

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Společensky nepřizpůsobivý klient v sociální pomoci a
problémech**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Antonín Olejníček

Vypracoval:

Bc. Jaromír Pospíchal

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Společensky nepřizpůsobivý klient v sociální pomoci a problémech“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 05. 01. 2010

.....
Bc. Jaromír Pospíchal

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Antonínu Olejníčkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Jiřině Pospíchalové za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím.

Bc. Jaromír Pospíchal

OBSAH

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod	7
1. Občan společensky nepřizpůsobený	10
1.1 Pohled do historie	10
1.2 Současné vymezení	11
1.3 Možné budoucí názvosloví	12
2. Pohled do minulosti bezdomovství	14
2.1 Fenomén bezdomovství	16
2.2 Charakter bezdomovství	19
2.3 Výskyt a příčiny bezdomovství	20
2.4 Zjevné, skryté a potencionální bezdomovství	21
3. Faktory vyvolávající bezdomovství	26
3.1 Objektivní příčiny bezdomovství	27
3.2 Subjektivní příčiny bezdomovství	29
3.2.1 Osobnost a dědičnost	30
3.2.2 Rodina	34
3.2.3 Škola a vzdělání	36
3.2.4 Patologické skupiny a kriminalita	37
3.2.5 Závislosti	39
3.2.6 Alkoholismus	41
3.2.7 Drogová závislost	43
3.2.8 Patologické hráčství	44
3.2.9 Vztah bezdomovců a závislostí	48
3.2.10 Fyzický a psychický handicap	48

4.	Sociální příčiny jako důsledek	50
4.1	Příčiny materiální	50
4.2	Narušené vztahy	51
4.3	Příčiny institucionální	51
4.4	Rozdíly příčin bezdomovství mužů, žen a dětí	52
4.4.1	Příčiny bezdomovství mužů	52
4.4.2	Příčiny bezdomovství žen	53
4.4.3	Příčiny bezdomovství dětí	55
5.	Prevence bezdomovství	57
5.1	Vymezení prevence	57
5.2	Efektivita prevence	60
5.2.1	Postupy v rámci prevence	60
6.	Streetwork – terénní práce s bezdomovci	63
6.1	Struktura streetworku	64
6.2	Etapy streetworku	65
6.2.1	Určení cílové populace	65
6.2.2	Vyhledávání bezdomovců	65
6.2.3	Navazování kontaktů	66
6.2.4	Zhodnocení potřeb klienta	66
6.2.5	Napojení na služby	67
6.3	Výsledky streetworku	68
6.4	Zázemí streetworkera	68
6.5	Pracovníci v terénních programech	68
7.	Organizace pracujících s bezdomovci	69

8.	Bezdomovci ve Žďáru nad Sázavou a služby	73
8.1	Ubytovna pro bezdomovce	74
8.2	Ponorka – centrum prevence	74
8.3	Dobrovolnické centrum	76
8.4	Občanská poradna Žďár nad Sázavou	77
8.5	Domov pro matky (otce) s dětmi	78
8.6	Spektrum – kontaktní nízkoprahové centrum	79
8.7	Pedagogicko psychologická poradna	80
8.8	Výchovný ústav pro mládež ve Velkém Meziříčí	82
8.9	Psychologická ambulance	82
8.10	Psychiatrická ambulance, AT ambulance	83

PRAKTICKÁ ČÁST

9.	Výzkumný úvod	85
9.1	Stručná charakteristika teritoria výzkumu	85
9.2	Popis respondentů	86
9.3	Výběr respondentů	88
9.4	Vlastní výzkumná metoda	89
9.5	Výzkumné otázky	89
9.6	Případové studie	89
9.7	Výpis spisového materiálu	110
9.8	Konfrontace údajů ze spisového materiálu a z rozhovoru	117
	Závěr	119
	Resumé	123
	Anotace	124
	Annotation	125
	Seznam použité literatury a prameny	126
	Přílohová část	130

TEORETICKÁ ČÁST

Úvod

Jako téma pro svou diplomovou práci jsem si zvolil problematiku společensky nepřizpůsobivých lidí, především klientů sociálního kurátora. Kdo to vlastně je společensky nepřizpůsobivý klient a kdo je bezdomovec a osoba vracející se z výkonu trestu?

Literatura uvádí, že jsou to lidé neuznávající pravidla společnosti ani autority, bezdomovci, drogově závislý, páchající trestnou činností a podobně. Koho si ale představí běžný člověk, když se mu řekne slovo společensky nepřizpůsobivý občan. Já osobně mám pohled na toto slovo a na tyto lidi realističtější díky své práci sociálního kurátora, ale dobře si vzpomínám, co se mi vybavovalo pod slovem společensky nepřizpůsobivý – bezdomovec – osoba vracející se z výkonu trestu. Byl to člověk sedící nebo ležící na nádraží, před obchodním domem, v parku, nebo někde jinde, většinou zapáchající, který buď spal, žebral nebo urážel kolemjdoucí, okrádal a nebo si nevěděl rady sám se sebou. Myslím si, že takové představy o společensky nepřizpůsobivých má převážná většina společnosti. Je pravda, že takoví opravdu jsou, jsou unavení, nemocní, páchnoucí, naštvaní, ukřivdění, protivní atd.

Co však způsobuje bezdomovectví, kdo se může stát bezdomovcem, jak řešit bezdomovectví jsou otázky, na které odborná veřejnost hledá velmi obtížně srozumitelné odpovědi. V České republice zatím na toto téma neexistuje konsensus, který by zabránil tvorbě spekulací, lidové názorové tvořivosti a snahám o hledání senzací. Bezdomovectví je často mylně charakterizováno jako problém, který je převážně zjevný, tj. za bezdomovce jsou považovány pouze osoby, jejichž bezdomovectví je pro společnost viditelné a s kterými bydlící populace přichází přímo do kontaktu. Přitom osoby bez přístřeší, které může laik pouhým okem identifikovat a přiřadit do této sociální skupiny, představují pouhou třetinu z celkového počtu osob, kterých se problém týká.

Chceme-li pochopit bezdomovectví, musíme nejprve pochopit samotné lidi bez domova. Člověk v této situaci se dostává na hraniční mez své vlastní existence. Je nepřímě ohrožen na fyzickém a psychickém zdraví. Strastiplná zkušenost ze životních selhání umocňuje obavy z pokusů o změnu. Jejich přání změnit nepříznivou životní situaci se tak s odstupem času stává nedosažitelným cílem. Neschopnost, nechuť nebo rezignace řešit zátěžové životní situace je vylučuje z příležitosti zajistit si trvalé bytové a vztahové zázemí bez vnější pomoci. Ale i přesto je pokus o návrat do běžného způsobu života až na výjimečné případy nereálný. Zkušenost z bizarního světa ulice je nepřenositelná a pro chápání konformního občana těžko

srozumitelná, neboť stav absolutní chudoby a absence stabilního bydlení (ubytování a podnájem, které nemají charakter ubytování na dobu neurčitou, se do stabilního bydlení nezapočítávají) způsobuje efekt jakési virtuální sociální reality.

Pokud se na tento problém podívám, není tak těžké si uvědomit kdo je to společensky nepřizpůsobivý klient – bezdomovec – osoba vracející se z výkonu trestu. Ale když někoho takového vidíme, zamyslíme se někdy nad tím jak se k tomuto způsobu života dostal? Zajímá nás aspoň trochu jeho životní minulost nebo důvody? Nemohl být přece celý život na nádraží, ve výkonu trestu co dělal před tím? Jak žil a proč nyní žije tak jak žije? Myslí na tyto otázky někdo? Nebo v nich jenom vidíme finanční zátěž společnosti, lidi zneužívající sociální systém? Přiznejme si, že mnoho takových asi není, přesto věřím, že se jich několik najde. O čem přemýšlí lidé, kterým není osud ostatních tak úplně lhostejný? Podle mě pocítují soucit a lítost.

Jsou soucit a lítost to pravé, co bychom měli cítit? Musím uznat, že je to rozhodně lepší než opovržení. Nemělo by nás snad spíše napadnout, jak takovému člověku pomoci? Způsobů, jak lze pomáhat lidem postiženým bezdomovectvím, může být mnoho. Je možné využívat zahraniční zkušenosti, nabízet odbornou pomoc státních a nestátních neziskových organizací, dobrovolníků, církevních organizací, formu veřejných sbírek a mimo jiné i prostředky primární a sekundární prevence v rámci programů sociální prevence. V posledních několika letech se odborníkům dostává historická příležitost čerpat poměrně velké zdroje z Evropských strukturálních fondů. Tyto finanční možnosti jsou oproti situaci na počátku 90. let 20. století nesrovnatelné. Přesto je důležité si klást otázku, zdali nabízená pomoc v různých formách je pro osoby společensky nepřizpůsobivé uchopitelná a tím i využitelná v řešení jejich sociální situace. Jsem přesvědčen, že řešení problematiky bezdomovectví musí mít koordinovaný systémový přístup. To znamená, že všechny oblasti pro uspokojování potřeb prostřednictvím sociálního systému musí být rovnoměrné s kladením důrazu na odborné přístupy ze strany pomáhajících profesionálů. Pokud to převedu do praxe, tak již zkušenosti ze zmiňovaných 90. let poměrně přesvědčivě ukazují, že převážná většina sociální pomoci zaměřená na materiální hodnoty neřešila uvedenou problematiku. Spíše si myslím, že ji jenom odkládala a především nesměřovala k svépomoci a resocializaci. Uspokojování biologických potřeb tak nebylo vyvážené s psychosociálními a duchovními.

Myslím, že pomoci je zapotřebí převážně odborné, ale i laické, ikdyž dnešní doba moc nepřeje dobrým skutkům, není na ně čas. Každý se stará hlavně o své blaho.

Jak se má člověk, který "vypadl" ze společnosti vrátit zpět, když se po něm jen šlape a nikdo nejeví zájem mu pomoci.

Připusťme si, že naše společnost je chladná a slepá vůči problémům těchto lidí. Mezi nimi jsou samozřejmě také lidé, kteří v tomto způsobu života spatřují jakýsi životní styl a nic jiného již nehledají, ale těch mnoho není a tomu zbytku bychom se měli snažit aspoň trochu pomoci.

Vždyť něco takového se může klidně přihodit každému z nás, možná je těžké tomu uvěřit, ale je opravdu jednoduché skončit na ulici a nic nemít.

V diplomové práci bude mým cílem seznámit s problematikou společensky nepřizpůsobivých klientů se zaměřením na bezdomovce a osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody. Přiblížit život společensky nepřizpůsobivých klientů běžné společnosti a charakterizovat psychosociální ukazatele klienta sociální pomoci. Odhalit krizové životní situace a konfrontovat analýzu spisového materiálu klienta s údaji uvedenými v polostrukturovaném rozhovoru s klientem a tyto údaje poskytnout k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce.

1. Občan společensky nepřizpůsobený

1.1 Pohled do historie

Pojem občan společensky nepřizpůsobený je označení zakotvené v naší platné legislativě. Pojem sám souvisí s uvedením sociálních kurátorů do reality české sociální práce. V roce 1969 vydalo tehdejší nově konstituované ministerstvo práce a sociálních věcí ve svém zpravodaji metodický materiál s názvem: “Prozatimní zásady pro práci sociálních pracovníků v péči o společensky nepřizpůsobené občany”¹. Společenská nepřizpůsobenost byla definována jako stav, kdy určitá osoba nebo celé skupiny osob nejsou schopny zachovávat právní a morální normy společnosti. Hlavními projevy této nepřizpůsobenosti je zločinnost, alkoholismus, prostituce, narkomanie apod. (Práce sociálních kurátorů, 1971, s. 5).

Prvotní obecné vymezení občanů společensky nepřizpůsobených znělo:

- A) propuštění z výkonu trestu,
- B) alkoholici, propuštění z ochranného léčení,
- C) jiní (Čakrtová, 1999).

V roce 1974 byl metodickým nařízením MPSV ČSR upřesněn bod “C” změnou z “jiní” na “osoby žijící v důsledku psychopatie nebo jiných okolností způsobem nedůstojným občana socialistické společnosti”. Tuto skupinu reprezentovaly prostitutky, nebo dívky ohrožené prostitucí, lidé vyhýbající se práci, fluktuanti žijící příživnickým způsobem, ovšem bez pravidelných znaků trestné činnosti, tuláci, lidé bez trvalého bydliště, lidé mentálně či sociálně zaostalí (Péče o společensky nepřizpůsobené občany, 1974).

Do systému platné legislativy potom pojem občan společensky nepřizpůsobený vstoupil prováděcí vyhláškou MPSV ČSR k zákonu o soc. zabezpečení č. 130/1975 Sb., kde byly okruhy občanů stanoveny v § 52 následovně :

- A) občané propuštění z výkonu trestu odnětí svobody,
- B) občané propuštění z protialkoholního léčení, nebo jiného obdobného léčení,
- C) občané žijící způsobem nedůstojným občana socialistické společnosti.

---

¹ Z uvedeného je patrné, že občané společensky nepřizpůsobení jako klienti sociálního kurátora byli “ustanoveni” dříve než samotný název sociální kurátor, který pochází z roku 1971 (Antoni, 2002, s. 21).

Vyhláška č. 182/1991 Sb. MPSV ČR v § 52 vymezovala tento okruh osob takto:

- A) občané propuštění z výkonu trestu odnětí svobody,
- B) občané, proti nimž je vedeno trestní řízení, popřípadě jimž byl výkon trestu odnětí svobody podmíněně odložen, a kteří ji potřebují k překonání nepříznivých sociálních dopadů,
- C) občané závislí na alkoholu a jiných toxikomaniích, kteří sociální péči potřebují v řešení sociálních situací,
- D) občané žijící nedůstojným způsobem života²,
- E) občané propuštění ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti.

1.2 Současné vymezení

Popisu pojmu občan společensky nepřizpůsobený věnuji prostor pro lepší pochopení jejího současného vymezení, které je jeho přímou odezvou. Aktuální vymezení společensky nepřizpůsobených občanů v zákoně: O pomoci v hmotné nouzi č. 111/2006Sb. zní:

- A) je propuštěna z výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, nebo
- B) je po ukončení léčby chorobných závislostí propuštěna ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti, nebo
- C) je propuštěna ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech, nebo
- D) nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší, nebo

Od počátku byla stěžejní klientelou sociálního kurátora byla skupina "A", tedy propuštění z výkonu trestu. Statistika z roku 1982 uvádí procentní zastoupení skupiny "A" plných 88% mezi klienty soc. kurátora, o rok později to bylo 90%, stejné procento uvádí i Informace oddělení sociální prevence MPSV ČR z roku 1996 (Antoni, 2002, s. 27). Vysoký podíl zastoupení propuštěných z věznic každoročně dokládá statistika MPSV o sociální práci s marginálními skupinami a další zdroje (např. Škarban, 2003, s. 20-22).

---

² tento okruh je dozvukem předchozího občana: „žijící nedůstojným způsobem občana socialistické společnosti“, dnes jsou pod toto označení zařazováni lidé bez přístřeší, bezdomovci, lidé duševně nemocní.

Legislativa nazývá člověka, který se vrací z věznice do civilního prostředí právě občanem společensky nepřizpůsobeným. Tento pojem je pojmenováním i pro další okruhy občanů, ale jejich zastoupení je minimální.

Skutečnost, že tento pojem zahrnuje různé kvalitativní podskupiny (mladé dospělé opouštějící po dosažení zletilosti dětské domovy, osoby bez přístřeší, závislé nepáchající trestnou činností), také naznačuje jeho stigmatizující působení. Tito lidé jsou vedeni ve společné evidenci, vykazováni do statistik apod. Právě to, že dominantní skupinu “nepřizpůsobených” tvoří propuštění z výkonu trestu, může pro ostatní zmiňované znamenat označení nálepkou “kriminálník” a podezřívání z kriminální minulosti.

Na tuto skutečnost bylo opakovaně poukazováno a například už v roce 1977 v Praze na Mezinárodním semináři k otázkám postpenitenciární péče bylo zkonstatováno, že při budoucí úpravě bude nutné zvážit vhodnost termínu, protože uvádí jedince propuštěné z výkonu trestu do stejné roviny s dalšími kategoriemi občanů, kteří jsou také klienty kurátora, ale jejich problémy jsou zapříčiněny zcela odlišnými sociálně patogenními, případně psychopatogenními faktory (Vašíček, 1982, s. 87).

Naposledy na pejorativnost a silné předlistopadové konotace (dovozené v předchozím textu) poukázala pracovní skupina sociálních kurátorů při MPSV v roce 2001, současně navrhla změnu pojmenování na “člověk ohrožený sociálním vyloučením”. Tuto iniciativu podpořila i Sekce sociálních kurátorů a svou II. celorepublikovou konferenci, konanou v květnu 2002, pojmenovala: “Chudoba a sociální vyloučení”, čímž se přihlásila k sociálnímu vyloučení (oproti společenské nepřizpůsobenosti) jakožto stavu, jež je ohrožující pro většinu klientů kurátora.

1.3 Možné budoucí názvosloví

Důkazem, že toto označení bude nahrazeno vhodnějším, jsou i koncepční materiály a věcné návrhy zákona. V konzultačním dokumentu Bílá kniha v sociálních službách (2003, s. 9-10) je jako osoba, která potřebuje sociální služby, mimo jiné, uveden:

- člověk, který se dostal do konfliktu se zákonem a po odpykání trestu se může ocitnout ve spirále, která mu nedovolí řešit běžné problémy jinak, než zase konfliktem, s odbornou pomocí se může vrátit do společnosti.

Rovněž návrh zákona o sociálních službách (2001, s. 15-17) popisuje cílovou skupinu adresátů sociálních služeb jako

- osoby, které se ocitli v nepříznivé sociální situaci, kterou nemohou řešit ani s využitím jiných systémů sociální ochrany. Tito jedinci se v nepříznivé sociální situaci nacházejí, mimo jiné, pro životní krizi, pro své životní návyky, sociálně znevýhodňující prostředí, konfliktní způsob života, atd.

2. Pohled do minulosti bezdomovství

Kořeny bezdomovství těžko asi dnes někdo dokáže přesně určit. Pokud bychom chtěli začít hledat skutečný počátek, jak uvádí F.Prorok, pak bychom asi museli začít u Bible, kdy Hospodin Bůh Adama a Evu vyhnal z ráje. Z Bible bychom mohli citovat řadu dalších případů popisujících situace vyloučení. Např. Kniha Mojžíšova První, kapitola 4, odstavec 12, kde se praví, ...“tulákem a běhounem budeš na zemi.“

Kategorie osob - bezdomovců existovala pravděpodobně ve všech obdobích společnosti, ve všech zřízeních. Jenom rozsah, formy a příčiny byly závislé na společenských a sociálních podmínkách.

V dřívějších dobách mělo vést k eliminaci bezdomovství např. zavedení tzv. „domovského práva“, které umožňovalo občanům žádat o pomoc obec v případech, kdy životní situaci nebyli schopni zvládnout sami. Obec pak sama nebo prostřednictvím různých charitativních organizací těmto chudým a bezdomovcům pomáhala.

Fenomén bezdomovství však existoval již mnohem dříve. V předhistorické době, kdy lidé žili v menších kočovných skupinách. Tehdy patřilo k nejtěžším trestům, které tyto malé společnosti udělovaly provinilcům. Vyloučení se rovnalo jisté smrti, protože přežití jedince mimo skupinu, v tehdy nehostinné krajině, plně neznámých a nepředvídatelných nebezpečí, bylo takřka nemožné. Navíc se nejednalo pouze o vyloučení ze společnosti, ale i o vyloučení ze světa lidí, ze světa „božského“ řádu, který byl obklopen světem chaosu a ztracení.

Podobná situace bezdomovců, i když ne v takovém rozsahu, byla i ve středověku. V tehdejší společnosti hrála pro život jedince zásadní roli rodina, která zaopatřovala všechny základní životní potřeby. Člověk v hierarchii této velké rozvětvené rodiny zaujímal pevné postavení. Bezdomovci, tuláci, kočovníci byli ponecháni napospas svému vlastnímu osudu.

Ve společnosti požívali minimálních práv a jejich jediným zdrojem obživy byla žebrota či drobné krádeže (to však platí v kontextu evropské kultury – na chudobu a bezdomovství je např. ve východních kulturách nahlíženo s jistým respektem a oceněním). Jednalo se o různé vydědence společnosti, sirotky, nemanželské děti, tělesně a mentálně postižené, malomocné, kejklíře i nezaměstnané teology a zpustlé studenty. Ve středověku se objevovala snaha problém bezdomovství nějak řešit.

K tomu později měly dopomoci různé chudinské zákony a opatření. Nemalou roli sehrála církev a její organizace.

S nástupem industriální civilizace, s postupnou urbanizací společnosti, velkým přílivem venkovského obyvatelstva do měst, dosahuje bezdomovství nových rozměrů a podob. Souběžně s těmito procesy se v 19. století rozvíjejí nejrůznější charitativní aktivity i sociálně tržní stát, poskytující občanům minimální sociální zabezpečení. V podobné, avšak daleko monstróznější a nebezpečnější situaci se v současnosti nacházejí zbídačené země třetího světa. Přelidněné chudinské slamy na krajích jihoamerických, afrických a asijských velkoměst představují neodmyslitelnou součást globalizujícího se světa. Téměř polovina dnešní světové populace žije ve městech a každý týden naroste jejich počet o další milion lidí. Města venkovské obyvatelstvo lákají vidinou lepšího života.

Zvýšená potřeba poznatků o cestách k bezdomovství, o lidech, kteří se nejčastěji do této situace dostávají, o tom při jakém ekonomickém, sociálním a kulturním pozadí úřady řeší situaci bytového vyřazení, vyvstala v polovině 90. let. Tehdy se v Evropě znatelně zvýšila intenzita zpráv a pravděpodobnost setkání se s bezdomovstvím. Byla to zejména východní část Evropy, kde došlo k enormnímu nárůstu jedinců bez bydlení nebo s rizikovým bydlením. Došlo k tomu, jak uvádí dostupná literatura, z toho důvodu, že na počátku 90. let se východní část Evropy rozhodla přejít z centrálně plánované ekonomiky na hospodářství tržní.

Tak jako v ostatních postsocialistických zemích i v tehdejší Československu řídil výstavbu bytů a jejich přidělování stát prostřednictvím sobě podřízených úřadů.

V důsledku změny politické situace po listopadu 1989 se pravicová vláda rozhodla jít cestou expanzivní ekonomiky k tržnímu hospodářství a v bytové oblasti se změnilo hned několik skutečností.

V první řadě došlo k omezení role státu ve správě bytového fondu. Do vlastnických vztahů k domům a bytům vstoupila privatizace a restituce. Lze tedy konstatovat, že nad bytovým fondem převzal odpovědnost soukromý sektor a státní úřady provádějí prakticky jen jejich evidenci a pokud jim to vlastnická práva umožňují i jejich přidělování. V důsledku toho znamenala výstavba nových bytů výrazný pokles.

Rovněž došlo k nárůstu cen energií v důsledku zvýšení nákladů a snižování dotací. Vše, co se kolem bydlení a jeho ceny děje, se odehrává „ve jménu narovnání cen“.

V konečném výsledku tak ve společnosti vzrostly nároky na občana a to jak v zaměstnání, tak na jeho participaci v zabezpečení svých potřeb i sociálních záležitostí, nároků, pojištění. Existuje více rizik ztráty sociálního bezpečí. Část obyvatel naší země nedisponovala a nedisponuje individuálními schopnostmi a sociálními dovednostmi, kterými by si zabezpečili

bezproblémový soukromý život, stabilní zaměstnání a bezkonfliktní vztah ke společnosti, státu a jeho orgánům. Riziko ztráty sociální soběstačnosti je vyšší zejména u osob, které jsou zranitelné v důsledku svých osobních dispozic a osudů.

M. Horáková uvádí, že bezdomovství se stalo v ČR viditelným v 90. letech. Skryté bezdomovství však v naší zemi bylo již v době plánované ekonomiky.³

I. Hradecký tvrdí, že jednou z hlavních příčin bezdomovství nejen u nás považuje kumulaci dlouhodobě neřešených nebo nedostatečně řešených problémů a zátěžových situací vyskytujících se v dnešním běžném životě.⁴

Dragana Avmarov, koordinátorka výzkumu Evropské observatoře bezdomovství ve své zprávě pojednávající o bezdomovství v zemích přecházejících na tržní hospodářství a v Evropské unii, podobnostech a rozdílech, hovoří o bezdomovcích jako o skupině, která není homogenní a podle ní je tomu tak v celé Evropě. V sociologickém pojetí by bezdomovci mohli být definováni spíše jako zbytek nebo agregát.⁵

FEANTSA popisuje bezdomovství jako kontinuum podmínek a potřeb. Na jedné straně jsou lidé bez střechy nad hlavou, kteří spí na ulicích, v různých veřejných místnostech, ve squatech. Na druhé straně jsou lidé, jejichž bydlení je nejisté, pro neplacení nájemného, protože se jejich dům má v nějaké době bourat, nebo bydlí v ubytovnách, kde je riziko velkého zvýšení nájemného např. při změně majitele. Mezi těmito krajnostmi žijí lidé v nejrůznějších sociálních situacích, kteří např. mají zajištěné krátkodobé bydlení nebo i mají svoje bydlení, ale nedostává se jim např. základního lékařského ošetření a jiných běžných standardů. (FEANTSA - toto označení je složeno z francouzského názvu Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri. Český překlad zní: Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci).

2.1 Fenomén bezdomovství

Šíře fenoménu bezdomovství nezadržitelně vzrůstá. Evropské společenství počítá s neméně než 2,5 milionu osob uznaných jako bezdomovci zjevné (osoby bez domova spící na ulici). Nicméně tato čísla jsou založena na definici velmi limitovaného pojmu bezdomovství: posuzuje a registruje jen osoby, o kterých se ví, že jsou beneficiáři, čili uživateli nějaké služby nestátního nebo veřejného sociálního ubytování. Nezahrnují ani bezdomovce skryté,

³ HORÁKOVÁ, M. Současné podoby bezdomovství. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1996, s. 25.

⁴ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 36.

⁵ AVRAMOV, D. Bezdomovství v zemích přecházejících na tržní hospodářství a v EU. Podobnosti a rozdíly. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1997, s. 69.

ani ty, kteří užívají jiné formy pomoci, ani skutečně tisíců osob v riziku nejistoty bytové nouze či ztráty bytu.⁶

Vzhledem k širokému spektru situací, ve kterých se osoby označované za bezdomovce nacházejí, jsou i definice tohoto jevu značně široké.

Abychom osvětlili pojem bezdomovec, měli bychom si lépe uvědomit, co pro každého znamená pojem, který je nám všem velmi dobře známý. Je to slovo domov. Mnozí z nás jistě přisvědčí na to, že domov znamená pro člověka víc, než je střecha nad hlavou, útočiště, či jen přebývání určené k noclehu. Evokace tohoto slova přináší snad každému vzpomínku na chvíle strávené v přítomnosti rodičů či prarodičů, pocit ochrany a bezpečí, intimity, lásky, lidského tepla a něhy. Domov pro mnohé z nás znamená pramen štěstí, opory, pozornosti, pramen čisté komunikace, místo spokojeného života a nejdůležitější pocit naší bytosti - místo mezi drahými lidmi, místo ve společenství v širokém slova smyslu.⁷

Bezdomovec může být osobou bez trvalého bydliště nebo je tzv. osobou bez přístřeší, která sice oficiálně trvalé bydliště má, ale z nějakého důvodu jej nechce nebo nemůže užívat. Takový člověk obvykle nemá ani zaměstnání a rodinu, resp. jeho vztahy s příbuznými jsou natolik narušené, že zcela ztratily svou funkci. Nemá téměř žádné vazby ke společnosti, zůstává izolován na jejím okraji.⁸

Z hlediska našeho právního řádu se označení „bezdomovec“ používá pro osoby bez státního občanství. Pro pojmenování dalších situací, které v současné době označujeme jako fenomén bezdomovství, prozatím oporu v našem právním řádu nenajdeme.

Bezdomovství je z psychosociálního hlediska komplexní kategorií, nejde zde jen o vymezení vztahu k bydlení, ale o určitý způsob života. Tuto extrémní variantu akceptují lidé, jejichž osobnost je zásadnějším způsobem změněna a oni z toho důvodu nejsou schopni plnit mnohé společenské požadavky. Někdy nejde o volbu, ale spíše o sociální pád, který nedokážou ovlivnit („možná ani nechtějí“). Bezdomovství je výsledkem generalizovaného psychosociálního selhání spojeného se ztrátou většiny běžných rolí a úpadkem společenské

---

⁶ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 41-42.

⁷ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 46.

⁸ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 411.

prestiže. Tak zásadním způsobem obvykle selhávají lidé s dysfunkční osobností, s nedostatečnými kompetencemi a negativními návyky.⁹

Bezdomovství je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace, založeného na neschopnosti bezdomovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace.

Fenomén bezdomovství není jak v českém tak světovém měřítku ničím novým. (V literatuře se můžeme setkat s označením bezdomovství nebo bezdomovectví. V pramenech se k tomuto vyjádřil I. Hradecký, který se přimlouvá k pojmenování při pojmenování fenoménu pro slovo bezdomovství, protože podle něj vystihuje daleko lépe stav, situaci. Druhé slovo připomíná spíše nějaké řemeslo, trvalé postavení. Slovo bezdomovství je v tomto směru neutrální).

Avšak fenomén bezdomovství v českém prostředí není příliš prozkoumanou oblastí, převážná většina občanů viditelně nechápe příčiny společenského vyloučení v jeho nejtvrdší podobě. Ve veřejném mínění převládá negativní mínění o bezdomovcích jako relikty padesátileté nesvobody.¹⁰

Bezdomovství je jen vzácně volbou, častěji je výsledkem procesu postupného sociálního propadu a následné rezignace na lepší alternativu. Každá definice bezdomovství bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná.

Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný.

Definice by byla oboustranně riskantní:

- a) vyloučí někoho, kdo je jakkoli marginální,
- b) zahrne všechny služby na sociálním poli.¹¹

Navíc definice by pracovala pouze s bezdomovci zjevnými a naprosto by opomenula bezdomovce skryté a potenciální.

Na jedné straně jsou lidé bez střechy nad hlavou, snad spící na ulici, v parku nebo jiných veřejných místech, nebo v „nabouraných“ bytech, sklepích či výměnících. Na druhé straně jsou lidé, jejichž ubytování je nejisté, možná kvůli neplacení nájemného, či kvůli určení budovy k demolici. A mezi těmito dvěma krajnostmi existují lidé v rozličných životních

---

⁹ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 411.

¹⁰ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 4.

¹¹ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 36.

situacích: ti, kteří mají nouzové ubytování na kratší nebo delší období, lidé, kteří mají sice samostatné bydlení, ale nedostává se jim základního zdravotního standartu, nedostává se jim cenově dostupných bytů a hlavně není postačující nabídka bytů.¹²

Výčet okolností:

- absence střechy nad hlavou (spaní na ulici či jiných veřejných místech),
- absence domova (život v instituci nebo v dlouhodobém či krátkodobém podnájmu) nebo ubytovnách různého typu,
- bydlení nejisté (squat, bydlení bez smlouvy).¹³

2.2 Charakter bezdomovství

Kolo, které roztáčí fenomén bezdomovství pod stále narůstající odstředivou silou tíže chudoby a vyloučení, traumatizuje každého, komu nejsou lhostejné neduhy civilizace, a burcuje nás k všeobecné mobilizaci intelektuální, morální i materiální solidarity. Bezdomovství se ukazuje být extrémním projevem společenského vyloučení. Jsme s ním konfrontováni a často z neznalosti nebo proto, že nás obtěžuje, odmítáme se jím zabývat a nesmyslně je ztotožňujeme už s navyklým stereotypem tuláků a povalečů.

Negativní emoční projevy a nepochopitelná slepota a hluchota ke stavu krajní nouze části našich spoluobčanů ukazují, jak obtížné bude přesvědčit představitele státu, naši veřejnost, zvláště pak sdělovací prostředky o nutnosti úspěšně se vypořádat s fenoménem, který se nazývá bezdomovství. Vždyť úplné a hluboké poznání, je nejlepší zbraní k boji proti všemožnému bičí, hlavně chudobě.

Dalším klíčovým význačným rysem bezdomovství je jeho relativní charakter. Můžeme říci, bezdomovství je relativní k obecným standardům a podmínkám společnosti jako takové.

Konečně těžce definovatelným charakteristickým rysem je skutečnost, že bezdomovství by mělo být posuzováno raději ve svých příčinách, než-li v důsledcích, raději v prevenci než v represii.

Jakákoli statistika a její propočty mohou opravdu podcenit šíři fenoménu bezdomovců v různých úrovních. Abychom porozuměli velikosti a šíři problému a uviděli celou pravdu, je třeba pomyslet na všechny osoby, které v tomto okamžiku žijí v riziku ocitnout se mimo

---

¹² HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 36.

¹³ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 35-36.

okruh veřejných nebo sociálních služeb, pomyslet na chudobu, hlad, nemoci, populační nevyrovnanost, na problémy pracovních míst a bydlení, pro mnoho lidí nedosažitelné. Je třeba pomyslet také na nebezpečné životní prostředí, beznadějnou nezaměstnanost, nedostatek vzdělání, nigramotnost, nestabilní rodinný a společenský život, sklony k alkoholu, k drogám aj.

Všechny tyto atributy problémů lidské společnosti vedou k sociální desintegraci a ke zhroucení sociálních vztahů, protože nerovnost a nestejná dostupnost sociálních podmínek k uspokojování potřeb člověka a jeho cílových hodnot způsobují vyřazení na okraj společnosti a zcela nejistou a doslova chatrnou budoucí prosperitu jedince i skupin obyvatel.¹⁴

2.3 Výskyt a příčiny bezdomovství

Četnost bezdomovců je velmi těžké zjistit, protože chybí jejich evidence. Podle odhadů je jich přibližně 100 tisíc a předpokládá se, že každým rokem nejméně 10 % přibude. Pobývají především ve velkých městech, kde jsou anonymizováni a kde je větší frekvence lidí, od nichž by mohli vyžebrať potřebné prostředky ke svému užitku. Bezdomovci se stávají častěji muži než ženy, tento poměr činí přibližně 6:1; v poslední době však četnost žen - bezdomovkyň narůstá. Nejčastěji jsou to muži středního a staršího středního věku, mezi 40 a 60 lety, ti tvoří 53 % uvedené skupiny.¹⁵

Příčiny bezdomovectví jsou různé. Je to například:

- ztráta zaměstnání či bydlení
- nízká úroveň životního minima
- nedostatek cenově dostupného bydlení
- zadluženost, rozvod či rozpad rodiny
- rozchod partnerů žijících spolu „na hromádce“
- otřesné rodinné podmínky (týrané či sexuálně zneužívané ženy nebo děti, ženy či děti alkoholiků)
- psychické a citové zhroucení
- odchod z dětských domovů, kde mladí lidé nemohou po vyučení a dosažení

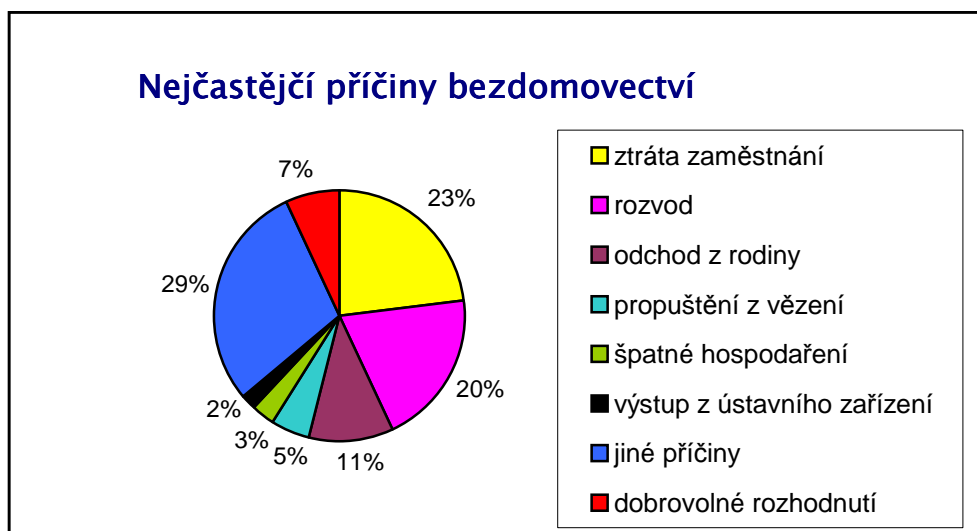
---

¹⁴ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 34-35.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2004, s. 748.

plnoletosti dále zůstat, propuštění z vězení

- smrt někoho blízkého, osamělost, nesamostatnost
- stáří, dlouhé čekací doby na umístění v domově důchodců
- mentální retardace, fyzická či psychická choroba
- alkoholismus, drogy, hráčství či jiná závislost
- uprchlictví, migrace

Graf č. 1: Nejčastější příčiny bezdomovství.

ZDROJ: HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996.

2.4 Zjevné, skryté a potenciální bezdomovství

V zásadě lze bezdomovskou populaci rozdělit do tří skupin:

- 1) skupina zjevného bezdomovství,
- 2) skupina skrytého bezdomovství,
- 3) skupina potenciálního bezdomovství.¹⁶

¹⁶ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 36.

1) skupina zjevného bezdomovství

Nejviditelnější, ale zároveň nejredukovanější část bezdomovské populace tvoří skupina zjevných bezdomovců. Patří sem osoby žijící na ulicích, na nádražích, patří sem ti, kteří vyhledávají ubytování v zimních noclehárnách, azylových domech, v noclehárnách připravených městy nebo charitativními organizacemi. Reprezentují však pouze část obyvatel bez trvalého bydliště.

Být bez přístřeší, mít fiktivní trvalé bydliště, být živ na ulici souvisí s extrémním nedostatkem peněz a prostředků i vhodných příležitostí. Pro jedince může tato situace být determinující na celý zbývajících život. Ztráta bytu či ubytování může být dlouhodobým vyloučením, které způsobí nakonec finální etapu nevratné sociální marginalizace, společný rys vlastní všem bezdomovcům.

Všichni zjevní bezdomovci vyvolávají u ostatní populace stejnou reakci – bezradnost, nemohoucnost přání „zrušit“ to, co je považováno za „problém“.

Bezdomovci, společensky diskvalifikovaní, ztrácejí vazby se svými rodinami a vzdalují se vazbám administrativním. Sami, bez zaměstnání, bez vztahu k rodině, příbuzným, kumulují časté handicapy, bloudí městy i venkovem, hledají finanční pomoc nebo staré a obnošené šatstvo. Existuje relace mezi ztrátou ubytování, zaměstnání, občanského průkazu. Bludný kruh, známý všem lidem bez domova, kteří ztratili důvěru sami v sebe. Proces readaptace těchto desocializovaných je dlouhý a nejistý. Aby se naučili elementárním normám kolektivního života, vyžaduje enormní úsilí.¹⁷

Bylo by třeba nabídnout struktury bydlení co nejdříve, aby se tyto osoby resocializovaly. Ale co je udivující, je fakt, že právě ti nejvíce znevýhodnění často dlouhodobé ubytování odmítají.

Velmi malý počet pak těchto „nežádoucích“ dává přednost odmítnutí ochrany ubytování a raději využívají prostoru svobody, i když vědí, že nádraží a jeho vlaky, parky, ulice a mosty, squaty, sklepy, kontejnery, stoky jsou nejisté a navíc nebezpečné. Ale především vyhledávají nádraží, která mají pro tuto nejnuznější populaci odjakživa přitažlivou moc.

Už z historie je známo, že právě místa, která sloužila za křižovatky obchodních cest, byla vždy oblíbena právě tuláky a vagabundy. Dnes ovšem „bydlí“ na nádražích ti, kteří jsou městem vytlačeni na ulici a od tradičního typu tuláka se odlišují hrozivostí své nejisté situace, svou ilegalitou a nebezpečím. V současnosti jsou nádraží na celém světě místy odpočinku a

---

¹⁷ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 37.

setkávání všech opuštěných. Vždyť v každém městě má právě nádraží své výsadní místo. Uzavírá se velmi pozdě v noci, je tradičně umístěno v historickém centru města a navíc je blízko důležitých ekonomických center. Sem pak tedy přicházejí deklasovaní hledat zdroje, které jim společnost odepírá, a družnost, kterou jim ulice zakázala. A tak města, ve svém vlastním zájmu umisťují své sociální služby právě u nádraží a také charitativní organizace zde nejčastěji slouží „svým klientům“.

Podle sociologa Sergeji Paugama lze rozpoznat a charakterizovat tři typy nežádoucích jedinců přicházejících na nádraží:

- oslabení (méně odolní, kteří přicházejí na nádraží poprvé),
- navyklí (pobyt delšího trvání),
- marginální (velmi nesourodá vrstva).¹⁸

Oslabení - tzv. nově příchozí po prvním nezdaru ve svém životě začínají svou kariéru bloudícího člověka. To jsou ti nově chudí, na cestě k životu bez domova, určení k vyloučení. Zprvu těžce poznatelní v davu, dávají posléze svým zanedbaným zevnějškem najevo trápení a potíže svého nového postavení.

Navyklí jsou ti, jejichž život je už spojen se sociálním vyloučením. Tato individua (bezdomovci i jiní) navštěvují nádraží pro vyhledávání svých druhů nebo peněz.

Marginální tvoří skupinu velmi nestejnorodou. Zahrnuje v sobě podivné novoměstské postavy punků, skinheadů, ale i bezdomovců. Představují ty beznadějné, zoufale opuštěné, to jsou ti bez přístřeší, nechtění, bez domova, kteří třeba i z vlastní vůle opustili z nejrůznějších příčin.

Od vyjmenovaných tří typů nutno oddělit nově se tvořící skupiny velmi mladých lidí, jejichž charakteristickým rysem je odmítání občanských povinností, a samozřejmě nutno oddělit i jedince antisociálního charakteru, delikventy a přicházející cizince. Nádraží jim dává prostor k očekávání, odpočinku, zdroje setkávání, diskusí a pocit bezpečí. Všichni jsou pak zároveň nebezpečím pro cestující i pro zaměstnance nádraží. Ti, kteří zde pobývají dlouho, vyvíjejí určité paralelní aktivity, okrajové nebo trestné.

---

¹⁸ SERGE, P. La disqualification sociale, Essai sur la nouvelle pauvreté, Paris 1994.

2) Skupina skrytých bezdomovců

Skupinu osob, kterou můžeme označit za skupinu lidí postižených fenoménem latentního, skrytého bezdomovství tvoří osoby využívající různých dočasných forem bydlení, jako je bydlení u známých nebo příbuzných, v neobydlených domech určených k demolici tzv. „squatech“. V řadě případů se jedná o nestandardní bydlení v nebytových prostorech jako jsou sklepy, výměníky, kontejnery, stany.

Ubytování v zařízeních poskytujících charitativní služby vyhledává a využívá tento typ lidí méně často. V mnoha případech se jedná o bývalé vězně, kteří se po propuštění nedokázali nebo nemohli vrátit k původní rodině, osoby propouštěné z psychiatrických léčen, odchovance dětských domovů. Tito mladí lidé z ústavů po dovršení 18 let přicházejí často nepřipraveni na samostatný život, chybí jim kvalifikace, vzdělání, nemají zázemí, na které by se v různých svízelných obrazení, nejsou materiálně zajištěni, neumějí pracovat, protože nemají pracovní návyky. Zcela zákonitě se stávají členy různých skupin, kterými jsou využíváni a vydírání.

Počet těchto osob může být značný, hlavně v regionech, kde je nabídka služeb nedostačující. Při sčítání bezdomovské populace jsou rovněž opomenuty osoby, které užívají jiné formy pomoci, např. ubytování u přítele, u příbuzných nebo u známých.

Bezdomovství skryté zdaleka předčí viditelnější formu bezdomovství zjevného. Reprezentuje další část populace bez trvalého bydliště, putující, často měnící svá dočasná útočiště, která přinášejí potíže zdravotní, potíže s policií a s úřady.

3) Skupina potenciálních bezdomovců

Do skupiny potenciálních bezdomovců patří osoby, jejichž potřeby jsou úřadům buď neznámé, nebo známe jen částečně. Dle manželů Hradeckých se jedná o osoby „žijící v různých životně těžkých podmínkách, denních rodinných problémech, v potížích osobního charakteru, v potížích udržet si byt a v riziku jej ztratit“. Hradečtí uvádějí, že dle statistik ze zemí Evropské unie tato situace postihuje až 10 % populace.¹⁹

Není vždy jednoduché určit přesně rozdíl mezi podmínkami života bezdomovců, kteří se obracejí na provozovatele ubytoven, a těch osob, které žijí v nejistých podmínkách nájemních bytů, často zdravotně závadných, v domech určených k asanaci či k demolici, v bytech

---

¹⁹ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 41.

provizorních, zchátralých a často přelidněných, v bytech sociálních, v holobytech, v podnájmech.

Do této skupiny řadíme i ty, kteří čekají na propuštění z různých ústavů, vězení, na opuštění dětského domova, dále i ty, kteří zvláště nyní tvoří velkou skupinu migrační a exilní. Také to mohou být dlouhodobí neplatiči nájemného.

3. FAKTORY VYVOLÁVAJÍCÍ BEZDOMOVSTVÍ

Proces vyloučení je svou povahou multidimenzionální a stal se endemickým jevem. Jeho postup je dynamický. Ohrožuje společenskou soudržnost a volá po mobilizaci veškerého úsilí ke spojení hospodářských kroků se sociálními. Volá po posílení ochranného systému sociálních práv.²⁰

Hospodářské a sociální změny neustále zvyšují nejistotu stále většího počtu lidí. Ti nejzranitelnější z nich, lidé vyloučení ze společenského a hospodářského života, mladí lidé, kteří se nedokáží hospodářsky uchytit, dlouhodobě nezaměstnaní, ženy v pozici diskriminovaných, nemocní a invalidé, jsou často zbaveni všech výhod, které by vlastně tyto hospodářské a technologické změny měly přinášet.

Spirála vyloučenosti je proces, který souvisí s nezaměstnaností a nízkými příjmy, ztrátou bydlení, nerovnostmi mezi muži a ženami, nevyváženostmi rodinného života, nízkým vzděláním a nekvalifikovaností, malými příležitostmi, jichž se lidem dostává, se zdravotní péčí, zabezpečením ve stáří, s občanstvím a dalšími jevy.

Společenské vyloučení se projevuje různými formami chudoby. Bezdomovství je jejím extrémním projevem a je dnes považováno dokonce za subkulturu společnosti. Subkulturu opovrhovanou, deformovanou, diskriminovanou, segregovanou a marginální.²¹

Faktory objektivní i subjektivní svým působením ovlivňují bezdomovský fenomén v různých kombinacích a obměnách, odlišnou silou a zákonitostí. Jejich působení se liší v jednotlivých zemích a oblastech rozpornými variacemi s diferenčními výsledky. Co však zůstává konstantní ve všech oblastech světa, ve vyspělých i rozvojových zemích, je skutečnost, že ženy, muži i děti, všichni ti, kteří žijí svůj život bezdomovce, žijí jej ve výrazné chudobě, odlišně od ostatní populace, stejně jako jsou odlišné příčiny jejich bezdomovství.

Rozvinutý sociální systém je nezbytný pro každou společnost. Růst chudých a nezaměstnaných každou společnost vyčerpává a objevení se skupin společenských pauperů ji zatěžuje svými problémy, brání pokroku a prosperitě všech.

---

²⁰ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43.

²¹ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43.

3.1 Objektivní příčiny bezdomovství

Jako objektivní příčiny bezdomovství chápeme všechny okolnosti působící na jedince ze strany státu a společnosti v globálním měřítku. Do těchto příčin můžeme zahrnout sociální politiku státu, bytovou politiku, celkový stav ekonomiky, politiku zaměstnanosti, investice do vzdělanosti národa a její posilování, migrační politiku, kriminalitu, důchodové zabezpečení, zdravotní politiku, zachování integrity práva, celý právní systém atd.

Změny v politickém systému v naší republice po listopadové revoluci v roce 1989 se dotkly každého z nás a přinesly s sebou spousty výhod, ale i některé nevýhody. Společnost se velmi diferencovala a podstatně se prohloubily rozdíly mezi chudými a bohatými. Zatímco v minulém režimu bylo povinností pracovat a stát zajišťoval právo na práci každému i za cenu zaměstnávání nepotřebných a zbytečných pracovních sil, v nynějším politickém uspořádání s odstraněním této povinnosti vznikl nový fenomén - nezaměstnanost.

Nezaměstnanost má značný vliv na společnost i nezaměstnaného jedince. S poklesem příjmů takového člověka se snižuje jeho životní úroveň, ale i úroveň jeho rodiny. Nezaměstnanost nepřináší pouze snížení životní úrovně, ale i následné důsledky jakými je sociální izolace, deprese, vyloučení ze sociálních vztahů, ztráta naučených pracovních stereotypů, daňové zatížení společnosti atd. Ztráta zaměstnání jako důsledek nárůstu nezaměstnanosti ve společnosti je jednou z nejvýznamnějších příčin bezdomovství, jelikož má přímý vztah ke ztrátě příjmů a následné chudobě a většinou podstatně ovlivňuje sociální status jedince.

Ztráta příjmů ovlivňuje celou řadu dalších faktorů. Může být mimo jiné příčinou ztráty bydlení.

Bytová politika našeho státu se po listopadu 1989 orientuje na podporu bydlení formou finančních dotací pro jednotlivce či rodiny v rozsahu státní sociální podpory, příspěvky obcím či státní dotace při stavebním spoření.

Avšak právní prostředí týkající se bydlení nepřináší povinnost ze strany státu zabezpečit občanovi alespoň standardní bydlení při jeho ztrátě či neschopnosti pořízení. Právo na bydlení není jednoznačně stanoveno v žádném právním předpisu či ústavě.

V naší současné společnosti nejsou výjimkou případy ztráty bytu, či domu díky konání různých podvodníků či nesolidních realitních kanceláří, na které často doplatí lidé s nízkým či žádným právním vědomím či lidé staří nebo nějak handicapovaní.

Pokud se takovým lidem nepodaří získat jiné, alespoň nouzové bydlení, skončí jako bezdomovci na ulici či nádraží. S tímto jevem souvisí nárůst kriminality.

Nárůst kriminality v naší společnosti nám všem přinesl starost o svůj majetek, své blízké či sebe sama. Z hlediska naší problematiky musíme uvést vliv obrovského nárůstu drogových závislostí na nárůst kriminality a tím podstatné zvýšení uvězněných osob v ústavech nápravné výchovy či výchovných ústavech pro mládež. Tyto a spousta dalších následků kriminality, jako např. velmi rozšířená rozsáhlá hospodářská kriminalita ekonomických špiček naší společnosti, sekundárně přispívají ke vzniku bezdomovství svým dopadem na nezaměstnanost či postpenitenciární problémy.

Migrační politika našeho státu s otevřením hranic na všechny strany a absencí vízové povinnosti pro země východní Evropy, ale i Asie, výrazně přispěla k fenoménu bezdomovství, ať už primárně velkým počtem cizinců žijících na nádražích našich velkých měst, či sekundárně, konkurencí na trhu práce pro naše nekvalifikované pracovní síly, šířením drog, organizovaného zločinu, zatížením našeho sociálního systému atd.

Sociální systém našeho státu je tvořen třemi základními pilíři sociální ochrany obyvatel:

➤ **Sociální pojištění** je systém, kterým se jedinec sám nebo prostřednictvím jiného subjektu pojišťuje pro případ pojistné události, tj. řeší sociální situace, na které je možno se předem připravit. Sociální pojištění tvoří pojištění v nezaměstnanosti, nemocenské a důchodové pojištění. Je financováno z příspěvků státu, zaměstnanců a zaměstnavatelů. Dalším základním pilířem našeho státního sociálního systému je sociální podpora.

➤ **Sociální podpora** pracuje na principu zaopatřovacích finančních dávek poskytovaných osobám, které je potřebují. Tato potřebnost se určuje na základě příjmů či majetkových poměrů jedince či rodiny. Třetím pilířem je sociální pomoc.

➤ **Sociální pomoc** je pomoc poskytovaná ze strany státu občanům ve stavu nouze. Může se jednat o pomoc peněžní, věcnou či poskytnutou formou služeb. Většina forem pomoci ze strany státu je vázána na místo trvalého pobytu a její využití ze strany bezdomovců je problematické.

Typičtí bezdomovci se často zdržují daleko od svého úředně zaznamenaného trvalého bydliště, často nemají doklady či peníze na zaplacení poplatků k jejich vystavení. Své nároky a práva pak těžko uplatňují. Rovněž zde působí určitá neschopnost takovýchto jedinců jednat s úřady a svá práva si prosazovat.

„Podíváme-li se na příklad v Německu, řadu potencionálních uchazečů o sociální pomoc odradí zásady subsidiarity, které předpokládají, že se o pomoc nejdříve obrátí ke svým partnerům, rodičům či dospělým dětem, pokud pracují a mají-li dostatečný příjem“.²²

---

²² MUSIL, L. Vývoj sociálního státu v Evropě. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1996, s. 105.

K této neschopnosti převzít odpovědnost za sebe sama jistě nemálo přispěl politický systém minulého režimu, který své občany nemotivoval k samostatné odpovědnosti za svůj sociální status, pracovní uplatnění či osobní růst. Čtyřicet let totalitního uvažování a spoléhání se na zabezpečení ze strany státu ovlivnilo myšlení a způsob uvažování mnoha generací. Náhlá změna politického klimatu v roce 1989 zastihla nepřipravené především nižší sociální vrstvy obyvatelstva, ze kterých bezdomovci většinou pocházejí. Vysoké navýšení počtu bezdomovců v našich městech v porevolučním období způsobené náhlou změnou státního režimu a jejími všemi důsledky je toho důkazem.

3.2 Subjektivní příčiny bezdomovství

Vlastimila Hradecká a Ilja Hradecký z občanského sdružení Naděje dělí subjektivní faktory bezdomovství do těchto 4 skupin:

- 1) **Faktory materiální** - mezi něž řadí ztrátu bydlení a nejisté bydlení, ztrátu zaměstnání a dlouhodobou nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, smrt živitele, ztrátu majetku apod.
- 2) **Faktory vztahové** jako jsou porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, rozvod manželů, násilí v rodině, sexuální zneužívání, osamělost apod.
- 3) **Faktory osobní** - kam řadí mentální retardace, duševní či tělesné choroby, nesamostatnost, osamělost, invaliditu, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost.
- 4) **Faktory institucionální** - tedy propuštění z ústavu, z vězení, opuštění dětského domova.²³

Osobnost člověka ovlivňuje jeho cestu životem, jeho úspěch či neúspěch na této cestě a tím naplnění jeho života. Fakt, že se někdo stane bezdomovcem, můžeme považovat jako životní neúspěch a to velmi závažný.

Atkinsonová definuje osobnost jako charakteristické vzorce myšlení, emocí a chování, které určují osobní styl jedince a ovlivňují jeho interakci s prostředím. Vzhledem k naší problematice nás zajímá, jakými osobnostmi bezdomovci jsou, co osobnost přináší jejich nositelům z hlediska adaptace v prostředí a jaké vlivy takovouto osobnost utvářejí. Především nás zajímají osobnosti odlišné od normálu a to takovým způsobem, že se osoby takto

---

²³ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43-44.

postižené chovají maladaptivně. Pod pojmem maladaptivní chování rozumíme chování, které svému nositeli přináší nějakou újmu, něčím ho omezuje, či škodí okolí, tj. má na jedince či společnost nepříznivý vliv.²⁴

Vágnerová definuje bezdomovectví jako výsledek generalizovaného psychosociálního selhání spojeného se ztrátou komplexu běžných rolí. Takovým způsobem bývají obvykle postižení lidé s dysfunkční osobností, s nedostatečnými kompetencemi a s rozvinutými negativními návyky.²⁵

Situace, ve které se takový člověk nachází, neumožňuje naplnění většiny potřeb, ať už se jedná o potřeby fyziologické, potřeby bezpečí, sounáležitosti, lásky, uznání či poznání, až po potřeby estetické a seberealizační. Způsob života, kterým takoví lidé žijí, vede k rezignaci na uspokojení většiny potřeb a ztrátě motivace k jakékoli činnosti.

U člověka žijícího na ulici, bez domova a zázemí, žijícího permanentně v prostředí, které sotva uspokojí i ty nejzákladnější fyziologické potřeby, lze těžko očekávat nalezení motivace k uspokojení potřeb vyšších či nějakou činnost vedoucí ke zlepšení jeho situace, jelikož se takovýto člověk do své situace dostal právě pro své nerozvinuté schopnosti seberealizace. Takto postižení lidé se nacházejí v začarovaném kruhu svých snížených schopností a sociální neadaptability. Na většinu potřeb rezignují v důsledku jejich permanentního neuspokojení. Své problémy řeší únikem z reality a to často alkoholem, drogami, bájevitou lhavostí atd., což jejich problémy neřeší a naopak vytváří další.

Nedonutí se k účelnějšímu projevu, nejsou dostatečně odolní ani vytrvalí, nedovedou se ovládat. Přijatelnější způsob života je pro ně příliš náročným úkolem, který nezvládnou.²⁶

Kdybychom chtěli shrnout nejdůležitější faktory zapříčiňující vznik bezdomovství jedince z pohledu jeho osobnosti, můžeme uvést jako nejvýznamnější jejich snížené a nerozvinuté schopnosti, neschopnost adaptace v prostředí a neúčelné uspokojování potřeb.

3.2.1 Osobnost a dědičnost

Otázka, zda je osobnost determinována biologickými či zkušenostními faktory, je velmi stará a dodnes na ní existují protichůdné názory. Jednotlivé teorie osobnosti se liší v pohledu na tento spor a základ svých učeních staví právě na příklonění se k té či oné straně.

²⁴ ATKINSONOVÁ, R. a kol. Psychologie. 1. vydání. Praha: Victoria publishing, 1995, s. 75.

²⁵ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 411.

²⁶ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 412.

V současnosti však většina psychologů souhlasí s faktem, že dědičnost i zkušenost hrají obě významnou roli ve vývoji člověka a případů, kdy je osobnost determinována pouze jednou složkou, je velmi málo. Vždy se jedná o vzájemnou interakci mezi biologickými a zkušenostními činiteli.

Hartl popisuje dědičnost jako všechno existující a rozvíjející se v člověku na základě genetického fondu jeho rodičů, přičemž ono dědičné, zapsané v molekulách DNA, nemusí vystupovat v okamžiku narození, ale v různě vzdáleném okamžiku od narození.²⁷

Vágnerová uvádí, že psychické odchylky a poruchy mohou být podmíněné, ale vyvolané vnějšími vlivy, tj. obvykle jsou důsledkem interakce dědičných i vnějších faktorů. U jednotlivých psychických poruch vlastností je odlišné procento vlivu genetického přenosu. Při posuzování vlivu dědičnosti na vznik bezdomovství je třeba pohlížet na vliv zděděných odchylek a to takových, které způsobují u jedince snížení jeho schopností a možností vzhledem k jeho adaptabilitě v prostředí, společenskému uplatnění či účelnému uspokojování potřeb.²⁸

V tomto hrají významnou roli všechny zděděné dispozice k psychickým poruchám a odchýlkám, od mentálního postižení či schizofrenie až po poruchy osobnosti.

Vliv dědičnosti na další onemocnění jakéhokoliv rázu může přispět ke vzniku bezdomovství jedince sekundárně, jako jedna z příčin jeho snížených schopností.²⁹

Celkově můžeme uvést, že dědičnost má nemalý vliv na život jedince a pokud se podílí na jakémkoliv poruše fyzické či psychické, která je pro jedince handicapem, může mít vliv na jeho upadnutí do fenoménu bezdomovství.

Maslowova pyramida potřeb dělí potřeby člověka na potřeby základní a metapotřeby. Základní potřeby dělí na níže položené fyziologické (voda, potrava, spánek, kyslík, teplo) a výše položené psychologické (pocit bezpečí a jistoty, láska, sebeúcta). Nejvyšší potřebou (metapotřeba) je potom seberealizace.

Hradečtí vedle této Maslowovy pyramidy uvádějí také upravenou pyramidu podle Pascala Pichona, která se snaží vysvětlit přitažlivost nádraží pro vyloučené a deklasované (obr. 1). Prestiž a rozvoj osobnosti, seberealizační potřeby jsou velmi vzdáleny v situaci naléhavých prvotních starostí osob sociálně destrukuralizovaných.³⁰

---

²⁷ HARTL, P. Psychologický slovník. 3. vydání. Praha: Budka, 1996, s. 232.

²⁸ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 412.

²⁹ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 413.

³⁰ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 38-39.

Obr. č. 1: Upravená pyramida potřeb podle Pascala Pichona – snaží se vysvětlit přitažlivost nádraží pro vyloučené a deklasované.

ZDROJ: HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996.

Psychické změny, které lze pozorovat u bezdomovců, mohou být jak příčinou, tak důsledkem jejich životního stylu. Citové prožívání bývá často otupělé a vyhaslé, zůstávají zachovány jen základní způsoby emočního reagování, vyjadřujícího pocity libosti či nelibosti. Cítí se zatíženi větším množstvím problémů, než je obvyklé, a proto bývají častěji hostilní a depresivní.

Mnohé schopnosti bezdomovců bývají snižené, nedovedou se adekvátně orientovat ve světě. Chybějí jim základní kompetence, které jsou nezbytným předpokladem k přijatelné sociální adaptaci. Rovněž nemívají rozvinuté volní vlastnosti, nejsou schopni přiměřené autoregulace. Nedonutí se k účelnějšímu projevu, nejsou dostatečně odolní ani vytrvalí, nedovedou se ovládat.

Přijatelnější způsob života je pro ně příliš náročným úkolem, který nejsou schopni zvládnout. Životní styl bezdomovce, ať už si jej takový člověk zvolil sám, nebo je důsledkem nezvládnutí základních požadavků společnosti, je typický maximálním zjednodušením. Takový život je pouhým stereotypním vegetováním, často spojeným s užíváním alkoholu nebo drog.

Bezdomovci mnohdy mívají odlišné a častěji neuspokojené potřeby, leckdy na ně pod vlivem nepříznivých zkušeností rezignují. Bezdomovec obvykle už nic nechce, nic nečeká a domnívá se, že ani nemá cenu se o něco pokoušet. U mnoha z nich dominuje postoj naučené bezmocnosti, který je typický rezignací, apatií a fatalismem. Jejich potřeby jsou odlišné od běžné populace.

Potřeba stimulace a získávání nových zkušeností je snížena. Pro lidi, kteří selhali takovým způsobem, že se z nich stali bezdomovci, nemá nová zkušenost žádný smysl; naopak bývá považována za nežádoucí a obtěžující.

Potřeba citového vztahu, jistoty a bezpečí nebývá uspokojována. Bezdomovec obvykle žádné stabilní a spolehlivé citové vazby nemá. Nemá ani jistotu soukromí domova. Dlouhodobé citové strádání vede až k vyhasnutí této potřeby a k náhradnímu uspokojování na úrovni nižších potřeb, např. orální aktivity. V některých případech uspokojuje potřebu citové vazby zvíře, bezdomovci mívají psy.

Potřeba seberealizace bývá potlačena nebo zcela schází. Bezdomovec sociálně selhal a nemá ani velkou naději, že by mohl získat lepší postavení někdy v budoucnosti. S tím souvisí nízké sebevědomí a sebeúcta.³¹

Potřeba otevřené budoucnosti je v rámci nepříznivé životní zkušenosti rovněž potlačena. Bezdomovci o budoucnosti neuvažují, nic neplánují, žijí přítomností. Mívají nízké sebehodnocení, při posuzování vlastního života převažuje negativní bilance. Identita bezdomovce je typická přijetím negativního obrazu sebe samého a rezignací na změnu. Někdy se pokusí o jeho zlepšení alespoň na symbolické úrovni, děje se tak stylizací a zkreslováním reality, které je více projevem bájevé lhavosti než pravou lží.³²

Bezdomovství je projevem selhání v oblasti socializace. Bezdomovci nejsou schopni odpovědného chování, nedovedou se o sebe postarat standardním způsobem, který by odpovídal roli dospělého. Celkový úpadek osobnosti se projeví i ztrátou zájmu o vlastní zevnějšek, vymizením hygienických návyků. Na druhou stranu je sešlé oblečení užitečné při žebrání, protože vzbuzuje soucit.

Bezdomovství představuje velmi striktní sociální izolaci. Vztahy bezdomovců s ostatními lidmi jsou velmi omezené. Významný je zejména nedostatek trvalejšího a hlubšího vztahu, převažují náhodné kontakty s podobnými lidmi. Jejich sdružování je obvykle účelové, vytvářejí jakési subkultury (např. na nádražích).

---

³¹ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 413.

³² VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 413.

3.2.2 Rodina

Rodina představuje významný faktor pro život jedince, jelikož ze všech sociálních skupin nejvíce ovlivňuje jeho psychosociální vývoj. Působí na socializační proces, ve kterém utváří jeho vztah ke světu, společnosti, druhým lidem, svým blízkým atd. Kvalita vztahů v rodině, celková atmosféra rodinného prostředí, sociokulturní standardy rodiny, schopnost pozitivní interakce, vzájemného respektu a lásky jsou faktory působící na utváření osobnosti jedince a vymezují jeho další cestu životem.

Zkušenosti získané v původní rodině si jedinec přenáší do rodiny, kterou si v dospělosti spoluzakládá. Pokud v původní rodině byly narušeny její funkce a u jedince se vytvořily negativní návyky, tyto si přenáší do rodiny následně.

V takových rodinách dochází k selhání jejich výchovné úlohy, což zapříčiňuje další negativní faktory jako je kriminalita, drogové závislosti, alkoholismus, neúčelný způsob uspokojování potřeb a řešení problémů, neschopnost vytvářet pozitivní sociální vazby, neschopnost uplatnění v zaměstnání atd.

Tyto dysfunkční rodiny mají významný vliv na vznik bezdomovství jedince, jelikož mu neumožňují získat kompetence potřebné pro adaptabilitu ve společenském prostředí.

Hradečtí uvádí tento přehled rizikových rodin, u nichž je velká pravděpodobnost upadnutí jejich členů do fenoménu bezdomovství:

- **rodiny s dospělým alkoholikem,**
- **rodiny se závislým na drogách,**
- **rodiny s dospělými či mladistvými delikventy,**
- **rodiny s členy s psychickou poruchou,**
- **rodiny se zneužívanou nebo týranou ženou,**
- **rodiny se zanedbávanými dětmi,**
- **rodiny s týranými dětmi,**
- **rodiny se sexuálně či emočně zneužívanými dětmi,**
- **rodiny svobodných matek,**
- **rodiny rekonstruované,**
- **rodiny romské,**
- **rodiny migrantů a rodiny hledající exil.**³³

---

³³ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 50.

Z uvedeného vyplývá, že v rodinách, u nichž je narušena nějakým způsobem jejich funkčnost, jsou jejich příslušníci ve zvýšeném nebezpečí do tohoto fenoménu upadnout. Tento fakt podporuje tvrzení, že riziková rodina má podstatný vliv na vznik bezdomovství a to především u dětí, které v takových rodinách vyrostly.

Z hlediska sociální patologie, kterou bezdomovství bezesporu je, můžeme uvést jako nejpodstatnější a nejvýznamnější faktor nevhodného působení rodiny deprivaci potřeb.

Koukolík-Drtilová uvádí: Deprivanti jsou lidé, kteří z biologických, psychologických nebo sociokulturních důvodů nedosáhli lidské normality, či o ni přišli. Ve vztahu k normalitě jsou to lidé v různém stupni a rozsahu "nepovedení" nebo "zmrzačení", nikoli nemocní.³⁴

Jakákoli deprivace nějaké potřeby nepříznivě ovlivňuje vývoj osobnosti a přináší s sebou různé psychické odchylky. Tyto jsou tím větší, čím déle a intenzivněji byly potřeby neuspokojovány a v jakém věku.

Z hlediska nevhodné výchovy se nejčastěji jedná o deprivaci citovou, kdy se dítěti nedostává pocitu bezpečí a lásky od blízké osoby. O deprivaci smyslových podnětů hovoříme tehdy, kdy takový jedinec strádá nedostatkem stimulace. Dále můžeme uvést deprivaci sociální, kdy je jedinec ve zvýšené míře izolován od mezilidských kontaktů. Rovněž deprivaci v oblasti fyziologických potřeb, kdy jedinec strádá nedostatkem výživy, spánku, tepla atd., můžeme uvést mezi těmito nejpodstatnějšími.

Počet druhů deprivací je stejně dlouhý jako počet druhů potřeb. Pro problematiku objasnění příčin bezdomovství je nejvýznamnějším faktem skutečnost, že strádání zapříčiněné nevhodným působením rodiny snad nejvýznamněji ovlivňuje osobnost jedince v negativním smyslu a zanechává v ní trvalé a hluboké stopy. Tyto se v dospělosti, ale i dříve, podílejí na různých odchylkách, jakými jsou např. sociální neadaptabilita, nedůvěřivost, agresivita, neschopnost využívat intelektu, neschopnost sebeovládání, nedostatek sebevědomí, nerealistický postoj k životu a s ním přijetí neúčelné hodnotové orientace. Tyto a další důsledky odchylek a poruch osobnosti s sebou nesou celkovou nepřizpůsobivost jedince ve vztahu k okolí a přinášejí mu následky spojené s odmítáním takového člověka.

---

³⁴ KOUKOLÍK, F. – DRTILOVÁ, J. Vzpouora deprivantů. 1. vydání. Praha: Makropulos, 1996, s. 28.

3.2.3 Škola a vzdělání

Hradečtí uvádějí statistické údaje získané jako výsledek vlastního výzkumu provedeného na území města Prahy v roce 1994. V tabulce č.1 je znázorněno vzdělání bezdomovců, kteří se podrobili uvedenému výzkumu.³⁵

VZDĚLÁNÍ	ZASTOUPENÍ v %
Nedokončené	1
Základní	30
Vyučen	34
Střední bez maturity	6
Střední s maturitou	7
Vyšší než středoškolské	1
Nezjištěno	21

Tab. č. 1: Vzdělání bezdomovců

Z uvedeného vyplývá nepřímá úměra mezi dosaženým vzděláním a upadnutím do fenoménu bezdomovství, tj. čím nižší vzdělání, tím větší riziko.

Vzdělání je člověku poskytováno především prostřednictvím školy, která tímto působí vedle rodiny jako další determinant jeho psychosociálního vývoje a významně ovlivňuje jeho socializační proces.

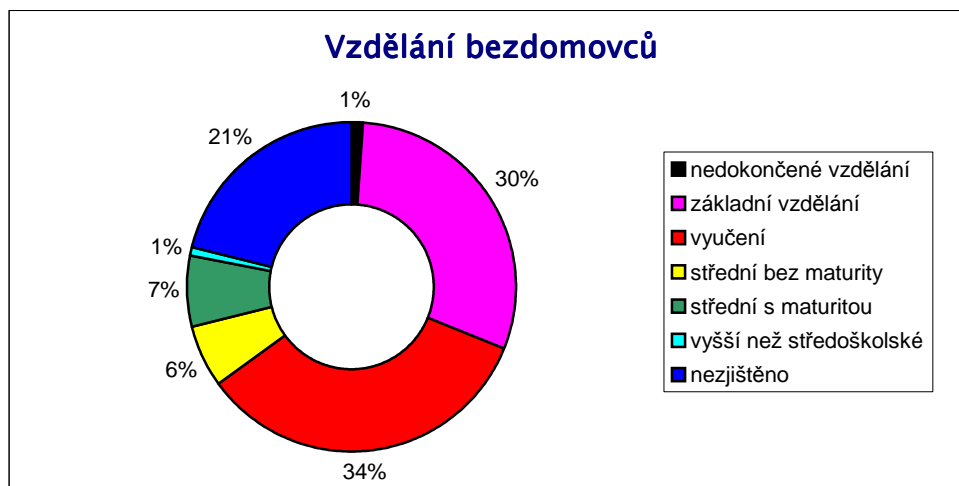
Nástup dítěte do školy je mnohými autory prezentován jako první krize identity, kdy se ve většině případů dítě dostává poprvé z bezpečí rodinného prostředí mezi své vrstevníky. Funkce školy nespočívá pouze ve vyučování předmětů a vkládání informací, ale má rovněž působit na osobní a morální vývoj jedince a vytvoření jeho hodnotové orientace. Vzdělání dosažené prostřednictvím školy, doplněné o zkušenosti získané v průběhu života, vytváří u jedince souhrn vědomostí, dovedností a postojů, kterými se řídí a tyto ovlivňují kvalitu jeho životní dráhy.

Čím vyššího vzdělání se jedinci dostane, tím vyššího stupně samostatnosti dosáhne. Můžeme tedy konstatovat, že vzdělání významně ovlivňuje schopnosti jedince a s tím spojené jeho uplatnění ve společnosti.

Toto tvrzení koresponduje s faktem, že většina bezdomovců, kteří jsou vzorem psychosociálního selhání a neschopnosti smysluplného uplatnění, má pouze základní vzdělání, je vyučena nebo nemá vzdělání žádné.

³⁵ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 90.

Pro jedince vyrůstajícího v nefunkční rodině či závadovém sociálním prostředí je škola jediným zařízením schopným garantovat jeho optimální vývoj, který by byl v zájmu jeho i společnosti.

Graf č. 2: Vzdělání bezdomovců

ZDROJ: HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. *Bezdomovství-extremní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996.

3.2.4 Patologické skupiny a kriminalita

Tam, kde rodina plní svou funkci a spolu se školou vytýčuje ve svém výchovném procesu jedinci meze dovoleného chování a probouzí a podporuje jeho fyzické, duchovní i morální síly, jsou skupiny vrstevníků pro člověka méně důležité než tam, kde je tato funkce nějak omezena. To se nemusí týkat pouze rodin chudých, stojících u dna sociální hierarchie, ale výchovné zanedbání často nalezneme i v rodinách úspěšných a bohatých lidí. Zde často oba rodiče nemají na výchovu svých dětí čas pro své pracovní či společenské zaneprázdnění.

Jedinci, kteří jsou vychováni v takových rodinách, pak hledají životní hodnoty a postoje ve skupinách svých vrstevníků. Dospívající v průběhu hledání své osobní identity konfrontuje své rodinné prostředí s okolním světem a prostředkem k tomuto cíli se mu stává vrstevnická skupina.

Čím je dítě starší, tím více klesá vliv rodiny a stoupá vliv vrstevnické skupiny. Zatímco formální skupiny, jako jsou spolužáci ze škol nebo učilišť, či členové sportovních klubů či zájmových organizací, nepřináší ve většině případů negativní návyky či postoje, které by ovlivnily osobnost směrem k patologii chování či prožívání, může být vliv některých

neformálních vrstevnických skupin zdrojem negativních návyků, postojů či hodnotové orientace. To záleží na míře závadnosti takovéto skupiny, na míře vlivu rodiny jedince, vlivu školy, kultury, atd.

Z hlediska bezdomovství a jeho příčin nás zajímají skupiny s negativním vlivem na jedince a jejich vliv na jeho osobnost či bezprostřední situaci.

Za nejrizikovější z hlediska sociální patologie se jeví skupiny, které spojují svou činnost s porušováním zákona. Ať už je jejich činnost determinována určitou ideologií jako u skupin rasistických, anarchistických či pseudonáboženských nebo přijetím negativních návyků či hodnotové orientace u skupin delikventních, drogově závislých či kriminálních skupin, vždy jsou spojeny s negativním přínosem pro jedince, který je jejich členem.

Patologická skupina může osobnost takového jedince ovlivnit získáním kriminálních návyků, neschopností plnohodnotného zařazení se ve společnosti, drogovou závislostí, ztrátou pracovních či studijních zvyklostí. V konečném důsledku přispěje k jeho uvěznění, umístění v léčebně pro závislosti či k životu bezdomovce na ulici.

Účinek kriminality a kriminálního jednání na bezdomovství je hrozivý. Sociální skupina, které je upíráno právo na normální existenci, se hroučí a zase naopak vzrůstá pod neustálým napětím z obklíčení a sevření kleští trestných činů. Plodnost zločinného chování ovlivňuje způsob života člověka, jeho postoje, aktivity a jeho společenské vztahy.

Tradiční kriminalita, kterou tvoří trestná činnost majetková, násilná a mravnostní, je hlavním zdrojem strachu a obav společnosti. Den co den přinášejí média údaje o trestných činech a jejich obětech. Hovoří se o prevenci a represii, zrušení a obnovení trestu smrti, ale důvěra občanů k zákonům, policii a státu se nepřetržitě oslabuje. Frustrovaná část ohrožených, nedostatečně chráněných, hledá zdroj zla a potenciální pachatele. Často spočine pohled veřejnosti právě na lidech bez přístřeší, těch nežádoucích, kteří jsou svým způsobem života velmi viditelní.

Nelze tvrdit, že bezdomovská populace je stranou problematiky kriminality. Mnozí z nich mají ve svém životě kriminální zkušenost, mnozí se dopouštějí drobné kriminality příležitostně nebo z nouze.

„Lze konstatovat, že nejsou schopni účastnit se nebo dokonce řídit větší kriminální akce, či snad participovat na organizovaném zločinu. Rafinovanost, systematickosti a synchronizace všech dílčích operací organizovaného zločinu bezdomovce prostě odstředivě vylučují“.³⁶

---

³⁶ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 59.

3.2.5 Závislosti

Vágnerová definuje syndrom závislosti jako soubor psychických (emočních, kognitivních a behaviorálních) a somatických změn, které se vytvoří jako důsledek opakovaného užívání psychoaktivní látky.³⁷

Na vzniku bezdomovství se závislosti na drogách (alkoholových či ostatních) a jiné závislosti (především gamblerství) podílejí významnou měrou. Pro mnoho jedinců je užívání drog řešením jejich životních problémů, avšak pouze krátkodobým a neúčelným, jelikož způsobuje problémy další, mnohem závažnější. Závislost na drogách má značné sociální důsledky především v oblasti pracovního uplatnění a sociálních vztahů.

Drogově závislým chybí motivace k jakékoliv smysluplné činnosti kromě opatřování finančních prostředků k získání drogy. Alkoholici nejsou schopni pravidelně a včas docházet do zaměstnání, mají nízkou pracovní výkonnost, nedovedou se soustředit a dělají časté chyby. Rovněž jejich vztahy na pracovišti jsou problémové. Když jsou propuštěni, ztrácí motivaci k hledání dalšího zaměstnání. Pokud ho najdou, vše se opakuje.

Narkomani nejsou schopni pracovat vůbec a peníze na drogu si opatřují kriminální činnostmi, prostitucí a žebrotou. Závislí pro svou neschopnost sebeovládání a neschopnost pozitivní sociální interakce často nejsou schopni založit rodinu nebo rodinné vazby udržet. Pokud ano, tak s problémy a rodina je nefunkční.

Vágnerová uvádí: „Patologičtí hráči, stejně jako drogově závislí a alkoholici, negativně ovlivňují situaci svou i své rodiny a to z hlediska ekonomického, sociálního i kulturního. V konečném důsledku přicházejí díky svému neúčelnému řešení problémů o zaměstnání, bydliště, rodinu a přátele. Často končí jako bezdomovci, buď na ulici anebo v nejistém bydlení u podobně postiženého jedince či v nějakém útulku.“³⁸

Ke vzniku bezdomovství přispívají závislosti rovněž svým vlivem na kriminalitu postižených, neboť jsou často nejvýznamnější příčinou jejich trestné činnosti. Velké procento nekvalifikované trestné činnosti je páčáno pod vlivem psychoaktivních látek, které vylučují adekvátní řešení problémů. Následné uvěznění takového jedince přispívá ke vzniku bezdomovství po jeho návratu z vězení zpřetrháním sociálních vazeb a ztrátou mnohých dovedností či návyků.

---

³⁷ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 289.

³⁸ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 311.

Sochůrek charakterizuje drogovou závislost jako:

- silnou touhu látku užívat a pokračovat v jejím užívání za každou cenu,
- tendence zvyšovat dávky, aby se dosáhlo účinku, který původně vyvolala dávka menší,
- existence psychické nebo fyzické závislosti včetně abstinčního syndromu.

Na vznik této závislosti kromě dostupnosti a charakteru drog působí právě struktura osobnosti (jedinec neschopný své problémy řešit jinak), dále působí sociální prostředí (zejména vliv part) a také spouštěcí faktor (stres, aktuální problém, tíživá situace).³⁹

Syndromem závislosti rozumíme skupinu fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje.

Typy závislosti na psychoaktivních látkách

Jednotlivé psychoaktivní látky mají různé účinky a mohou vyvolávat různý typ závislosti.

Somatická závislost je definována jako stav adaptace biologických funkcí organismu na příslušnou psychoaktivní látku, někdy doprovázený zvyšující se tolerancí (člověk k dosažení téhož efektu potřebuje stále větší dávku). Projevuje se při vysazení drogy abstinčním syndromem. Ten může mít v závislosti na druhu látky různé příznaky, ale téměř vždy zahrnuje neklid, napětí a vegetativní potíže, jako je zvýšené pocení a třes.

Psychická závislost se projevuje „obtížně přemožitelnou touhou vzít svou dávku drogy“, potřebu užívat ji opakovaně, a přesvědčením, že pokud by to neudělal, bude se cítit špatně. Úzkost a podrážděnost vyvolává i pouhá představa, že by svou dávku neměl. Závislý jedinec se naučil takto reagovat, zafixoval si, že mu droga něco přináší.⁴⁰

---

³⁹ SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - I.díl. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001, s. 22.

⁴⁰ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 1. vydání. Praha: Portál, 2004, s. 549.

3.2.6 Alkoholismus

Alkoholismus je většinou chápán jako nadměrné či pravidelné pití alkoholu, spojené s nebezpečím získání návykového chování. Tento sociálně patologický jev má velmi nepříznivý dopad na jedince, rodinu a celou společnost. I přes tuto poměrnou závažnost je společnost k alkoholismu značně tolerantní. Při zkoumání alkoholismu musíme nutně rozlišovat mezi běžným společensky obvyklým užíváním alkoholu a mezi chronickým alkoholismem.

Někteří lidé pijí alkohol jen při společenských příležitostech, jiní jsou ale silnými pijáky. Určitý počet konzumentů těchto nápojů trpí alkoholismem.

Světová zdravotnická organizace definuje chronického alkoholika jako jedince s chronickým onemocněním, které se manifestuje jako narušené chování.

Nadměrné pití alkoholu bývá považováno za vnější projev hlavního sociálního či psychického stavu, který vytváří potřebu alkoholického opojení, potřebu úniku z pocitů méněcennosti, nejistoty, úzkosti nebo deprese.

Příčiny zneužívání alkoholu a závislosti na něm jsou mnohočetné: genetické, biologické, psychické a sociální. Novější studie prokazují genetický podíl na vytvoření závislosti na alkoholu, touze po alkoholu a poruchách vědomí během excesů u jedinců z rodin alkoholiků. Některé psychologické teorie tvrdí, že alkoholici jsou nezralé osobnosti, což má původ v úzkém vztahu k matce. Jiní dokazují, že alkoholici jsou sami k sobě příliš shovívaví. Další uvádějí, že mají často sexuální problémy vyvolané slabým pohlavním pudem, impotencí nebo stydlivostí k druhému pohlaví nebo trpí nějakým druhem sexuální deviace.

Mezi nejvýznamnější sociologicky orientované výkladové teorie alkoholismu patří sociokulturní model a výklady opírající se o teorii deviace. V sociokulturním modelu jsou rozsah a typ pití a alkoholismus ve společnosti určovány strukturou sociálních norem a tzv. sociální definicí alkoholu.

4 druhy sociálních definicí alkoholu:

- **abstinenční** (alkohol ohrožuje základní normy a hodnoty),
- **rituální** (konzumace alkoholu spjatá s obřady),
- **sdružovací** (pití symbolizuje společenskou solidaritu),
- **utilitární** (pití jako "lék").

Za nejnebezpečnější pro rozvoj alkoholismu lze považovat utilitární definici.

Vývoj alkoholismu prochází několika fázemi. Nejznámější je Jellinkova stupnice:

Fáze I. – počáteční (iniciální) – člověk začíná pít alkohol většinou k potlačení nepříjemných psychických stavů a zároveň stoupá jak frekvence pití, tak dávky. Zvyšuje se tolerance (více snese).

Fáze II. – varovná (prodromální) – člověk začíná vyloženě vyhledávat alkohol, tedy příležitost k napití. Objevuje se častěji i velmi silná opilost. Zároveň si uvědomuje, že jeho pití je jiné než u ostatních lidí.

Fáze III. – rozhodná (kruciólní) – je charakterizována ztrátou kontroly nad pitím, alkohol začíná postiženého zcela ovládat.

Fáze IV. - konečná (terminální) – tolerance k alkoholu se snižuje, objevují se ranní doušky, pití je prakticky celodenní. Postižený opouští zaměstnání, často se mu rozpadá rodina. Někdy se tato fáze charakterizuje, že s alkoholem to nejde a bez něj také ne.⁴¹

Akutní intoxikace alkoholem může zvýšit pravděpodobnost nepřiměřeného chování, protože narušuje schopnost adekvátní orientace v situaci, posouzení možných rizik určitého reagování, odbourává zábrany, vyvolává určité afektivní ladění a zvyšuje tak agresivitu. Člověk pod vlivem alkoholu neuvažuje o budoucích možných následcích svého jednání, je koncentrován na přítomnost.

Ve stavu středně silné akutní intoxikace alkoholem (tj. mezi 1,5 až 2,5 promile) lidé přestávají dodržovat společenské normy, mají větší sklon k bezohlednému, násilnému jednání, zejména ti, kteří jsou celkově agresivnější. Vztah mezi zvýšenou agresivitou a nadměrným užíváním alkoholu je velmi často vztahem interakce. Nadměrné pití posiluje tendence jednat agresivně a totéž platí opačně, nezdrženliví lidé se nedovedou ovládat jak ve vztahu k alkoholu, tak ve svém jednání.

Alkoholismus ovlivňuje mnohem více muže než ženy. Vrchol tohoto jevu se nachází u mužů ve věku mezi 40.- 50. rokem, u žen ve věku kolem 47 let. Rostoucí závislost na alkoholu u žen se stává celospolečenským a celosvětovým problémem. Poměr žen a mužů závislých na alkoholu se začíná nebezpečně vyrovnávat, a to především v průmyslově vyspělých státech. Tato konvergence ženského konzumu k mužskému je pravděpodobně součástí širší sociální změny, spočívající ve sblížení sociálních rolí muže a ženy, změny označované někdy jako emancipace žen. Z řady výzkumů, které byly provedeny v oblasti

---

⁴¹ SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - II.díl. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001, s. 23-24.

závislosti žen na alkoholu vyplývá, že závislost na alkoholu je u žen podstatně skrytější než u mužů. Alkohol pro svou dostupnost patří mezi nejzávažnější a nejrozšířenější formy návyku.⁴²

3.2.7 Drogová závislost

Termín drogová závislost nahradil starší termíny jako toxikomanii či narkomani. Definice se časem proměňovaly, ale základ tvořilo vždy několik bodů:

- nezvladatelná, neodolatelná touha po opakovaném braní drogy,
- tendence ke zvyšování dávek,
- existence psychické či fyzické závislosti na určité droze,
- negativní důsledky pro jedince a společnost.

Na vznik drogové závislosti spolupůsobí čtyři základní faktory:

1) Typ, charakter a dostupnost drogy – vedle preference účinku jednotlivých drog nebo jejich skupin se jako ještě důležitějším jeví dostupnost drogy, zejména dostupnost ekonomická.

2) Struktura osobnosti - jde o širokou škálu problematiky. K drogám se uchylují většinou lidé úzkostní, ti, kteří neumí vyřešit přirozeně své problémy, lidé s různými anomáliemi psychiky.

3) Působení sociálního prostředí (společenské a psychologické vlivy) – jde zejména o vliv part, ale i celkově příznivé klima pro zneužívání drog ve společnosti.

4) Podnět, spouštěcí či provokující faktor - může jím být momentálně tíživá situace, stres či pocit jedince, že není schopen adekvátně vyřešit aktuální problém. Častou motivací je i snaha neodlišovat se od skupiny, někdy i zvědavost.⁴³

Druhy závislostí:

Fyzická závislost - je stav, kdy se organismus droze přizpůsobil a zahrnul ji do své látkové výměny. Při tomto typu závislosti člověk drogu potřebuje a při přerušení abúzu dochází k abstinenci příznaku.

---

⁴² BARTLOVÁ, S. Sociální patologie. 1. vydání. Praha: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998, s. 20-21.

⁴³ SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - I.díl. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001, s. 22.

Psychická závislost - je duševní stav vzniklý podáváním drogy, tedy nutkání drogu brát. V souvislosti s drogami se často hovoří o tzv. abstinenčním syndromu, který se může projevat v oblasti fyzické či psychické.

Drogu definujeme jako přírodní nebo syntetickou látku, která má psychotropní účinek, tj. ovlivňuje nějakým způsobem naše prožívání okolní reality, mění naše „vnitřní“ naladění – prostě působí na psychiku a může vyvolat závislost.

Jednotlivá kritéria závislosti však mohou být u různých typů drog různá, někdy mohou i chybět.

Drogy se objevují stále nové a také dělení drogových závislostí se často mění především proto, že lidé, kteří jsou závislí na drogách, hledají stále nové psychotropně působící látky k uspokojování svých potřeb. Užívání drog a výběr jednotlivých druhů jsou zřejmě závislé na takových faktorech, jako je geografická lokalita, sociálně ekonomická struktura společnosti, pohlaví a osobnost, charakterizující jednotlivé společenské struktury, v nichž se toxikomani převážně soustřeďují.

U drogové závislosti jsou příčiny obdobné jako u alkoholismu. Příčina leží vždy někde ve vzájemné kombinaci osobnostní charakteristiky – dědičnosti, vlivu prostředí a přítomnosti drogy. Drogová závislost vzniká mnohem rychleji než závislost na alkoholu. Při předávkování drogou může dojít nejen k závažnému tělesnému postižení, ale i k bezprostřední smrti jedince. Za určitých okolností jsou důsledkem i sebevraždy.

3.2.8 Patologické hráčství

Patologické hráčství se v mezinárodní klasifikaci nemocí řadí mezi „návykové a impulzivní poruchy“ tedy ne mezi závislosti. Zde ho však mezi závislosti přiřadíme, jelikož se mezi bezdomovci vyskytuje v kombinaci s jinými závislostmi.

Porucha spočívá v častých opakovaných epizodách hráčství, které převládají na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků.

Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat ztrátu svého zaměstnání, to, že se velmi zadluží, budou lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů. Postižení popisují intenzivní puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, spolu se zaujetím myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí. Toto zaujetí a puzení se často zvyšuje v období, kdy je život stresující.

K diagnostickým vodítkům patří trvale se opakující hráčství, které pokračuje a často i vzrůstá navzdory nepříznivým sociálním důsledkům, jako je zchudnutí, narušené rodinné

vztahy a rozkol osobního života. Při troše fantazie a dobré vůle zde najdeme podobnosti se známkami závislosti, jakými jsou zvýšené množství času, které návykový problém zabírá, zvyšování tolerance, zhoršené sebeovládání a pokračování vzdor škodlivým následkům.

Lze tedy shrnout, že patologické hráčství, ačkoli není závislostí v pravém slova smyslu, má se závislostmi mnoho společných rysů.⁴⁴

Člověk, který propadl hráčské vášni, ztrácí kontrolu nad svým časem, penězi a především sám nad sebou. Patologické hráčství se častěji objevuje u mužů. Nahrazuje potřebu aktivní činnosti a přináší prožitek citového vzrušení. U žen se objevuje méně často, ženy jsou spíše motivovány potřebou úniku. Hráčská vášně nezná překážky ve věku, pohlaví, rase ani náboženství.

Patologické hráčství je charakteristické tím, že se časem vyvíjí směrem k hlubší a hlubší závislosti a přináší řadu průvodních jevů. Jedním z nich je to, že tyto lidé začínají porušovat rodinné vztahy, dochází ke konfliktům, rozvodům s partnerem a k rozpadu rodin. Dalším průvodním jevem je, že hráči přicházejí o zaměstnání, ztrácejí veškeré dřívější zájmy a záliby.

Příčiny vzniku patologického hráčství

Na vzniku chorobné závislosti na hře se mohou podílet zejména následující faktory:

- **Stresová situace**, která zvyšuje riziko únikové aktivity (v tomto případě hraní).
- **Nabídka hry jako spouštěcí podnět**, např. ve formě hracích automatů, hráčské party. Takovým způsobem může fungovat i sociální učení (znalost hráčů, kteří byli v jeho rodině apod.)
- **Osobnostní vlastnosti**, které představují jakousi obecnou predispozici k hráčství: extroverze, menší zábrany, narcistické rysy, nedostatek spolehlivého vztahu, nedostatek empatie a nedůvěra.⁴⁵

Diagnostická kritéria patologického hráčství

Americká psychiatrická asociace DSM IV stanovila tato diagnostická kritéria patologického hráčství:

---

⁴⁴ NEŠPOR, K. Návykové chování a závislost. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, s. 30.

⁴⁵ SMOLÍK, P. Duševní a behaviorální poruchy. 1. vydání. Praha, Maxdorf Jesenius, 1996, s. 185.

A: Trvající a opakující se maladaptivní chování ve vztahu k hazardní hře

1. Zaměstnává se hazardní hrou (např. znovu prožívá minulé zážitky související s hazardní hrou, plánuje další hazardní hru, uvažuje o tom, jak si opatřovat prostředky k další hazardní hře).
2. Aby docílil žádoucího vzrušení musí zvyšovat množství peněz vkládaných do hazardní hry.
3. Opakovaně a neúspěšně se pokoušel hazardní hru ovládat, redukovat nebo s ní přestat.
4. Když se pokouší snížit hazardní hru nebo s ní přestává, cítí neklid a podrážděnost.
5. Používá hazardní hru jako prostředek, jak uniknout problémům nebo mírnit dysforickou náladu (např. pocity bezmocnosti, viny, úzkosti, deprese).
6. Po ztrátě peněz při hazardní hře se následující den k hazardní hře vrací, aby je vyhrál nazpět.
7. Lže příbuzným, terapeutovi nebo jiným lidem, aby tak zakryl rozsah svého zaujetí hazardní hrou.
8. Dopustil se ilegálních činů jako padělání, podvodů, krádeží, nebo zpronevěry kvůli hazardní hře.
9. Ohrozil nebo ztratil kvůli hazardní hře signifikantní vztahy, zaměstnání, vzdělání nebo kariéru.
10. Spoléhá na druhé, aby mu poskytovali finanční prostředky a mírnili tak zoufalou finanční situaci, do které se dostal kvůli hazardní hře.

B. Hazardní hraní nelze lépe vysvětlit manickou epizodou.⁴⁶

➤ Stadia patologického hráčství

Patologický hráč prochází několika stádii. Obvykle se uvádějí následující:

Stadium výher

Zprvu hraní nepřináší žádné problémy, naopak občasná výhra hráče povzbuzuje. Zvláště zhoubná pro kariéru budoucího patologického hráče znamená vysoká výhra. Subjekt touží ji opakovat. Velmi často se též na vývoji závislosti podílejí snění a fantazie o velkých výhrách. Postižený zvyšuje výšku sázek i frekvenci hraní.

---

⁴⁶ SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - II.díl. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001, s. 32-33.

Stadium prohrávání

Hráč již plně propadl hře, jeho myšlenky jsou na hru soustředěny a nedokáže přestat. Začíná se točit v nekonečném kruhu půjček, proher a dluhů. Aby splatil jeden dluh, musí si udělat dluh jiný.

Stadium zoufalství

Postižený soustavně prohrává. Obvykle již ztratil poslední zbytky přátel, nikdo mu již nechce půjčit peníze. Rozpadla se mu rodina, ztratil zaměstnání. Sužují jej výčitky svědomí, objevuje se panika, úvahy o sebevraždě. Někteří jedinci se však uchylují k trestné činnosti. Trvají sny o velké výhře, která vyřeší všechny problémy a odmění jej za týdny i měsíce strádání. Jsou neklidní, podráždění.⁴⁷

➤ Fáze „uzdravení“ patologického hráče

Stadium kritičnosti

Hráč začíná mít náhled, pozná, že hra mu způsobuje problémy, opouští svět iluzí a vrací se k realitě. Přestává hrát, snaží se vrátit do práce. Toto stadium se dá stručně shrnout: „Jak jen jsem tomu mohl propadnout.“

Stadium znovuvytváření

Již bývalý hráč začíná splácet dluhy. Pokud se mu nerozpadla rodina, začíná se do rodinného života vracet pohoda a jistota. Nachází své zájmy, stanoví si reálné cíle.

FÁZE RŮSTU

Své hraní považuje definitivně za minulost. Hra ho již neláká. Začíná opět rozumět sobě i druhým, stává se opět sebou samým.⁴⁸

Patologický hazard je sebetrestáním z prožitku viny, jež se vyvinulo z nevyřešeného oidipovského komplexu. Sociologické teorie uvádějí, že sociální struktura společnosti neumožňuje řadě lidí žít v blahobytu. Představa blahobytu, jehož člověk dosud nebyl schopen dosáhnout, ho žene k hazardní hře. Mnoho lidí začne hrát s konkrétními cíli jako splatit dluhy

---

⁴⁷ SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - II.díl. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001, s. 33.

⁴⁸ SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - II.díl. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2001, s. 33-34.

apod. Někdy se uvádí, že hodnotový systém, který je postaven pouze na penězích, nutí jedince opatřovat si je různými hazardními hrami.⁴⁹

3.2.9 Vztah bezdomovců a závislostí

Nelze popřít, že alkohol a jiné návykové látky způsobují tělesné a psychické poškození organismu člověka.

Závislost na drogách představuje v životě člověka závažná a někdy dramatická onemocnění. Rovněž způsobuje zhoršení vztahů v rodině, ztrátu přátel, zanedbávání zevnějšku, celkové zpustnutí, odchod z domova a následné bezdomovství. Samozřejmě ne každý drogově závislý končí v opuštění domácnosti, jeho onemocnění jej však natolik stigmatizuje, že mu znemožňuje žít normálním rodinným životem.

Přestože alkoholové závislosti podlehne jen asi 3 – 4 % celé naší populace, přisuzuje se právě bezdomovcům nadměrná konzumace alkoholu a obraz nádražního povaleče. Zapomíná se, že osoby s rozvinutou závislostí na alkoholu žijí nejen na nádražích, ale i mezi ostatní populací.

Alkoholici mezi lidmi bez domova, představují časově starší generaci, s věkovým průměrem o patnáct až dvacet let vyšším, než jsou přicházející toxikomané. Mezi alkoholiky a toxikomany lze spatřit ještě skupinu osob oscilující mezi zneužíváním toxických látek a alkoholem. Jde podle všeho o nějaký náhražkový způsob substituce v té chvíli nedostupného alkoholu.

Tito lidé náhradu snadno naleznou v Diazepamu či jiných lécích z této skupiny, zamění alkohol za hypnotika, analgetika, různým způsobem je zkombinují a dostanou se do podobného stavu opilství. Vše, co jim umožní vyvolat euforii, je dobré. Mezi bezdomovci lze pozorovat jedince, kteří pijí okenu, čichají toluen a různá ředidla a to pro svou finanční dostupnost.

3.2.10 Fyzický a psychický handicap

V úvodu kapitoly jsme si uvedli jako nejdůležitější faktory zapříčiňující vznik bezdomovství jedince z pohledu jeho osobnosti, jejich snížené a nerozvinuté schopnosti,

---

⁴⁹ BARTLOVÁ, S. Sociální patologie. 1. vydání. Praha: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998, s. 46-47.

neschopnost adaptace v prostředí a neúčelné uspokojování potřeb. Faktory, jako je mentální, psychické či fyzické onemocnění a různé poruchy v oblasti osobnosti, výrazně snižují schopnosti jedince obecně, a tím zhoršují jeho úspěšnost v životě.

Koukolík - Drtilová uvádějí, že se do pozice bezdomovce dostává 60 - 90 % duševně nemocných.⁵⁰

Fyzický handicap, somatické či psychosomatické onemocnění jedince, snižují jeho předpoklady k plnohodnotnému uplatnění sebe sama v životě a společnosti. Přináší stejně jako každý handicap zátěž nejen jedinci samému, ale i jeho okolí, zejména jeho rodině a osobám blízkým.

Pokud takový člověk nemá rodinné či jiné zázemí, které mu pomůže uspokojovat jeho životní potřeby a jeho handicap vyrovnávat a sám jedinec nemá schopnosti využít služeb společnosti, je ve zvýšeném nebezpečí upadnout do fenoménu bezdomovství.

Handicap, který představuje duševní nemoc či porucha, přináší jedinci stejně jako předchozí, snížení schopností vykonávat plnohodnotnou roli ve společnosti a smysluplně se v ní uplatnit.

Psychický handicap přináší ve zvýšené míře návazné sociální důsledky, především v oblasti sociálních vztahů. Duševně handicapovaní žijí často osaměle, jelikož jejich nemoc či porucha je nepřijatelná či zatěžující pro jejich okolí. Jako další sekundární dopady vzhledem k bezdomovství můžeme uvést neschopnost získat či udržet zaměstnání, smysluplně řídit a organizovat svůj život.

Velmi početnou skupinu mezi bezdomovci představují osoby s poruchou osobnosti. Člověk s poruchou osobnosti se vyznačuje maladaptivním chováním, které mu přináší řadu omezení a narušuje jeho vztahy s okolím.

Z hlediska příčin bezdomovství jsou zde poruchy osobnosti významně zastoupeny pro svou odchylku v oblasti citového prožívání a chování, která vyvolává permanentní nepřizpůsobivost k okolí a společnosti.

S tímto souvisí velmi vysoké procento poruch osobnosti mezi kriminálně závadovými jedinci. Uvěznění takového jedince, jako sekundární důsledek poruchy osobnosti s sebou nese vysoké riziko upadnutí do bezdomovství.

---

⁵⁰ KOUKOLÍK, F. – DRTILOVÁ, J. Vzpouora deprivantů. 1. vydání. Praha: Makropulos, 1996, s. 24.

Rovněž je nutno podotknout, že dlouhodobá deprivace během bezdomovského způsobu života, může přinést změnu osobnosti a fyzický či psychický handicap není příčinou, nýbrž následkem bezdomovství.

4. Sociální příčiny jako důsledek

Bezdomovství je projevem selhání v oblasti socializace. Bezdomovci nejsou schopni zodpovědného chování, nedovedou se o sebe postarat standardním způsobem. Přijetí role ekonomicky nesoběstačného bezdomovce je projevem rezignace. Z důvodů omezených kompetencí přetrvává závislost na společnosti a jejích institucích.

Vztahy bezdomovců s ostatními lidmi jsou velmi omezené. Významný je zejména nedostatek trvalejší a hlubší vazby s jakýmkoliv člověkem. Převažují náhodné kontakty s podobnými lidmi. Jejich sdružování je obvykle účelové, vytvářejí jakési subkultury (např. na nádražích). Vztahy v těchto skupinách však bývají povrchní, situační a jsou dány podobností role a statusu, je v nich zřejmá nedůvěra a nejistota. Nebývají individuálně výběrové, podstatný je pouze předpoklad přijetí, resp. neodmítnutí.

V důsledku ztráty citově hlubších vazeb bývají bezdomovci emočně oploštělí, často necitliví i sami k sobě. Riziko vzniku takového postoje zvyšuje citová deprivace, závažná negativní zkušenost, duševní nemoc, závislost na drogách a z toho vyplývající egocentrismus a bezohlednost.⁵¹

4.1 Příčiny materiální

Jako příčiny materiální chápeme všechny faktory vyvolávající vznik bezdomovství z finančních a materiálních důvodů. Tyto nemusí být způsobeny jedincem samým, ale mohou se na nich podílet i náhodné události, jako jsou živelné katastrofy, vyhoření bytu či domu, ztráta příjmů jako důsledek bankrotu rodinného podniku či propuštění ze zaměstnání z důvodů snižování počtu zaměstnanců, vyhození z bytu novým majitelem, ztráta bydlení či finančních prostředků jako důsledek podvodného jednání jiné osoby, značná zadluženost jako výsledek neefektivní podnikatelské činnosti atd.

---

⁵¹ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 414.

V případě vzniku bezdomovství vždy hraje roli kombinace různých faktorů a jen málokdy se dá hovořit pouze o jedné příčině. Kombinace mohou být různé a jednotlivé příčiny zde mohou být různou měrou zastoupeny. Vždy záleží na jednotlivém případě, které faktory zde hrají významnější roli a které jsou významné méně.

4.2 Narušené vztahy

Sociální situaci může velmi rychle negativně ovlivnit rozpad vztahu. Může se jednat o rozchod mezi partnery, úmrtí partnera, odchod člena rodiny, rozvod manželů, útěk dítěte z domova atd. Z pohledu popisované problematiky hrají narušené vztahy větší úlohu u žen a dětí, než u mužů.

Stejně jako navázání vztahu může znamenat pro jedince velký skok vzhůru v sociální hierarchii, tak může rozpadnutí znamenat velký propad. Vždy záleží na jeho míře samostatnosti v životě, jeho schopnostech, dovednostech, míře adaptability, jak se s rozchodem vyrovná a dokáže se plnohodnotně uplatnit ve společnosti bez partnera.

Situaci často vyřeší navázání vztahu s partnerem jiným či pomoc příbuzných nebo známých. Pokud není nikdo, kdo by pomohl, může pak jedinec skončit jako bezdomovec bez prostředků na ulici. Bezdomovcem se často stává důchodce s malým příjmem po úmrtí životního partnera, kdy nemůže unést náklady na domácnost z jednoho důchodu a v důsledku citové ztráty, ztrácí motivaci k řešení své situace.

Rovněž útěk dítěte z domova, jako příčina narušených vztahů v rodinném prostředí, přispívá k degradaci životních hodnot a návyků jedince a přispívá ke vzniku bezdomovství.

4.3 Příčiny institucionální

Jako příčiny institucionální chápeme následky pobytu jedince v nějaké instituci. Z hlediska vzniku bezdomovství jsou to pobyty ve věznicích, výchovných ústavech, dětských domovech a různých léčebnách. Dopady mohou mít vliv jak na osobnost, tak na bezprostřední situaci po návratu z instituce.

Matějček uvádí výsledky výzkumu sledování lidí žijících od 3 do 15 let v dětském domově. Uvádí, že tito lidé, kteří vyrostli v dětském domově, dosáhli nižší úrovně vzdělání,

střídali zaměstnání nebo vůbec nepracovali, měli velmi často partnerské problémy a měli problémy s adaptací v sociálním prostředí.⁵²

Podobné následky přináší pobyt ve vězení, kde dochází k řadě negativních změn v osobnosti jedince. Můžeme uvést např. vzájemnou demoralizaci vězňů, narušení volných vlastností, snížení sebehodnocení, přijmutí hodnot kriminální subkultury atd.

Dlouhodobý pobyt v instituci s sebou přináší zpřetrhání sociálních vazeb, které mohou být příčinou ztráty bydlení, zaměstnání, rozpadu rodiny a dalších.

Tyto můžeme chápat jako bezprostřední důsledek dlouhodobého pobytu v instituci, kdy propuštěný jedinec nemá kam jít, nemá finanční prostředky, kontakty, zaměstnání, domov a žádné zázemí. Člověk v takovéto situaci se pak často stává na delší či kratší dobu bezdomovcem. Někdy tento úděl může být i trvalý.

4.4 Rozdíly příčin bezdomovství mužů, žen a dětí

Bezdomovství mužů a bezdomovství žen mívají kromě některých společných znaků jako je chronická chudoba či sociální nezralost také své specifické odlišnosti.

Příčiny bezdomovství lze rozčlenit do 3 skupin:

- příčiny bezdomovství mužů
- příčiny bezdomovství žen
- příčiny bezdomovství dětí

4.4.1 Příčiny bezdomovství mužů

Příčinou bezdomovství mužů bývají obvykle faktory spojené se ztrátou zaměstnání, bytu, zadlužeností, nemocí, závislostí na alkoholu či drogách, nedostatečných příjmech či se stářím. Narozdíl od příčin bezdomovství žen zde hrají menší roli narušené vztahy či rozpad rodiny. Významný podíl zde hraje návrat z vězení.

Pobyt ve vězení s sebou přináší řadu negativních důsledků pro další život. Vedle změn v uvažování a chování, přináší s sebou také rozpad sociálních vazeb, které měl člověk před

---

⁵² MATĚJČEK, Z. a kol. Náhradní rodinná péče. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, s. 32.

uvězněním. Čerstvě propuštěný vězeň nemá často kam jít, nemá peníze, potřebné doklady k získání finanční pomoci.

Mnohé průzkumy uvádějí velmi vysoké procento svobodných mužů mezi bezdomovci narozdíl od žen, které jsou naopak většinou vdané nebo rozvedené.

Mezi nejrizikovější skupiny mužů z hlediska upadnutí do bezdomovství můžeme uvést svobodné osamocené muže s nízkým vzděláním, kriminální minulostí, drogovou či jinou závislostí neschopné pracovat či navázat a udržet plnohodnotné sociální kontakty.

4.4.2 Příčiny bezdomovství žen

Bezdomovství dívek

Mezi lidmi bez domova se stále častěji objevují velmi mladé dívky, nevědomé a neodpovědné. Přicházejí z dětských domovů, výchovných ústavů či z domova, který pro nějakou příčinu opustily, nebo byly z něho vyhnány. Netuší, že ulice, na kterou se vydaly, je ještě více rozloží, využije, vysaje a třeba i zničí.

Soustředěné na sebe, zahleděné do propasti svých ideálů, očekávání a hledání, nechávají se fascinovat vábením zla, které jim tuto „svobodu“ nabízí. Bez pocitu strachu, mnohdy lehkomyšlně střídají své partnery, jejich přátele, skupiny a tlupy mladých. Čas uzrání nenechá na sebe dlouho čekat. Ani negativní hodnoty nesnášejí libovůli. Ulice má svá pravidla a své podmínky. Jen za jejich dodržování je ochotna považovat tyto přicházející za své členy.

V čase nepřízně dochází k vyloučení a odmítnutí. Těhotenství, potraty, porod s následným opuštěním dítěte, útěk z porodnice a pak opětovný návrat na ulici.

Z intolerance pochází i hněv rodičů, kteří vyhánějí svou těhotnou dceru z rodiny. Každý čin je následován někdy nezamýšlenými následky. Rodiče mohou chtít potrestat dle svého uvážení zlo a způsobí svým činem velkou škodu dobru. Člověk a poznání pravdy jsou pozice, na kterých leží tíživá hypotéka lidské nevědomosti a eroze rozkladu vztahů.⁵³

---

⁵³ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 54.

Bezdomovství žen

Mnoho důvodů nás vede k předpokladu, že růst bezdomovského fenoménu u žen vzroste. I když zlé ekonomické a sociální podmínky bijí stejně tak muže i ženy, jsou to právě ženy, které jsou vydány mimořádnému riziku.

Navzdory všem argumentům o rovnoprávnosti mužů a žen, navzdory proklamovaným příležitostem pro muže i ženy, navzdory všem hnutím za důstojnost, rovnoprávnost a emancipaci žen, sociální, ekonomické a politické postavení žen je stále problematické.

Listinu základních práv žen o odstranění všech forem diskriminace žen (Úmluva OSN, 1979) do května 1996 ratifikovalo 153 zemí. Bílá kniha předložená Komisí Unie opět potvrdila přitakání Evropské unie k zásadě rovných příležitostí pro muže a ženy (článek 119 Římské smlouvy), ale přesto jsme stále svědky všeliké diskriminace.

I v nejrozvinutějších společnostech je život žen v mnohých situacích těžší, než život mužů. Stereotypní role mužů a žen ve společnosti ukazuje na nutnost vzájemného propojení tvůrčích schopností mužů i žen, na nutnost větší solidarity v pracovním i rodinném životě.⁵⁴

Nestabilizující dopad chudoby a vyloučení atakuje muže, ženy i děti. Nicméně poslední jmenované vidíme ve všech statistikách na nejvyšším stupni zjištěných hodnot.

Dostupné informace z Evropské unie poukazují na znepokojující proporcionalní zvýšení počtu žen a dětí bez domova. Stejně tak statistické údaje, vyplývající z databáze bezdomovství v Praze u organizace Naděje, potvrzují nárůst žen bez přístřeší, které vyhledávají pomoc buď s přítelem, samy, nebo s dítětem. Není ojedinělé ani zaregistrování rodin s dětmi, které putují po celém území republiky a hledají zaměstnání s ubytováním.

Údaje anamnéz převážně dávají obraz nuzných majetkových podmínek, neuspořádaných rodinných poměrů, nepřijatelného bydlení (ve smyslu přelidněnosti, zdravotní závadnosti, zchátralosti, dočasnosti), obraz nízkého stupně vzdělání a často špatného zdravotního stavu fyzického i psychického.

Jak již bylo sděleno, ženy často volí latentní formu bezdomovství. Formou utajení alespoň na čas skryjí nešťastnou situaci svou a svých dětí. Žijí v nejrůznějších společnostech, v nejrozmanitějších podmínkách.

---

⁵⁴ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 54-55.

I osamocená žena se raději vyhne zjevnému bezdomovství. Společenské vyloučení ve své extrémní podobě bezdomovství není veřejností přijatelné pro muže, ne tak pro ženy.

Většina lidí pociťuje zmatek a znepokojení, podrážděnost, hněv, ba nenávist, setká-li se s bezdomovcem mužem, který zanechává v mnoha pocit pochybnosti o nutnosti žít tímto neadekvátním způsobem. Bezprizornost ženy vyvolává tyto pocity daleko intenzivněji a ulpívá na pozorovateli jako malomocenství. Reakce lidí na bezdomovství žen je daleko nepřátelštější a ve své negaci daleko pronikavější.⁵⁵

Narozdíl od bezdomovství mužů jsou typickými příčinami bezdomovství žen především problémy spojené s rozpadem rodiny či partnerských vztahů. Ženy velice často řeší narušené vztahy odchodem ze společného bydliště, často s dětmi. Odcházejí k rodičům, příbuzným či známým, často se po nějaké době vrací. Jejich odchod je často důsledkem násilí či psychického teroru v rodině, které žena již nemůže unést. Často odcházejí k novému partnerovi, kde se však situace může opakovat, což se často stává zvláště u žen ze skupin s nízkým sociálním statutem.

Stejně jako u mužů mohou být dalšími příčinami jejich života bez domova mentální retardace, sociální neadaptabilita, nedostatek kompetencí, rozvinuté negativní návyky, snížené schopnosti, stáří. Podíl žen na bezdomovství v naší republice je poměrně nízký. Hradečtí uvádí 10-15 % žen v populaci bezdomovců u nás a 20-30 % v Evropské unii.⁵⁶

4.4.3 Příčiny bezdomovství dětí

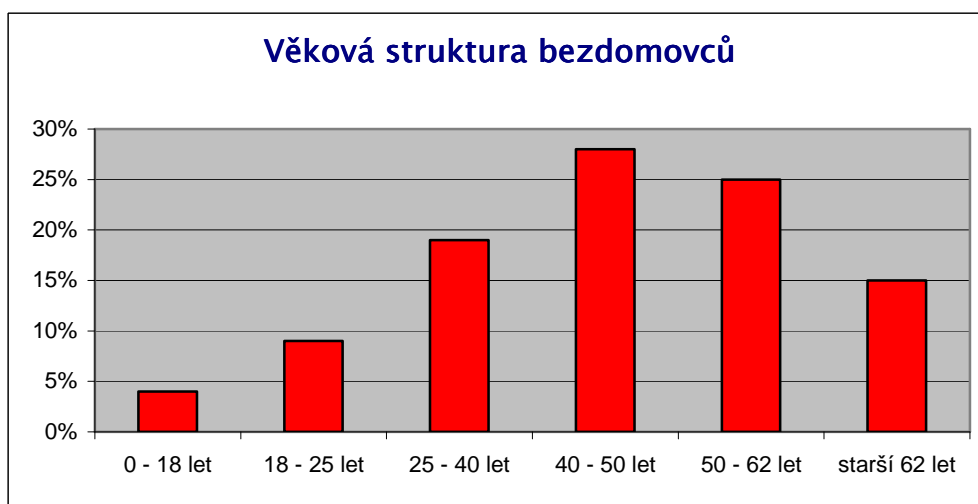
Vznik bezdomovství dětí je většinou důsledkem nefunkčních rodinných vazeb. Ohrožující či jinak nepřijatelné rodinné prostředí může být příčinou útěku dítěte z domova a toulání, rovněž může zapříčinit umístění dítěte do dětského domova či výchovného ústavu. Může být taktéž příčinou života v delikventní partě, drogových závislostí a dalších faktorů, které se nějak podílejí na vzniku bezdomovství.

Pro dětské bezdomovce jsou typické příčiny institucionální. Velké procento bezdomovců má za sebou zkušenost života v dětském domově či výchovném ústavu. Dlouhodobý pobyt v těchto institucích, které nemohou plně nahradit funkční rodinné prostředí, s sebou nese řadu negativních dopadů na vývoj jedince a jeho budoucí život.

⁵⁵ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 56.

⁵⁶ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 45.

Chovanci těchto institucí se často dopouštějí útěků. Útěkem řeší nezvládnutou situaci či vyrovnávají pocit omezení svobody. Někdy utíkají ke konkrétní osobě, jindy se toulají buď sami, nebo ve skupině. Prostředky si obstarávají krádežemi, žebrotou nebo prostitucí. Často užívají alkohol a drogy. Pokud se takovýto způsob života pro dospívajícího stane návykem, dojde k vyhasnutí pozitivních návyků a hodnot a jedinec často skončí ve vězení či jako bezdomovec na ulici.

Graf č. 3: Věková struktura bezdomovců

ZDROJ: HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996

5. Prevence bezdomovství

Prevence bezdomovství není zcela identická s řešením chudoby, léčením duševních nemocí nebo podporováním ekonomické soběstačnosti. Prevence bezdomovství je pouze přímé předcházení ztrátě bydlení ohrožených osob. Vše ostatní jsou sice také významné doplňující služby, ale není možné je řadit na stejnou úroveň (Shinn, Baumohl, 1998).

Většina publikovaných studií a článků (Rossi, 1994b, Shinn, Baumohl, 1998, Shinn, Weitzman, 1994) ukazuje, že optimální prevencí bezdomovství je dostupné bydlení, obvykle dotované, jež se podílí na redukci bezdomovství více než jakékoli jiné sociální služby. Důležitá je také podpora stability bydlení klientů, jednak finanční výpomoc formou dávek (příspěvky na bydlení), jednak další sociální služby (právní poradenství), sloužící zamezení ztráty dosavadního bydlení.

5.1 Vymezení prevence

Programy prevence bývají někdy zaměřeny na snižování počtu lidí přicházejících do azylových zařízení (bezdomovci definováni jako žadatelé o ubytování v azylových domech). Tento postup má své nedostatky v tom, že množství uchazečů o azylové ubytování je ovlivněno počtem dostupných lůžek a také politikou přijímání nových klientů v azylových zařízeních. Někdy může být prostředí natolik stresující a podmínky přijetí tak přísné, že bezdomovci raději přežívají v nevyhovujících poměrech.

Sosin, Piliavin a Westerfelt (1990) poukazují na to, že bezdomovství většinou není u jedince dlouhodobě stálý stav, který skončí, jakmile je získáno dosažitelné bydlení, ale spíše neustálý přesun mezi atypickými formami bydlení a životem na ulici nebo v azylovém zařízení. Epizody společensky přijatelného způsobu života jako např. bydlení u příbuzných, známých nebo pobyt ve zdravotnickém zařízení nejsou většinou trvale udržitelné. Shinn a Baumohl (1998) si v této souvislosti kladou otázku, zda člověk, který přebývá u svých známých vždy tak dlouho, dokud je to jen možné, aby se poté uchýlil k jinému známému, tímto předchází bezdomovství. Podobně pokud člověk prochází institucionální "kolečko"-nemocnice, vězení, psychiatrické léčebny. Není již člověk bezdomovcem, když je okolnostmi neustále nucen měnit své bydlení?

Při vytváření obecné definice prevence bezdomovství je hlavním cílem snížení počtu lidí bez domova tím, že se pokoušíme zabránit, aby se lidé ohrožení ztrátou domova skutečně stali bezdomovci. Vedle obecné definice je třeba, aby konkrétní programy měly své vlastní definice, svá chápání prevence, která jim umožní najít optimální cílovou skupinu klientů a uzpůsobit pro ni poskytované služby (Janebová, 2000). Základem je definovat stav, kterému se má předcházet, stanovit postupy, jimiž bude prevence realizována a zjistit, zda existuje vztah mezi provedenou intervencí a snížením intenzity či rozsahu nežádoucího jevu. Prevence zahrnuje také předpověď budoucnosti. K tomu je nutno vědět, jak má vypadat žádoucí stav a ten porovnávat se skutečným dopadem intervence. Čím přesněji se podaří problém definovat, tím efektivnějších výsledků je možno dosáhnout.

Vzhledem k tomu, že bezdomovství postihuje pouze omezené množství lidí, preventivní programy by měly být zaměřovány cíleně na exponované jedince (bezdomovci podle širší definice - bydlící v nestabilním nebo z jiných důvodů nevyhovujícím bydlení) nebo ještě obecněji na ty, u nichž je z nejrůznějších důvodů zvýšené riziko, že se z nich stanou bezdomovci. Problémem je, že neexistuje jen jediný faktor, který by sám o sobě bezdomovství vyvolával, ale jedná se o více faktorů – čím více je jich u jedince kumulováno, tím větší je u něj riziko bezdomovství. Ohroženi jsou zejména lidé s nedostatečným příjmem, kteří bydlí v přechodném nebo nestabilním bydlení. U těchto osob jsou pak další rizikové faktory, které by měly umožnit vybrat z této skupiny osob jedince, na které by bylo vhodné zaměřit preventivní aktivity. Těmito dalšími charakteristikami jsou:

- předchozí osobní zkušenost s životem na ulici,
- absence přátel a rodiny, kteří mohou pomoci s bydlením nebo finančně (jedinec nemá rodinu či přátele nebo již vyčerpal jejich možnosti),
- dlouhodobý pobyt v ústavním zařízení (vězení, nemocnice, psychiatrické léčení), po němž nenásledoval nástup do zaměstnání,
- odchod z dětského domova nebo jiného zařízení pro mládež po dosažení zletilosti,
- oběti domácího násilí.

Z výše uvedených kategorií se nejčastěji bezdomovci stávají :

- osamělí muži,
- lidé s chronickým duševním onemocněním,

- lidé závislí na alkoholu a jiných návykových látkách. (National Alliance to End Homelessness)

Z těchto faktorů je odvozována predispozice, s jakou se jednotlivec nebo rodina mohou stát bezdomovci, a na tyto ohrožené skupiny jsou pak cíleny preventivní programy. Účast v preventivním programu je nabízena jednotlivcům a rodinám, u nichž bylo zjištěno více než předem stanovený minimální počet rizikových faktorů⁵⁷.

Stanovení hranice vzniku nároku na dávky či služby s sebou nese jistá rizika. Nízko položená hranice umožní vstup do programu mnohem většímu počtu lidí - jednak se k pomoci dostane více těch, kdo by se bez dané sociální služby stali bezdomovci, ale na druhé straně vzroste také počet lidí, kteří by si i bez této služby dokázali udržet stávající bydlení.

Vyšší požadavky dělají program efektivnější, čím přísnější jsou, tím větší je pravděpodobnost, že se do programu dostanou pouze ti, kteří službu nezbytně potřebují, vypadnou z něj ale ti, kdo se stanou bezdomovci pod vlivem nižší rizikové zátěže. Při koncipování preventivních programů je proto třeba zvažovat především stanovení hranic nároku na vstup do programu.

Výzkumy mezi rodinami bez domova prokázaly, že optimálně vedené programy byly schopny úspěšně vytipovat až dvě třetiny ze všech rodin, které v daném regionu požádaly o azylové ubytování, přičemž zbytečně byly služby nabídnuty pouze deseti procentům ohrožené populace. Ačkoli se tato čísla mohou zdát povzbudivá, oněch deset procent obvykle představuje mnohem větší počet osob než úspěšně vytipované případy. Shinn a Baumohl (1998) to dokládají na příkladu New Yorku, kde žije v průběhu roku přibližně 290 000 rodin ze sociálních dávek (reprezentují ohroženou populaci), z nichž si ročně požádá o ubytování v azylovém zařízení přibližně 9000 rodin. Z těchto rodin lze dopředu správně vytipovat asi 6000. Preventivní programy však musí být nabídnuty dalším přibližně 29 000 rodin, což je oněch deset procent z celkového počtu ohrožené populace.

Ukázalo se, že přes 80 % služeb by tak v rámci prevence bezdomovství bylo použito "zbytečně", tj. celé 4/5 adresátů by se nestaly bezdomovci, v případě, že by jim služby nebyly poskytnuty, avšak vzhledem k tomu, že se jedná o jedince ohrožené, mohou pro ně tyto služby být užitečné z jiných důvodů. (viz. Shinn, Baumohl, 1998)

Murray (1998) poukazuje na to, že pokud účast v programu přináší výhody a jsou předem známa kritéria získání nároku na účast v programu, mají jedinci, kteří jsou na tom lépe, snahu úmyslně svoji situaci "zhoršovat", aby na výhody programu získali nárok.

Typickým příkladem využívání sociálních služeb může být matka s dítětem⁵⁸ bydlící v azylovém domě. Dokud bydlí v azylovém domě, jsou její šance na získání bytu v "sociální

⁵⁷ Vzhledem k tomu, že rizikových činitelů je větší množství a nemají stejnou závažnost, velmi obtížně se vymezuje cílová skupina, na kterou by preventivní programy měly být orientovány. V praxi to vede k jejich nízké efektivitě, i když programy fungují tak, jak by měly.

⁵⁸ Může to být jakýkoli jiný klient v azylovém zařízení, u matek s dětmi je však tento jev nejviditelnější, neboť jsou prioritní kategorií při přidělování bytů.

komisi", kde je faktor "pobyt v azylovém domě" ohodnocen určitým počtem bodů, výrazně vyšší. Jakmile by však z azylového domu odešla do podnájmu, ke známým, příbuzným, přijde o "body za pobyt v azylovém domě" a její šance na získání bytu se sníží.

V souvislosti s bezdomovstvím jsou rizikové faktory všeobecně známy, přičemž ale některé lze zpětně jen velmi obtížně prokazovat (domácí násilí, nefunkčnost rodiny v dětství). Klienti mají tendenci přidávat do "svého životopisu" některé rizikové faktory, aby mohli na určité služby dosáhnout. Při praktickém použití preventivních programů je proto vhodné používat především ty faktory, které je možné snadno ověřovat. Programy založené na několika základních charakteristikách klientů (demografické údaje, předchozí typ bydlení) mají výhodu nejen ve snadném odlišení cílové populace, ale jak se ukazuje, efektivita výběru u středně ohrožených jedinců je téměř srovnatelná s multifaktorovými modely (Shinn a Baumohl, 1998).

5.2 Efektivita prevence

Efektivitu preventivních intervencí je nutno provádět jako srovnání výsledků u skupiny klientů, kterým byly služby poskytnuty ("Z") s kontrolní skupinou klientů bez přístupu ke specializovaným službám ("K"). Bývá doporučováno náhodné rozdělení základního vzorku klientů na tyto dvě skupiny, které jsou po stanovenou dobu sledovány (obvykle několik let) a po této době je teprve možné hovořit o efektivitě či neefektivitě programu. Procentuálním výsledkem hodnocení efektivity intervence (v porovnání obou vzorků) je rozdíl mezi počtem bezdomovců v kontrolní skupině (p_K) a počtem bezdomovců, kteří se jimi stali navzdory poskytnutým službám v základní skupině (p_Z), vydělený počtem bezdomovců v kontrolní skupině (p_K), vynásobený stem:

$$\frac{p_K - p_Z}{p_K} \cdot 100.$$

V praxi velmi málo preventivních programů sleduje svou efektivitu, nedostatek finančních prostředků neumožňuje srovnávat s kontrolní skupinou nebo dlouhodobě sledovat vliv intervence na klienty – zda intervence odvrátila hrozbu bezdomovství, oddálila ji, či na ni neměla vliv.

5.2.1 Postupy v rámci prevence

Podmínkou pro preventivní intervence je dozvědět se o problému dostatečně brzy, neboť platí, čím dříve je možno problém řešit, tím je větší šance na minimalizaci jeho důsledků. V

praxi však poskytovatelé služeb naráží na skutečnost, že se na ně lidé obracují většinou až když problém je "uzavřen" (člověk byl například soudně vystěhován) a je možno pracovat pouze na hledání řešení nově vzniklého stavu. Otázkou zůstává, jak detekovat jedince, jimž hrozí ztráta bydlení. Niederle (2000:21) navrhuje zaměřit intervence na osoby, které ztrácejí byt z důvodu neplacení nájemného. S těmi, kteří budou ochotni tento stav řešit pak dále pracovat. Prvním krokem tohoto opatření by bylo zjištění všech subjektů v rámci obce, které se podílejí na zabezpečení bydlení občanů, na správě bytového fondu a na zajištění dodávky nejrůznějších služeb či energie. Tyto subjekty by měly povinně hlásit případy, kdy nájemce neuhradil náklady na nájemné či služby, a provádět vlastní šetření v této záležitosti.

Další informace by mohly být získávány ze zdravotních služeb (hrozící ztráta bydlení vzhledem k duševní poruše nebo závislosti na návykových látkách), organizací a institucí pracujících s chudými lidmi nebo s rodinnými problémy občanů (Poradny pro mezilidské vztahy, Oddělení péče o rodinu a dítě). Velký podíl může mít také veřejnost, která upozorní na problémy ve svém sousedství, ačkoli by je mohla ignorovat. Fungující systém předávání informací bývá umocněn integrací všech uvedených subjektů.

Získané podněty se shromažďují u specializovaného pracovníka, který je vyhodnotí, ověří skutečný stav a podle akutnosti problému přikročí k intervenčnímu nebo stabilizačnímu programu. Intervenční programy jsou cíleny na osoby, kterým reálně hrozí bezdomovství vzhledem k vystěhování, nemožnosti splácet hypotéku, propuštění z ústavního zařízení, rozpadu rodiny atd. Pomoc v těchto případech spočívá ve společném hledání zdrojů na uhrazení dlužného nájemného a poplatků za služby, zprostředkování mediace mezi majitelem domu (bytu) a nájemníkem, právní pomoc k zamezení vystěhování a rodinné poradenství.

Stabilizační programy jsou využívány tam, kde ztráta bydlení hrozí spíše v dlouhodobém horizontu (osoby, které žijí v nejistém bydlení, platí za nájem příliš vysokou část svého příjmu, mají špatně placené zaměstnání, jsou závislí na návykových látkách, trpí duševní poruchou). Cílem je stabilizovat domácnost než se ocitne v přímém ohrožení bezdomovstvím. Praktickým příkladem služeb je case management, pomoc při sestavování rozpočtů na domácnost, léčení nemocí a závislostí, rodinné poradenství.

Vedle programů přímé práce s ohroženými občany by měl preventivní pracovník část úsilí věnovat aktivní práci v programech na změnu infrastruktury komunity, jejichž cílem je vytvořit komunitu s dostatkem příležitostí pro své občany, kterými může přirozeně kompenzovat hrozící bezdomovství. V rámci podobných programů je vytvářena nabídka dostupného bydlení včetně chráněného a podporovaného typu, jsou vytvářeny pracovní

příležitosti, v nichž se lidé ohrožení bezdomovstvím mohou uplatnit, sociální služby jsou integrovány do komplexního systému. Sociální kurátor Pěnkava (1996) vidí v tomto případě značné možnosti prevence v novém chápání problému bezdomovců, ne jako odtrženého společenského jevu, ale v nutnosti definovat jej v rovině společnost - bezdomovci. Tento pohled totiž odkrývá vzájemnou propojenost uznávaných společenských norem a současných zvyklostí (např. preference domácností investovat do jiných oblastí než do zajištění bydlení, nebo ze skrytých příčin změny v rodinné politice) a některých událostí vedoucích k bezdomovství. Vedle postupného odbourávání příčin vyplývajících ze společenského "selhání" jednotlivých bezdomovců, je nezbytné vést také většinovou společnost ke změnám zažitých stereotypů, které se mohou podílet na expanzi bezdomovství, a v neposlední řadě také k solidárnějšímu a vstřícnějšímu přístupu ke společensky dezintegrovaným jedincům.

6. Streetwork - terénní práce s bezdomovci

Aktivita streetworkera při práci s bezdomovci jsou většinou specifické pro terciální prevenci. Z pohledu koncepce sociálních služeb však stojí na úplném začátku spektra služeb pro tuto skupinu lidí. Uplatňuje se zde předpoklad vertikální sociální mobility, který od bezdomovců nacházejících se na spodních příčkách společenského žebříčku očekává, že se od tohoto bodu budou pohybovat pouze nahoru (Hoch, 2000). Práce streetworkera je prvním stupněm "kontinua" sociálních služeb, v rámci něhož je klientovi věnována péče a podpora, aby na jeho konci mohl žít více či méně samostatný život.

Pro streetwork s bezdomovci existují určitá pravidla, která jsou společná pro většinu typů klientely (formálně stanovené skupiny klientů s podobnými znaky – mladiství, drogově závislí atd.).

Základem je práce s okamžitými potřebami klientů, streetworker by měl věnovat pozornost tomu, jak klienti vnímají své potřeby, jak je vyjadřují a jakým způsobem by tyto potřeby bylo možné uspokojit. Velmi významné je přitom vytváření a prohlubování vztahu důvěry mezi terénním pracovníkem a klienty, který umožňuje po určité době pracovat na dlouhodobějších cílech. Výsledkem této práce je v optimálním případě navázání klienta na další služby a jeho postupné zapojení do komunity.

Důležitým prvkem je načasování jednotlivých aktivit – od pouhé přítomnosti, rozhovoru o "obyčejných věcech", přes poskytnutí nebo zajištění základních služeb až po kontinuální práci na problémech, které vyžadují dlouhodobé úsilí. Streetworker s rostoucím vztahem důvěry angažuje bezdomovce v přebírání aktivnější role ve stanovování a dosahování cílů. Bezdomovci nejdříve přijímají od terénního pracovníka primární služby (od pracovníka získají konkrétní věc např. jídlo, ošacení, aniž by přitom museli vyvíjet aktivitu), nabídka pracovníka je postupně stále širší a zahrnuje i služby, které není možné uspokojit na místě jako doporučení k lékařskému ošetření nebo do azylového ubytování. Není jednoznačné, v jakém pořadí procedury optimálně probíhají - někteří autoři považují za počáteční fázi tzv. začleňování (pronikání do subkultury), kdy bezdomovci si pozvolna zvykají na přítomnost streetworkera a postupně začnou být ochotni vstupovat s ním do užšího kontaktu a přijímat služby. Jindy naopak bývá zdůrazňováno vytvoření kontaktu právě přes poskytované základní služby.

6.1 Struktura streetworku

Při koncipování terénních programů jsou v praxi uplatňovány různé postupy podle cílové populace osob bez přístřeší. V některých programech bývá streetwork vymezen úzce – jako pracovní postup k navázání kontaktu s bezdomovcem a jeho ”nasměrování” k sociálním službám. Pozornost je věnována především monitorování populace klientů a dostupných služeb. Menší důraz je kladen na vytváření vztahu mezi pracovníkem a klientem. Tím, že je kontakt omezen jen na dobu potřebnou k získání zájmu klienta a doporučení na vhodné soc. služby, má streetworker možnost oslovit velké množství klientů, avšak pouze omezený počet z nich doporučených služeb skutečně využije.

Mezi zjevnými bezdomovci na úplném dně společnosti se koncentrují lidé, kteří zcela propadli sociální síti. Z počátku se obraceli na sociální služby, ale z nejrůznějších důvodů nebyli schopni nebo ochotni⁵⁹ dlouhodobě vyhovět požadavkům služeb, což u nich vyvolalo nejen nutnost zajistit si přežití jinými způsoby (Koegel, Burnam, Farr, 1990), ale zejména nedůvěru vůči klasickým sociálním službám. Proto je nutné, aby streetworker fungoval nejen jako zprostředkovatel, ale také jako průvodce poskytující morální podporu k překonání obav, pomáhající klientovi při jednání s poskytovateli služeb a v problematických situacích, které mohou nastat v průběhu čerpání služeb.

Efektivnějším způsobem organizace terénních programů je kontinuální práce, v níž streetworker vystupuje v roli case managera, který po úvodní ”seznamovací fázi a navázání bližšího pracovního vztahu” nadále zajišťuje služby uspokojující potřeby klienta. Výhoda spojení role terénního pracovníka a case managera spočívá v možnosti navázat na vytvořený vztah, kdy pracovník klienta zná, ví o jeho potřebách a aspiracích. Výraznou překážkou, která brání většímu rozšíření kontinuální práce s bezdomovci v terénních programech, jsou obrovské nároky na počet⁶⁰ a ”zvláštní kvalifikaci” streetworkerů.

---

⁵⁹ KOEGEL, BURNAM a FARR (1990:102) vykreslují tento stav, kdy bezdomovec je vystaven nutnosti čekat ve frontách na jídlo, dorazit ve správný čas do správné fronty aby získal na jednu noc lůžko v noclehárně nebo, v případě zdravotních potíží čekat několik dní aby mohl být bezplatně ošetřen ve zdravotnickém zařízení. Mnoho potenciálních žadatelů je odmítnuto pro intoxikaci, duševní nemoc či z jiných příčin.

⁶⁰ Jeden pracovník by v optimálním případě měl mít jen asi 10 stálých klientů.

6.2 Etapy streetworku

6.2.1 Určení cílové populace

Ve vymezení cílové populace se uplatňují různá hlediska, vycházející např. ze zaměření na specifickou skupinu klientů (nejčastěji mladiství, bezdomovci drogově závislí, duševně nemocní na ulicích), což je běžné zejména ve velkoměstech, kde je dostatek potenciálních klientů. Přestože programy mohou mít cílovou skupinu úzce vymezenou, měly by věnovat pozornost i bezdomovcům, kteří jsou mimo hlavní záběr programu (poskytovat jim informace, doporučení služeb, ale zejména spolupracovat s jinými programy a předávat informace o těchto lidech).

Bezdomovci však jsou nezřídka součástí i přirozeně vznikajících skupin, které velmi silně formují své členy. Vliv skupin vzniklých na ulici bývá především negativní, zahrnuje "zatažení" do skupinového zneužívání alkoholu a nezřídka i nelegálních činností. Pouliční skupiny mohou také odrazovat jednotlivé členy od využití sociálních služeb, byla-li by tím ohrožena integrita skupiny (Pollio,1999). Vzhledem k uvedenému vlivu bývá pro streetworkera nutné, aby při kontaktu s jednotlivcem bral v úvahu i působení jeho referenční skupiny nebo rovnou navazoval kontakt na úrovni skupiny (group level contacts).

V menších komunitách se uplatňují spíše geografická hlediska, kde se streetworker nezaměřuje na specifickou skupinu klientů, ale oblast působení je vymezena určitým územím, na němž se streetworker pohybuje.

6.2.2 Vyhledávání bezdomovců

Vyhledávání bezdomovců je soustředěno do lokalit v nichž se bezdomovci ve větší míře zdržují. Kromě obvyklých míst jako jsou nádraží, centra měst, opuštěné domy, tovární objekty, squaty, mohou terénní pracovníci docházet také do zařízení jiných organizací (nemocnice, psychiatrické léčebny, AT zařízení, věznice), jednak v rámci průběžné práce s dosavadními klienty, jednak při vyhledávání nových klientů spadajících do cílové skupiny programu. Některé programy specializující se na dlouhodobou práci s určitou skupinou osob⁶¹ pomocí streetworku vyhledávají bezdomovce, kteří splňují kriteria, aby mohli nastoupit do zařízení (tzv. prospective

---

⁶¹ Literaturou je mapována především oblast duševního zdraví.

outreach). Výsledkem je, že si zařízení udržují kontrolu nad tím, kdo vstupuje do programu, což zaručuje, že program bude optimálně naplňovat svoje poslání.

Vyhledávání je etapou práce, při níž se často využívají bývalí nebo současní bezdomovci v roli placených a dobrovolných spolupracovníků. Jejich úloha spočívá v tom, že upozorňují streetworkera na osoby na ulici, které "potřebují pomoc streetworkera", pomáhají najít "stálé" klienty, kteří nejsou po delší dobu k zastížení na obvyklých místech (Erickson, Page, 1998). Významně také mohou usnadnit proniknutí streetworkera do "komunity bezdomovců" nebo navazování kontaktů s novými klienty.

6.2.3 Navazování kontaktů (engagement)

Vytváření vztahů je rozhodující fází celého streetworku v níž je nutné redukovat obavy, posilovat vzájemnou důvěru a připravovat půdu pro pozitivní změny.

Streetworker svou častou přítomností na ulici proniká do povědomí klientů, navazuje s nimi nezávaznou komunikaci, ze které získává první poznatky o jejich problémech a potřebách. Streetworker dále podněcuje jejich zájem nabídkou potravin, nápojů, ošacení a drobných pozorností, zejména cigaret.

Erickson a Page (1998) uvádějí výčet strategií, které se osvědčily při navazování kontaktu a další práci s bezdomovci:

- pozitivní přístup,
- práce s potřebami klientů, tak je oni sami vnímají,
- využívání incentívů,
- přizpůsobení se klientovi verbální i neverbální komunikací,
- využití kreativity.

6.2.4 Zhodnocení potřeb klienta

V této fázi již klient vnímá pracovníka jako důvěryhodnou osobu, cítí se v jeho přítomnosti "bezpečně", streetworker začíná s klientem mluvit o jeho potřebách a pracovat na jejich naplnění, zejména u těch potřeb, jejichž uspokojení je možné dosáhnout v co nejkratší době v rámci existujícího systému sociálních služeb.

Streetworker musí umět rozeznat potřeby klienta, aby mohl zajistit odpovídající sociální služby. V první řadě by měl věnovat pozornost problémům, které ohrožují život klienta. Při práci s bezdomovci je tato činnost obtížná, neboť bezdomovci často

některé své potřeby nevyjadřují, přehlížejí je vlivem duševní nemoci, závislosti, či jiných příčin.

6.2.5 Napojení na služby

Terénní programy by měly usilovat o to, aby bezdomovci, kteří často nemají představu o rozsahu sociálních služeb, které by mohli využívat, byli napojeni na existující poskytovatele. Aktivní práce streetworkera umožňuje v pozvolných dávkách připravovat bezdomovce na požadavky poskytovatelů služeb, aby již před vstupem do programu věděli, co se od nich bude očekávat, a postupně se na to mohli připravovat. Levy (2000) hovoří v této souvislosti o tzv. pretreatment aktivitách, v jejichž rámci jsou "připravováni" bezdomovci závislí na návykových látkách nebo duševně nemocní, kteří v běžných programech nejčastěji selhávají.

Streetworker zjišťuje od svých klientů a ostatních bezdomovců, jaké služby využívají, detaily o poskytovatelích a jejich poznatky o tom, jak jsou dané služby "vstřícné" (user friendly) k bezdomovcům. Měl by být seznámen s rozsahem a možnostmi poskytovatelů služeb, velkou výhodou také je, pokud se osobně zná s pracovníky, kteří služby zajišťují.

Streetworker ve své práci často naráží na mezery ve službách nebo nedostatky, které brání tomu, aby bezdomovci mohli služby více či efektivněji využívat. terénní práce nemůže být efektivní, je-li izolována od ostatních služeb, neboť její efektivita do značné míry závisí na fungování sítě služeb do níž "předává" své klienty. Podobně je tomu z hlediska nákladů - zvýšené výdaje streetworku s bezdomovci se často projeví úsporou v jiných systémech.

Z tohoto důvodu by se měl podílet na vytváření komplexního systému služeb, zajišťujícího dostupnost služeb všem skupinám klientů. Streetworker se tímto často dostává do role "obhájce" (advocacy role), v níž hájí zájmy a pomáhá prosazovat oprávněné nároky klientů.⁶²

---

⁶² Jeho role se uplatňuje především v odborné pomoci při vyřizování sociálních dávek, avšak například v USA, kde je bezdomovství kriminalizováno, vystupuje také jako "aktivní odpůrce" legislativy, která kriminalizaci bezdomovců dovoluje.

6.3 Výsledky streetworku

Práce s bezdomovci na ulicích, zejména ve fázi navazování kontaktu, je zdoluhavá, avšak často je to jediná cesta, jak přivést klienty stojící mimo síť sociálních služeb k jejich využívání.

Při hodnocení úspěšnosti mohou být bývalí klienti terénních programů dotazováni, které z elementů práce streetworkera vnímali jako užitečné a přínosné, a které jako negativní. Zjištěné výsledky pak lze uplatnit při modifikaci programů a školení terénních pracovníků.

6.4 Zázemí streetworkera

Provozovatel terénních programů musí disponovat prostředky na incentivy a možnostmi k uspokojení základních potřeb klientů. Před začátkem vlastní práce by měl každému zaměstnanci zajistit odpovídající výcvik (bezpečnost práce⁶³, cílová populace závislosti, psychická onemocnění, právní problematika, řešení konfliktů, zdroje v komunitě, techniky navazování kontaktu). Měl by streetworkerům umožnit konzultace s lékařem nebo psychiatrem v krizových situacích a pravidelnou supervizi.

6.5 Pracovníci v terénních programech

Podle některých autorů (Erickson, Page, 1998) nejsou pro streetworkera rozhodující zkušenosti, ale osobnostní předpoklady a hodnoty, které do práce vnášejí - jako realistická očekávání (očekávání nulového výsledku), respekt, intuice, schopnost pracovat bez předsudků, schopnost týmové práce, flexibilita, kreativita, smysl pro humor.

Často jsou využíváni bývalí nebo současní klienti, mající výhodu ve znalosti prostředí, kteří mohou být efektivnější při vyhledávání, navazování kontaktů a hodnocení potřeb.

---

⁶³ V některých amerických městech je bezpečnost streetworkera zajištěna tím, že při práci je doprovázen policistou, což však snižuje jeho důvěryhodnost pro bezdomovce (Erickson, Page, 1998)

7. Organizace pracující s bezdomovci

Adra

Od roku 1994 spravuje toto občanské sdružení v Novém Jičíně azylový dům pro muže. V roce 1996 rozšířil o ubytování pro matky s dětmi v nouzi.

Armáda spásy

Je to rozsáhlé křesťanské misijní hnutí, které působí ve 103 zemích světa a od svého založení v roce 1865 se zabývá ve velké míře sociální prací. V roce 1919 zahájila svou činnost v Československu, od roku 1950 byla však komunistickým režimem zakázána. Její činnost byla obnovena v roce 1990. provozuje komunitní denní střediska, domovy pro seniory, jednou z nejvýznamnějších aktivit je však péče o bezdomovce. Azylové domy, které zřizují neslouží pouze jako noclehárny, ale nabízí také strukturovaný program, jehož cílem je motivovat klienta a pomoci mu začlenit se do normální společnosti.

Boéthéia

Je to společenství křesťanské pomoci. Zřizuje pouze jediný azylový dům pro muže v obtížné životní situaci v Jeseníku.

Civilia

Je to nástupnická organizace Spolupracujících nizozemských nadací pro střední a východní Evropu v České republice. V oblasti sociální a zdravotní péče uděluje na základě grantového řízení finanční prostředky na investiční náklady nestátním organizacím ze všech regionů České republiky. Snaží se podněcovat a rozvíjet kooperaci s dalšími subjekty.

Mezi sociální projekty, které Civilia podporuje, patří chráněné dílny a chráněné bydlení, domy „na půli cesty“, domy pokojného stáří, domovy pro pěstounskou péči a komunitní centra.

V oblasti zdravotní péče a krizové intervence podporuje zakládání a provoz hospiců, domovů pro mentálně postižené, pečovatelských center, center respitní péče, prevenčních a krizových center, denních stacionářů, center pro drogově závislé, center pro mládež, azylových domů.

Emauzy

Toto hnutí vzniklo v 50. letech 20. století jako reakce na všestrannou bídu v Evropě. V současné době je rozšířené v 38 zemích světa, v nichž existuje na 360 společenství. Do České republiky se dostalo v roce 1991. Jeho hlavní činností je péče o lidi na okraji společnosti – bezdomovce, propuštěné vězně, občany provozně neumístitelné, lidi ohrožené závislostmi, Rómy.

Emauzské domy fungují v Rychnově nad Kněžnou, Klášterci nad Orlicí, Praze, Vrbně u Mělníka, Vtelně u Mostu, Rytinné, Prachaticích a Frantolech. Přijetí do domu je podmíněno vzdáním se alkoholu, drog a násilí, ochotou pracovat podle svých fyzickou a fyzických schopností a vytvářením přátelského společenství, které je chápáno jako náhradní rodina.

Emauzské hnutí se zaměřuje také na humanitární pomoc lidem v nouzi a v budoucnu chtějí rozšířit svou činnost i možnost výkonu alternativních trestů.

Feantsa

Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci (Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri – FEANTSA). Vznikla v roce 1989 a je podporována evropskou komisí a evropským parlamentem. Sídli v Bruselu a sdružuje více než 50 členů, kterými jsou národní a regionální sdružení a časopisy bezdomovců v zemích Evropské unie, v USA a Rusku.

Její cílem je burcovat evropské instituce a národní vlády k pomoci bezdomovcům.

Od roku 1991 je provozovatelem Evropské observatoře bezdomovství, která shromažďuje, analyzuje a publikuje informace a statistiky týkající se fenoménu bezdomovství v členských státech.

Další její aktivitou je poskytování podrobných informací o programech Evropské unie a podmínkách financování projektů.

Klub Hurá Kamarád

Je to občanské sdružení pro práci s dětmi v obtížných životních situacích. Vzniklo v roce 1994 v Pardubicích. Dnes provozuje Dům na půli cesty, Otevřený klub AD (provozuje kavárnu APSIDA a organizuje volnočasové aktivity), Krizové a protidrogové centrum AD

(krizové poradenství a streetwork), klubovnu pro děti od 6 do 12 let, Agenturu KHK (pořádá veřejné akce a skate park).

Klub pro bezdomovce

Zřizovatelem je městské centrum sociálních služeb hlavního města Prahy. Toto zařízení funguje od roku 1995. Jeho klientelu tvoří lidé bez přístřeší, kteří nemají trvalé bydliště v Praze, to však neznamená, že občané z Prahy jsou vyloučeni. Klub se zaměřuje na krizovou intervenci, krátkodobou i dlouhodobou pomoc. V rámci krátkodobé pomoci pomáhají pracovníci uživatelům zejména při vyřizování nejrůznějších dokladů, přičemž však stále požadují aktivní přístup klienta.

Naděje

Je to dobrovolné sdružení občanů. Vzniklo v srpnu 1990 s cílem vybudovat síť služeb lidem v nouzi. Jejich hlavní pomoc se v současné době zaměřuje na lidi bez domova, není však jejich jedinou aktivitou.

Mají také program pro třetí věk, pro mentálně postižené, program náhradní rodinné výchovy, program potravinové pomoci, zdravotnický program, doplňkový program a misijní program.

Nezaměřují se pouze na jedince vyloučené ze společnosti, ale také na jedince, kterým toto vyloučení hrozí. Poskytují jednak okamžitou pomoc při uspokojování základních životních potřeb a v případě zájmu poskytují i dlouhodobou péči.

Nový Prostor

Je to nevládní nezisková organizace, která má za cíl pomáhat lidem bez přístřeší či v obtížné sociální situaci.

Toto sdružení existuje od roku 1998 jako člen organizace International Network Of Streetpapers, která sdružuje již více než 100 obdobných komunitních projektů. Hlavní činností sdružení je adaptace mezinárodně úspěšného projektu streetpapers (noviny ulice). Je to pracovní-terapeutický projekt, který je zaměřen na osoby v situaci sociálně-společenské izolace (bezdomovci, osoby propuštěné z výkonu trestu, osoby jakkoli handicapované, osoby se zkušeností s azylem, děti ulice, apod.). výsledkem projektu je časopis Nový Prostor, jehož

distribuce v ulicích Prahy, Brna, Ostravy, Plzně, Olomouce, Pardubic a Uherského Hradiště je pracovní příležitostí a zároveň cestou k postupné resocializaci.

Základním cílem projektu je podpora klientů v aktivním přístupu k řešení vlastních sociálních problémů.

Resocializační a aktivizační činnosti umožňují klientům společenský kontakt, který hraje klíčovou roli při obnovování jejich společenských kontaktů.

Sdružení Česká katolická charita

Je součástí římskokatolické církve. Prostřednictvím diecézních charit provozuje přes dvě stovky charitních domovů, poraden a středisek pomoci. Hlavní činností charity je pomoc spoluobčanům, kteří se ocitli na okraji společnosti: osamělým matkám s dětmi, osobám bez přístřeší, zdravotně a mentálně postiženým, romským a sociálně slabým rodinám, drogově závislým, opuštěným starým lidem, uprchlíkům, vězňům a osobám vracejícím se z výkonu trestu. Charita je známá i díky vypracování mezinárodní humanitární pomoci.

Od roku 1995 je členem konfederace charitních organizací světa.

Lidem bez domova poskytuje služby v azylových domech pro muže, azylových domech pro matky s dětmi v tísní a domech na půli cesty.

Organizace zaměřené sekundárně na práci s bezdomovci

Existuje celá řada dalších institucí, které se zaměřují na práci s lidmi bez přístřeší. Obvykle jsou tyto organizace zaměřené na práci s určitou skupinou lidí. Takto funguje např. nezisková organizace *Střep* (středisko pomoci)- vyvádějí ohrožené rodiny ze situací, které by mohly vést k odejmutí dětí, nebo *Projekt Šance* – pomáhá dětem žijícím na ulici, které jsou často sexuálně zneužívané (mladé prostitutky a prostitutky, drogově závislí, HIV pozitivní, ...). Dalším sdružení je *Mens Sana* – cílovou skupinou jsou duševně nemocní lidé se sociálními a adaptačními problémy, dlouhodobě nezaměstnaní s psychickými potížemi a lidé s kombinovanými poruchami.

Podpůrné organizace

Některé organizace se nepodílí přímo na práci s bezdomovci, ale finančně, personálně či mediálně podporují existující projekty. Je to např. *Nadace rozvoje občanské společnosti*

(podporuje občanské neziskové organizace, hájí lidská práva, přispívají k vzájemné toleranci menšin ve společnosti, atd.), *Nadace Via* (upevňování a rozšiřování neziskových organizací tak, aby byly schopny úspěšně a dlouhodobě realizovat své projekty, atd.), *Sdružení Samaritán* (poskytuje profesionálně vyškolený personál státním, neziskovým i církevním organizacím, které se zabývají péčí o osoby v kritické životní situaci).

Sdružení provozovatelů azylových domů v ČR

Toto občanské sdružení funguje od roku 1990, tvoří ho několik desítek azylových domů z celé České republiky. Sdružuje domy státní, nestátní, obecní i církevní pro muže, ženy i matky s dětmi. Členství v tomto sdružení se stalo prestižní záležitostí.

Snaží se vytvářet celkový program péče o lidi bez přístřeší, spolupracuje s organizacemi, které pracují s rizikovými skupinami obyvatel, jako jsou lidé závislí na alkoholu a jiných drogách, dále spolupracuje s probačními úředníky, pomáhá při zakládání nových azylových domů, spolupracuje s ústavem Ministerstva práce a sociálních věcí při mapování problémů bezdomovců v České republice. (Paulík, 2002)

8. Bezdomovci ve Žďáru nad Sázavou a služby

Žďár nad Sázavou, který je bývalým okresním městem má necelých 24 000 obyvatel, řadí se tedy mezi střední města České republiky. Jak je obecně známé, že bezdomovci obvykle cestují do středních a větších měst, kde jsou pro ně lepší podmínky.

Město Žďár nad Sázavou se tedy jako každé střední město potýká s větším počtem bezdomovců. Navíc je to významný železniční uzel, takže spousta bezdomovců, kteří se pohybují mezi většími městy, v tomto případě Brnem a Prahou se zde zastavuje, nebo bývá vysazeno z vlaku. Nicméně musím konstatovat, že zájem města o řešení této otázky není prvořadý.

Otázkou bezdomovství a lidmi v obtížné životní a sociální situaci se tady zabývá několik organizací, které dále uvádím.

8.1 Ubytovna pro bezdomovce

Kontaktní osoba: Marie Milíčková
Adresa: Brodská 33, 591 01 Žďár nad Sázavou
Telefon: 566/624720

Provozovatel: Sociální služby města Žďár nad Sázavou

Stručná charakteristika služby:

Zajištění dočasného ubytování občanům města Žďáru nad Sázavou (v případě volné kapacity i z jiných míst ČR), kteří se ocitli v tíživé sociální situaci a nemají kde bydlet.

Kapacita zařízení: 24 lůžek

Provozní doba: nepřetržitý provoz

Úhrada za poskytování služby:

- úhrada za bydlení a služby je odvozena od částky nezbytných nákladů na domácnost platného životního minima (nyní 70,- Kč/den)

Základní podmínky pro poskytnutí služby:

- česká státní příslušnost
- uhrazení poplatku za ubytování

cílová skupina: muži v tíživé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení

8.2 PONORKA – centrum prevence

Odpovědná osoba: Bc. Josef Soukal Dis
Adresa : Nádražní 11/5, Žďár nad Sázavou 591 01
Telefon/fax: 566 629 319/566 631 642

Mobil: 777 755 436

e-mail: ponorka.zdar@caritas.cz
www.zdar.caritas.cz

Provozovatel: Oblastní charita Žďár nad Sázavou

Stručná charakteristika služby:

Ponorka – centrum prevence je nízkoprahové zařízení převážně pro děti a mládež. Nízkoprahovost znamená, že při kontaktu s příjemcem služby se nevyžadují žádná osobní data, není nutnost znát ani celé jméno klienta. Naprostá většina služeb je poskytována zdarma.

Působí ve třech hlavních oblastech:

(I.) Sociální služby:

V oblasti sociálních služeb je nabízeno kvalitní základní sociální poradenství a pomoc v širokém spektru oblastí (drogy, vztahy, šikana, partnerství, sexualita, rodina, zaměstnání, úřady, ...), s možností zachování anonymity. Tuto službu je nabízena jak v prostorách Ponorky, tak i v přirozeném prostředí klientů.

Nabízí se: informační servis a sociální poradenství, kontaktní práce, krizová pomoc, individuální a skupinová práce s klienty, vzdělávací programy, pobytové akce, možnost odborných stáží a praxí

(II.) Prevence:

V této oblasti je zaměřena na primární a sekundární prevenci společensky negativních jevů (zneužívání drog, násilí, rasismus aj.), v jehož rámci jsou realizovány především vzdělávací a preventivní programy pro školy, domovy mládeže a další zařízení, která pracují s dětmi a mládeží.

A. Dlouhodobý primárně preventivní program sociálně patologických jevů. V rámci tohoto programu je u dětí a mládeže posilováno zdravé sebevědomí a zodpovědnost, upevňování a posilování pozitivních hodnot a postojů, rozvíjení komunikace a tolerance. Tím jsou děti a mládež vedeny k nepatologickému jednání. Programy jsou realizovány výrazně aktivní formou s metodami jako brainstorming, diskuse, dramatizace, empatie, simulační hry.

B. Jednorázové tematické interaktivní vzdělávací programy, které jsou založeny nejen na podání informací, ale hlavně na přirozeném prožitku účastníků.
V současné době nabízíme tyto programy: svět šikany, alkohol, drogy a společnost, tabák a tvoje tělo, agresivita v nás, komunikace v mezilidských vztazích, tolerance proti rasismu atd, sexualita a partnerský vztah, aj.

(III.) Ponorka – Klub:

Jde o projekt nízkoprahového zařízení určený především neorganizovaným dětem a mládeži ve věku od 13 do 20 let. Poskytuje mladým lidem prostor pro smysluplné trávení volného času, pro jejich seberealizaci. Nabízí dětem a mládeži možnost si popovídat či se svěřit se svými problémy, které s námi mohou rozebrat a řešit. Děti a mladí ale také mohou jen přijít a poslouchat svoji muziku, nebo si zahrát fotbálek, či s námi podniknout nějakou zajímavou aktivitu.

Klub nabízí:

- otevřené klubové aktivity (stolní fotbal, elektronické šipky, stolní tenis, počítače aj.)

Forma poskytovaných služeb:

- nábor, koordinace a odborné vedení dobrovolníků
- zajištění kulturních a humanitárních aktivit
- informační a sociální servis
- evropskou dobrovolnou službu
- odborné semináře a besedy

Kapacita zařízení: není stanovena

Provozní doba DC:

dobrovolníci pracují nepravidelně, dle potřeb
společná setkání - St 17.⁰⁰ - 19.⁰⁰

Úhrada za poskytování služby: služby jsou bezplatné

8.4 Občanská poradna Žďár nad Sázavou

Kontaktní osoba: PhDr. Dagmar Čížková

Organizační forma: nezisková organizace

IČ: 69720649

Bankovní spojení: Česká spořitelna a.s. – 1623845389/800

Adresa: MěÚ Žižkova 1, Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 688 179

e-mail: -----

Stručná charakteristika:

Projekt občanské poradny je zaměřen na poradenství fungující na principu bezplatné služby. Občanská poradna je službou občanům, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Slouží k orientaci občanům, kteří trpí neznalostí svých práv a povinností, neznalostí dostupných služeb nebo neschopností účinně vyjádřit své potřeby. Občanská poradna je průvodcem klienta po celou dobu jeho obtíží. Lidé jsou často dezorientováni mnohými změnami v legislativě a úředních postupech ze strany státu a jeho výkonných orgánů. Je kladen větší důraz na osobní odpovědnost každého jednotlivce, který je nucen zajímat se o svá práva a povinnosti. Poskytuje informace převážně v oblasti občansko – právní problematiky, bydlení, rodinných a mezilidských vztahů, pracovně – právních vztahů, sociální oblasti, ochrany spotřebitele, lidských práv apod.

Cílem je posílit občanské sebevědomí klienta a vést ho k samostatnosti a k převzetí odpovědnosti za vlastní život. Občanská poradna spolupracuje se státní správou, samosprávou, dalšími organizacemi, které se zabývají poradenstvím. Občanská poradna je členem Asociace občanských poraden České republiky.

Služba je poskytována cílové skupině:

- děti do 18 let a mládež do 26 let
- senioři
- osoby s mentálním postižením
- osoby s tělesným postižením
- osoby s duševním onemocněním
- osoby v nepříznivé sociální situaci
- příslušníci národnostních menšin

Kapacita zařízení: není omezena

Provozní doba: Po. – St.: 8.⁰⁰ - 13.⁰⁰

Úhrada služeb: služby jsou bezplatné

8.5 Domov pro matky (otce) s dětmi

Kontaktní osoba: Mgr. Mirka Machková

Adresa organizace: Jiřího z Poděbrad 15, Žďár nad Sázavou 591 01

Telefon/fax: 566 620 008

Mobil: 737 617 000

e-mail: mirmachkova@centrum.cz

Provozovatel: Občanské sdružení JEČMÍNEK

Stručná charakteristika služby:

Pomáhá rodičům s dětmi překlenout krizové období, do kterého se dostali. Poskytnutí krátkodobého ubytování, poradenství, pomoc při vyřizování dávek SSP, sepsání návrhu soudu. Pro klienty jsou organizovány různé akce, přednášky k nácvičku zdravějšího životního stylu. Děti klientů mají zajištěny pravidelné volnočasové aktivity. Doučování s ubytovanými dětmi provádí pedagogický pracovník a služba na vrátnici. Poskytnou prostory pro činnost Pět P, kterou bude provozovat Ezop. Členy pracovního týmu jsou sociálně výchovní pracovníci, kteří se střídají ve dvanáctihodinových službách, sociální pracovník, vedoucí pracovník a pedagogický pracovník.

Služba je poskytována cílové skupině:

- těhotné ženy
- matky a otcové s dětmi v tíživé životní situaci
- oběti domácího násilí

Kapacita zařízení:

- 10 míst pro dospělé
- 20 míst pro děti

Provozní doba: 24 hodin denně 7 dní v týdnu

Úhrada za poskytování služby:

- klient platí poskytnuté ubytování dle počtu dětí, další úhrada je požadována od obecního úřadu v místě trvalého bydliště.

Základní podmínky pro poskytnutí služby:

Pro přijetí poskytované služby je potřebné, aby klientka odpovídala cílové skupině, aby se seznámila s poskytovanou službou a posoudila, zda odpovídají potřebám.

Důvodem pro nepřijetí může být drogová závislost matky nebo jejích dětí, infekční onemocnění žadatelky nebo jejích dětí. Odmítnutí žadatelky je možné také v případě naplněné kapacity zařízení a pokud klientka neodpovídá cílové skupině, případně odpovědná sociální pracovnice přijetí nedoporučí.

8.6 Spektrum – kontaktní nízkoprahové centrum

Kontaktní osoba: Mgr. Petra Pilná
Adresa organizace: Žižkova 8, Žďár nad Sázavou
Telefon/fax: 566 620 098
Mobil: 608 816 721
e-mail: spektrum@kolping.cz
web: www.spektrum.kolping.cz

Provozovatel: Kolpingovo dílo ČR

Stručná charakteristika služby:

KC Spektrum je agenturou s regionální působností, poskytuje služby, včasné krizové intervence, poradenství, zdravotní a sociální pomoc pro uživatele drog a jejich rodiny. Úzce spolupracuje s Terapeutickou komunitou Sejřek, společně vytváří systém prevence a léčby drogových závislostí Kolpingova díla ČR.

Základním cílem je zachytit populaci uživatelů drog, posilovat motivaci uživatelů drog k méně rizikovému chování v souvislosti s užíváním drog, posilovat motivaci uživatelů drog ke změně životního stylu směrem k abstinenci, vést injekční uživatele drog k pravidelné výměně použitého injekčního materiálu, zajištění jeho bezpečné likvidace, snížit výskyt hepatitidy A,B,C mezi uživateli drog, udržet nízký výskyt HIV/AIDS, prevence kriminality, ochrana společnosti před negativními důsledky užívání drog včetně přenosných nemocí, sběr dat v oblasti užívání drog, sledování trendů na místní drogové scéně, vyhodnocování získaných dat s cílem vytvořit účinné intervenční postupy, vzdělávání odborné i laické obce směřující ke změně společenských postojů a norem v oblasti zneužívání návykových látek.

Služba je poskytována cílové skupině:

- jedinci v nepříznivé sociální situaci, kteří jsou ohroženi zneužíváním návykových látek
- jedinci experimentující s návykovými látkami

- problémoví uživatelé návykových látek
- jedinci závislí na návykových látkách
- rodinní příslušníci a sociální okolí uživatelů

Cílová skupina není věkově ohraničena. Prioritně je program zaměřen na intravenózní uživatele návykových látek s rizikovými vzorci chování, kteří dosud nejsou v kontaktu s odbornou institucí.

Forma poskytovaných služeb:

- kontaktní práce
- základní poradenství
- základní zdravotní péče
- výměnný program sterilního injekčního náčiní
- strukturované poradenství a motivační trénink
- krizová intervence
- další krátkodobé intervence
- diferenciálně diagnostický filtr
- potravinový servis

Provozní doba: Po – Pá 8 – 18 hodin
Kontaktní hodiny: Po – Pá 14 – 18 hodin
Práce v terénu: Po 16 – 20 hodin
 Čt, Pá 18 – 20 hodin

Úhrada za poskytování služeb:

Všechny služby, které KC Spektrum zajišťuje v oblasti sekundární a terciární prevence, jsou klientům poskytovány bezplatně. Hrazeny jsou pouze programy specifické primární prevence pro základní školy a interaktivní semináře pro střední školy.

Základní podmínky pro poskytnutí služby:

Zájemce je indikován pro poskytnutí služby v případě, že patří do cílové skupiny projektu a projeví o službu zájem. Kontraindikací pro poskytnutí služby je nedodržování povinností uživatele služeb vůči jejich poskytovateli, případně nekompetentnost pracovníků k poskytnutí služby a reference klienta do příslušného zařízení.

Dále dodržování hygienického řádu a pravidel chování stanovených poskytovatelem služby během pobytu v kontaktním zařízení a odpovědnost za dodržování plánů péče a individuální terapeutické smlouvy (např. dohodnutých termínů, režimu)

8.7 Pedagogicko – psychologická poradna

Statutární zástupce: Mgr. Vladimír Straka
 Kontaktní osoba: Mgr. Žáková

Organizační forma: příspěvková organizace
Číslo registrace: 600034691
Bankovní spojení: KB – 864703150257/0100
Adresa organizace: Veselská 35, 591 01 Žďár nad Sázavou
Telefon/fax: 566 622 387/566 621 040
e-mail: poradna@ppp-zn.cz

Charakteristika organizace:

Poradenské zařízení v oblasti resortu školství, zřizovatel Kraj Vysočina

Stručná charakteristika služby:

Psychologické a speciálně-pedagogické vyšetření

- Diagnostika (specifických poruch učení, specifických poruch chování, lehkých mozkových dysfunkcí, mentální retardace)
- Určení laterality
- Posouzení školní zralosti dětí
- Profesní poradenství při rozhodování o dalším studiu na SŠ, SOU, OU a VŠ

Pomoc při řešení výukových potíží u žáků a studentů

- Pomoc při adaptačních problémech při přechodu z MŠ na ZŠ na SŠ
- Pomoc při řešení studijních problémů na SŠ
- Nápravy SPU a SPCH
- Výchovné vedení v rámci rodiny
- Dlouhodobé psychoterapeutické vedení klienta

Pomoc při řešení osobních a rodinných problémů žáků a studentů

- Psychoterapeutické vedení klientů a jejich rodičů

Speciálně-pedagogické nápravné programy

- Pro děti s diagnostikovanou LMD, SPU
- Pro děti s doporučeným odkladem školní docházky
- Při grafomotorických obtížích
- Pro děti s oslabením v oblasti zrakového, sluchového vnímání a prostorové orientace

Prevence sociálně patologických jevů

- První pomoc dětem a mládeži experimentujícími s drogou
- Pomoc rodičům dětí experimentujících s drogou a drogově závislých
- Pomoc při řešení šikany
- Pomoc při zvládnutí agresivního chování dětí

Skupinová práce s dětmi a rodiči

- Příprava předškolních dětí pro vstup do školy
- Rozvoj sociálních a komunikačních dovedností u dětí školního věku
- Psychosociální rozvoj středoškoláků
- Práce s problémovou třídou
- Skupina rodičů dětí s SPU

Metodická činnost

- Kurzy, semináře a přednášky pro učitele a rodiče
- Metodické materiály
- Metodické návštěvy na školách
- Vedení výchovných poradců a metodiků prevence

Kapacita zařízení: 12 odborných pracovníků

Provozní doba: Po - Pá 7³⁰ - 16⁰⁰

Úhrada za poskytování služby: služby jsou bezplatné

8.8 Výchovný ústav pro mládež ve Velkém Meziříčí

Statutární zástupce: PaedDr. Karel Suchánek

Kontaktní osoba: p. Brych

Organizační forma: rozpočtová organizace

Bankovní spojení: -----

IČ: 48895440

Adresa organizace: Veselská 32, 591 01 Žďár nad Sázavou

Charakteristika organizace:

Výchova (resocializace) nezletilé mládeže a jejich integrace do společnosti.

Služba je poskytována cílové skupině:

- děti a mládež, kteří mají soudem nařízenou ústavní výchovnou péči

Kapacita zařízení: 20 dětí (15 – 18 let)

Provozní doba: nepřetržitá pracovní doba

8.9 Psychologická ambulance

Statutární zástupce: PhDr. Petra Pířová

Organizační forma: OSVČ

Bankovní spojení: -----

IČ: 48897680

Adresa organizace: Studentská 4, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 690 217

Charakteristika organizace:

Zdravotnické zařízení, které poskytuje psychologické služby na doporučení praktického lékaře nebo lékaře specialisty s výjimkou krizové intervence, kterou lze poskytnout bez doporučení.

Stručná charakteristika služby:

psychodiagnostika, psychoterapie, manželské poradenství

Služba je poskytována cílové skupině:

- děti předškolního věku
- rizikové skupiny dětí a mládeže
- osoby s tělesným postižením
- osoby v nepříznivé sociální situaci
- senioři
- osoby s mentálním, tělesným a duševním postižením
- osoby ohrožené drogami

Kapacita zařízení: úvazek 1,0

Provozní doba:

Po	7 ⁰⁰ - 17 ⁰⁰
Út, St, Čt	7 ⁰⁰ - 13 ⁰⁰
Pá	7 ⁰⁰ - 11 ⁰⁰

Úhrada za poskytování služby: zdravotní pojištění

8.10 Psychiatrická ambulance, AT ambulance

Statutární zástupce: MUDr. Marie Zrněčková

Kontaktní osoba: Anežka Polívková

Organizační forma: OSVČ, zdravotnické zařízení

Bankovní spojení: -----

IČ: 48894001

Adresa organizace: Studentská 4, 591 01 Žďár nad Sázavou

Telefon/fax: 566 690 224

Charakteristika organizace:

Zdravotnické zařízení, které poskytuje psychologické služby na doporučení praktického lékaře nebo lékaře specialisty s výjimkou krizové intervence, kterou lze poskytnout bez doporučení.

Stručná charakteristika služby:

psychodiagnostika, psychoterapie, prevence duševních chorob

Služba je poskytována cílové skupině:

- osoby s tělesným postižením
- osoby v nepříznivé sociální situaci
- senioři
- osoby s mentálním, tělesným a duševním postižením
- příslušníci národnostních menšin
- osoby ohrožené drogami

Kapacita zařízení: není omezena, úvazek 1,0

Provozní doba:

Po, Út 7⁰⁰ - 17⁰⁰

St 7⁰⁰ - 14³⁰ lichý týden

Čt 7⁰⁰ - 16⁰⁰

Pá 7⁰⁰ - 13³⁰

Úhrada za poskytování služby: zdravotní pojištění

PRAKTICKÁ ČÁST

9. Výzkumný úvod

9.1 Stručná charakteristika teritoria výzkumu

Žďár nad Sázavou ([německy](#) Saar, latinsky Sar, starší název *Město Žďár na Moravě*) je město pověřené výkonem státní zprávy nacházející se na pomezí [Čech](#) a [Moravy](#). Město leží v centrální části [Českomoravské vrchoviny](#) ve [Žďárských vrších](#). Velká část města zasahuje do CHKO

Jeho historie je úzce spjata s rozvojem žďárského cisterciánského kláštera a sahá až do poloviny 13. století. Obec Žďár byla na město povýšena roku 1607, kardinálem Františkem z Ditrichštejna. Dnešní podobu získal bývalý klášter při rozsáhlých přestavbách za opata Václava Vejmluvy v první polovině 18. století. Přestavby navrhl architekt Jan Blažej Santini Aichel.

Vrcholem jeho tvorby je poutní kostel sv. J. Nepomuckého na Zelené hoře, jedinečná architektonická památka, která byla v prosinci 1994 zapsána do seznamu světového dědictví UNESCO. Na přelomu století prochází Žďár většími stavebními změnami. Je postavena železnice, vznikají četné průmyslové podniky. V souvislosti s výstavbou Žďárských strojíren a sléváren dochází v 50. letech k prudkému růstu počtu obyvatel. Ráz města i celé krajiny se výrazně změnil. Byla zahájena rozsáhlá přestavba města, vzniklo moderní, správní a obchodní centrum, na obvodu města nová sídliště.

Základní informace:

Městské části:	Žďár nad Sázavou 1 - 7, Mělkovice, Radonín, Stržanov, Veselíčko
Katastrální území:	Město Žďár, Zámek Žďár, Stržanov, Veselíčko u Žďáru nad Sázavou
Celková rozloha:	3 706 ha
Počet obyvatel:	23 688 (1.1.2008)
Průměrný věk:	39,4 let

zdroj: město Žďár nad Sázavou

V oblasti hospodářství ve městě především dominuje průmysl a zemědělství. Z průmyslových odvětví je zde zastoupena především strojírenská výroba, reprezentovaná hlavně strojírenským podnikem ŽDAS a.s., který se ale v současné době potýká s problémy existenčního rázu. Zemědělství je zaměřeno na rostlinnou výrobu a chov dobytka. Větší perspektiva se vkládá spíše do potravinářského a dřevozpracujícího odvětví průmyslu.

Ze zprávy zveřejněné Úřadem práce ve Žďáře nad Sázavou v lednu roku 2010 je zřejmé, že je evidováno 7074 uchazečů v evidenci a míra nezaměstnanosti pro okres Žďár nad Sázavou je jedenáct celých šest procent.

Ekonomická situace všech zaměstnavatelů ovlivňuje sociální a ekonomickou situaci všech jednotlivců a rodin v uvedeném městě i celém regionu. Sociální pracovník za dané ekonomické, hospodářské situace a míře nezaměstnanosti nemá mnoho prostředků k resocializaci společensky nepřizpůsobených klientů, ale naštěstí je mu k tomu nápomocna síť sociálních zařízení uvedená v teoretické části.

9.2 Popis respondentů

Hlavní postavou je člověk a jeho způsob upadnutí do bezdomovství a jeho způsob života jako bezdomovce a snaha společnosti prostřednictvím sociálních pracovníků - profesionálů o jejich zvýšení kvality života.

Fenomén bezdomovství jak uvádí ve své práci F.Prorok (V literatuře se můžeme setkat s označením bezdomovství nebo bezdomovectví. V pramenech se k tomuto vyjádřil I. Hradecký, který se při pojmenování tohoto fenoménu přimlouvá pro slovo bezdomovství, protože podle něj vystihuje daleko lépe stav, situaci. Druhé slovo připomíná spíše nějaké řemeslo, trvalé postavení. Slovo bezdomovství je v tomto směru neutrální, není jak v českém tak světovém měřítku ničím novým.

Avšak fenomén bezdomovství v českém prostředí není příliš prozkoumanou oblastí, převážná většina občanů viditelně nechápe příčiny společenského vyloučení v jeho nejtvrďší podobě. Ve veřejném mínění převládá negativní mínění o bezdomovcích jako relikty padesátileté nesvobody.⁶⁴

Zvýšená potřeba poznatků o cestách k bezdomovství, o lidech, kteří se nejčastěji do této situace dostávají, o tom při jakém ekonomickém, sociálním a kulturním pozadí úřady řeší situaci bytového vyřazení vyvstala v polovině 90. let. Tehdy se v Evropě znatelně zvýšila intenzita zpráv a pravděpodobnost setkání se s bezdomovstvím. Byla to zejména východní část Evropy, kde došlo k enormnímu nárůstu jedinců bez bydlení nebo s rizikovým bydlením. Došlo k tomu z toho důvodu, že na počátku 90. let se východní část Evropy rozhodla přejít z centrálně plánované ekonomiky na hospodářství tržní.

Český právní řád zná slovo bezdomovec ve významu osoby bez státní příslušnosti, nikoliv člověka vyloučeného ze společnosti. S tím do značné míry souvisí vztah institucí a občanů k českým bezdomovcům.

---

⁶⁴ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 4.

Osobnost člověka ovlivňuje jeho cestu životem, jeho úspěch či neúspěch na této cestě a tím naplnění života. Fakt, že se někdo stane bezdomovcem, můžeme považovat jako životní neúspěch a to velmi závažný.

Atkinsonová definuje osobnost jako charakteristické vzorce myšlení, emocí a chování, které určují osobní styl jedince a ovlivňují jeho interakci s prostředím.⁶⁵

Vzhledem k naší problematice nás zajímá, jakými osobnostmi bezdomovci jsou, co osobnost přináší jejich nositelům z hlediska adaptace v prostředí a jaké vlivy takovouto osobnost utvářejí. Především nás zajímají osobnosti odlišné od normálu a to takovým způsobem, že se osoby takto postižené chovají maladaptivně. Pod pojmem maladaptivní chování rozumíme chování, které svému nositeli přináší nějakou újmu, něčím ho omezuje, či škodí okolí, tj. má na jedince či společnost nepříznivý vliv.

Dle Vágnerové je bezdomovství výsledek generalizovaného psychosociálního selhání spojeného se ztrátou komplexu běžných rolí. Takovým způsobem bývají obvykle postiženi lidé s dysfunkční osobností, s nedostatečnými kompetencemi a s rozvinutými negativními návyky. Schopnosti bezdomovců bývají snižené, chybí jim základní kompetence, které jsou nezbytným předpokladem k přijatelné sociální adaptaci. Nedovedou účelněji jednat, potřebují pomoc jiného člověka. Rovněž nemívají rozvinuté volní vlastnosti, nejsou schopni přiměřené autoregulace. Nedonutí se k účelnějšímu projevu, nejsou dostatečně odolní ani vytrvalí, nedovedou se ovládat. Přijatelnější způsob života je pro ně příliš náročným úkolem, který nezvládnou.⁶⁶

Teoretická fronta na fenomén bezdomovství nazírá ze tří základních zorných úhlů. Sociologický pohled zdůrazňuje především vnější faktor chudoby jako důsledek daných společenských poměrů, psychologické hledisko akcentuje vrozené dispozice jako je charakter, temperament, emoce, inteligence, osobnostní rysy, a konečně liberalistický názor moralizujícím pohledem spatřuje hlavní příčiny bezdomovství v lenosti a nedostatku osobního usilování, tedy postoj „může si za to sám“.⁶⁷

Kořeny bezdomovství je nutno ve většině případů hledat v řadě příčin. Každý případ bezdomovce je totiž jedinečný, s neopakovatelným osudem a osobnostně mnohdy těžko proniknutelnou strukturou.

---

⁶⁵ ATKINSONOVÁ, R. a kol. Psychologie. 1. vydání. Praha: Victoria publishing, 1995, s 13.

⁶⁶ VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál, 2002, s. 411.

⁶⁷ SEKOT, A. Sociologie v kostce. 1. vydání. Brno: Paido, 2002, s. 116.

Veřejné mínění někdy vidí v bezdomovství extrémní podobu chudoby a přičítá ji jednak osobní nedostatečnosti, selhání či ji chápe dokonce i jako výraz protispolečenského chování. Většinou však lidé nejsou připraveni o této věci hovořit a vykazují značně zkreslené interpretace tohoto jevu či zjevné známky neangažovanosti ve věci sociálních problémů.⁶⁸

Faktory vyvolávající fenomén bezdomovství k životu lze posuzovat z několika stran. Rozhodující jsou faktory objektivní a faktory subjektivní. Jako objektivní faktory bezdomovství chápeme všechny okolnosti působící na jedince ze strany státu a společnosti v globálním měřítku. Do těchto faktorů zahrnujeme sociální politiku státu, bytovou politiku, celkový stav ekonomiky, politiku zaměstnanosti, investice do vzdělanosti národa a její posilování, migrační politiku, kriminalitu, důchodové zabezpečení, zdravotní politiku, zachování integrity práva atd. Faktory subjektivní jsou ovlivněny jednotlivci, rodinami, společenskými skupinami, jejich schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem apod.⁶⁹

9.3 Výběr respondentů

Výzkum u společensky nepřizpůsobivých - bezdomovců budu provádět pomocí polostrukturovaného interview v ulicích města Žďár nad Sázavou. Při výzkumu je však třeba počítat i s tím, že ne všichni bezdomovci budou ochotni rozhovor poskytnout.

Výzkum v terénu budu provádět na nádraží Českých drah a v ul. Nádražní, poblíž tržnice a nákupního centra Žďáru n.S.

K výzkumu bylo záměrně vybráno celkem 15 osob z řad bezdomovců, kteří žijí na ulici, ale jenom pět z nich bylo ochotných a schopných vypovídat o své situaci. Všech pět respondentů jsou muži, nepodařilo se získat rozhovor s ženou.

Je zřejmé, že tento výzkum nemůže podat obecně svědectví o všech bezdomovcích, přesto se snaží pátrat mezi rozdílnými osobnostmi a obsáhnout tak co možná nejširší spektrum této části populace.

---

⁶⁸ SEKOT, A. Sociologie v kostce. 1. vydání. Brno: Paido, 2002, s. 116.

⁶⁹ HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extremní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43.

9.4 Vlastní výzkumná metoda

Jako nejvhodnější způsob opatření těchto informací se pro účely tohoto výzkumu jeví polostrukturovaný interview vedený s každým respondentem zvlášť.

Technika polotrukturovaného interview spočívá v tom, že se respondentovi nabídnou alternativy odpovědí, ale potom se ještě od respondenta žádá objasnění anebo vysvětlení.⁷⁰

Požívání údajů z rozhovorů je kvůli kontinuitě výpovědí prováděno formou záznamů na diktafon, ze kterých jsou následně vybrány relevantní informace použitelné a kategorizovatelné v rámci konečného vyhodnocení výzkumu a pravdivost některých částí interview je podrobena komparativní analýze s údaji uvedenými ve spisovém materiálu klienta.

9.5 Výzkumné otázky

- Otázka č: 1. Potvrdí se, nebo vyvrátí u zkoumaného vzorku respondentů faktory vyvolávající bezdomovectví?
2. Považují respondenti za příčinu svého bezdomovectví objektivní faktory (sociální, zdravotní, bytovou politiku, právní systém, zdravotnictví) ?
  3. Uvádějí respondenti pravdivé údaje ?
  4. Do jaké míry lze prací sociálního kurátora ovlivnit způsob života respondentů ?

9.6 Případové studie

Nejprve jsem uvedl otázky na které jsem se ptal klienta a následně jsem uvedl odpovědi získané rozhovorem. Poté jsem zpracoval výpis spisového materiálu a konfrontaci údajů získaných rozhovorem a výpisem spisového materiálu.

Otázky:

1. Věk, pohlaví
2. Reakce na rozhovor
3. Rodinná anamnéza

---

⁷⁰ GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000, s. 111.

- vztahy matka, otec
- vztahy se sourozenci (kolik má sourozenců, jak staří)
- vztahy babička, dědeček, ostatní příbuzní
- jaké měl dětství (hezký, škaredý zážitek na který nezapomene)
- povinnosti, které musel doma plnit

4. Přesná diagnóza

5. Vzdělávání

základní škola

- vztahy se spolužáky
- vztahy s učiteli
- co mu činilo problémy

vyšší vzdělání

- jaké je vzdělání
- vztahy se spolužáky
- vztahy s učiteli
- co mu činilo problémy
- oblíbené předměty

6. Bydlení

- kde dříve bydlel
- jak dlouho je na ulici
- co je příčinou, že se dostal na ulici
- jak se mu zde žije, jak se zde cítí
- kde přespává
- chce to změnit

7. Typický den

- v kolik ráno vstává, jak se budí
- co dělá dopoledne, kde se odehrává, s kým je
- v kolik hodin obědvá
- co dělá odpoledne, kde se odehrává, s kým co dělá
- co dělá večer, kde se odehrává, s kým co dělá

- v kolik hodin jde spát

8. Posouzení stupně postižení adaptačních dovedností

a) komunikace

- zda má problémy při komunikaci s druhými lidmi
- zda umí číst a psát
- zda má nějakou vadu

b) zvládnání sebeobsluhy

- do jaké míry je samostatný
- zda mu něco činí problémy
- s čím potřebuje pomoc

c) vedení domácnosti

- zda si sám vaří
- jak hospodaří s penězi, zda mu to činí nějaký problém

d) používání veřejných míst

- jezdí vlakem, autobusem, MHD – je to problém
- dochází k lékaři, na procházky, do kina
- chodí na úřady – úřad práce, soc.dávky
- knihovny, sportovní zařízení
- co a jak mu činí problémy
- jak se cítí mezi cizími lidmi

e) volný čas

- jak tráví volný čas
- uvést koníčky, zájmy
- zda radši tráví volný čas sám, nebo v kolektivu
- zda by rád měl nějaký koníček ale vzhledem k zdravotnímu stavu nemůže
- navštěvuje nějaké zařízení pomáhající bezdomovcům

f) práce a finanční zajištění

- kde všude pracoval
- kde pracuje nyní
- jaké má příjmy

9. Posouzení možnosti volby

- do jaké míry se rozhodujete sám
- v čem potřebujete podporu, kde hledáte podporu

10. Posouzení respektu, kterého se mu dostává

- zda byl zbaven způsobilosti k právním úkonům (zda to bylo kvůli ochraně jeho zájmu)
- jak vás druzí oslovují (tykání, vykání)
- můžete si uložit své osobní věci
- setkáváte se s hrubým chováním

11. Začlenění

- zda má nějaké blízké přátele
- jak často se s nimi vídá a kde
- má přátele s postižením

12. Osobní názory

- jak vnímáte svoji situaci
- jak řešíte svojí současnou situaci
- co si přejete do budoucna
- co vás nejvíce trápí
- z čeho máte největší radost
- jak se cítíte

13. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- pokud ano, tak kolikrát

Odpovědi: Respondent č.1

1. 30 let, muž
2. Reakce nebyl moc vstřícný, ale po kratším rozhovoru ochotně odpovídal. Bylo vidět, že zájem o jeho osobu mu přidal na důležitosti. Po vysvětlení důvodu začal odpovídat na otázky.
3. Rodinná anamnéza
  - vztahy s matkou – v roce 1993 zemřela. S matkou měl velmi pěkný vztah, matka ho přivedla ke sportu. Byla hlavně jeho kamarádkou. Popsal ji, že byla velmi hezká, vypadala mladě a lidé si ji často pletli s jeho sestrou nebo přítelkyní. Ani v pubertě se jejich vztah nějak nenarušil
  - vlastního otce nezná
  - nevlastní otec, nyní žije v Brně. Popsal ho jako zlého člověka, který ho často tloukl.
  - vztah s babičkou – od roku 1995 žije ve Žďáru nad Sázavou se svojí babičkou. Babička ho má velmi ráda a pečovala o něho. On jí všechnu její lásku oplácel tím, že jí pomáhal s vařením, s praním. Babička se odstěhovala na penzion pro seniory, což je hlavní důvod, že nyní nemá kde bydlet.
  - Sourozenci – má 4 sourozence – 3 setry , a jednoho bratra. Vztahy mezi nimi nejsou příliš dobré, sourozenci se moc často nestýkají, kontakt je prostřednictvím telefonu, dopisů.
4. diagnóza – závislost na alkoholu, lehčí mentální retardace
5. Vzdělání
  - **Základní škola praktická** – vztahy se spolužáky nebyli příliš dobré. Často se mu posmívali. Už v této době se začíná věnovat sportu, často cvičil, posiloval,

chodil do lázní. Cvičení se začal věnovat hlavně proto, aby byl silnější a aby se nebál ostatním spolužákům postavit pokud by se mu opět posmívali.

- vztahy s učiteli –s učiteli neměl žádné vážnější problémy, brali ohled na jeho postižení a snažili se mu pomoci. I přesto, že byl pomalejší než ostatní se velmi snažil.
- Co mu činilo problémy – matematika a také spolužáci, kteří se mu posmívali

Vyšší vzdělání

Odborné učiliště – opravářské práce(pomocné práce)

- opět se ve škole setkal s posměchem spolužáků hlavně když nastoupil do prvního ročníku
- učitelé se mu snažili opět pomoci
- problém mu dělala matematika, cítil že je na něho příliš těžká

6. Bydlení

- bydlel u své babičky
- nyní je 3 roky na ulici
- příčinou je neplacení nájmu
- život na ulici označuje za tvrdý s častými konflikty
- přespává na nádraží, po vagonech, sklepech domů a v létě venku
- neví jestli to chce, asi ano, ale nemá na to sílu

7. Typický den

- vstává nepravidelně, až se vzbudí sám nebo hlukem v okolí
- dopoledne většinou žebrá, vybírá popelnice, vyhlíží u hypermarketu co vyhodí
- obědvá nepravidelně co dostane nebo najde
- odpoledne většinou odpočívá vyhřívá se, žebrá peníze na alkohol pod jinou záminkou
- chodí spát dle situace, většinou pod vlivem alkoholu usne kdekoliv

8. Posouzení stupně postižení adaptačních dovedností.

a) **komunikace**

- s komunikací s druhými lidmi nemá žádné problémy, občas se mu stává, že mu trvá déle než něco pochopí.
- umí číst i psát
- v dětství chodil na logopedii, nyní žádné problémy nemá

b) **zvládání sebeobsluhy**

- cítí se samostatný na 100procent, hlavně se spoléhá sám na sebe
- nepotřebuje doprovod, problém mu ale dělá orientace v jízdním řádu
- vadí mu jeho pomalejší myšlení

c) **vedení domácnosti**

- sám si vařil, nyní nemá kde
- tvrdí, že s penězi umí dobře hospodařit, nemá žádné dluhy

d) **používání veřejných míst**

- jezdí sám vlakem, autobusem a nečiní mu to žádné vážné problémy
- chodí rád na procházky, chodí rád do kina pokud má s kým a peníze
- v současné době nechodí na úřad práce
- navštěvuje sportovní zařízení, tam dostane pivo
- je velmi uzavřený a na nové lidi si zvyká pomalu, mezi lidmi
- se necítí dobře

e) **práce a finanční zajištění**

- pracoval jako závozník a obsluhoval mycí linky, neví do kdy
- nyní nepracuje, pouze příležitostně
- finanční příjem pár stovek od sociálky, ale nemůžu s tím vyjít

9. posouzení možnosti volby

- pořád si uvědomuje, že není úplně zdravý člověk a proto si při vážnějších rozhodnutích nechá raději poradit od lidí, kterým sám důvěřuje, podporu očekává finanční

10. Posouzení respektu, kterého se mu dostává

- má OP, není zbaven způsobilosti k právním úkonům
- lidé mu většinou tykají, což je pro něho i přijatelnější
- osobní věci má vždy u sebe
- s hrubým chováním se setkává, také s opovržením

11. Začlenění

- známé má mezi bezdomovci

12. Osobní názory

Radost má hlavně sám ze sebe, ze své soběstačnosti, volnosti a nezávislosti. Necítí se, že by měl nějaký handicap, není sám se sebou spokojen, protože ze své situace viní společnost a ostatní lidi.

V současné době shání bydlení, protože si je vědom, že v zimě to bude těžké, venku nelze být stále. Ubytovna se mu zdá ale příliš drahá.

V azylovém domě mu vadí, že se zde neustále střídá kolektiv. On má strach aby tam nepřišli lidé se kterými si nebude rozumět, také se mu nelíbí režim tohoto zařízení.

Chtěl by bydlet nadále ve Žďáru nad Sázavou.

V současné době ho nic netrápí, nemá s ničím vážné problémy. Někdy ho mrzí chování lidí, jsou prý zlí, také mu vadí světové války.

13. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- uvádí, že nebyl

Odpovědi: Respondent č.2

1. 46 let, muž
2. Reakce nebyl moc vstřícný, po vysvětlení důvodu začal odpovídat na otázky.
3. Rodinná anamnéza
  - vztahy s matkou – s matkou se viděl jen zřídka, vyrůstal v dětském domově
  - vlastního otce nezná
  - vztah s prarodiči měl pěkný jezdil k nim na prázdniny a různé svátky - již nežijí.
  - Sourozenci – má 2 nevlastní sestry. Vztahy mezi nimi nejsou dobré, se sourozenci se moc často nestýkají, kontakt je prostřednictvím telefonu, ale jen velmi málo.
4. diagnóza – závislost na alkoholu, tabáku
5. Vzdělání
  - **Základní škola** – vztahy se spolužáky byli celkem dobré. Často si hráli a trávili spolu i volný čas v domově. Navštěvoval různé kroužky, začal se věnovat sportu, často cvičil, posiloval. vztahy s učiteli –s učiteli neměl žádné vážnější problémy, brali ohled na jeho postižení a snažili se mu pomoci. I přesto, že byl pomalejší než ostatní se velmi snažil.
  - Co mu činilo problémy – matematika a jazyky

Vyšší vzdělání

Odborné učiliště – obráběč kovů

- ve škole setkal s posměchem spolužáků hlavně když nastoupil do prvního ročníku především proto, že je z dětského domova

- učitelé se mu snažili pomoci
- problém mu dělala matematika a jazyky

6. Bydlení

- bydlel ve své garsonce
- nyní je 5 let na ulici
- příčinou je neplacení nájmu
- život na ulici označuje za tvrdý s častými konflikty
- přespává na nádraží, po vagonech, sklepech domů a v létě venku nebo ve stanu
- neví jestli to chce, už nevěří, že by to mohlo být lepší

7. Typický den

- vstává nepravidelně, až se vzbudí sám nebo hlukem v okolí, často ho budí policisté
- dopoledne většinou žebrá, vybírá popelnice, vyhlíží u hypermarketu co vyhodí
- obědvá nepravidelně co dostane nebo najde
- odpoledne většinou odpočívá vyhřívá se, žebrá peníze na alkohol pod jinou záminkou
- chodí spát dle situace, většinou opilý usne kdekoliv

8. Posouzení stupně postižení adaptačních dovedností.

f) komunikace

- s komunikací s druhými lidmi nemá žádné problémy, občas se mu stává, že mu trvá déle než něco pochopí.
- umí číst i psát

g) zvládání sebeobsluhy

- cítí se samostatný na 100procent, hlavně se spoléhá sám na sebe
- nepotřebuje doprovod, žádné problémy nemá
- vadí mu, že ho budí když třeba usne v MHD

h) vedení domácnosti

- sám si vařil, nyní nemá kde
- tvrdí, že s penězi umí dobře hospodařit, nemá žádné dluhy

i) používání veřejných míst

- jezdí sám vlakem, autobusem a nečiní mu to žádné vážné problémy
- chodí rád na procházky, chodí rád do kina pokud má s kým a peníze
- v současné době chodí na úřad práce
- navštěvuje sportovní zařízení, tam dostane někdy pivo zadarmo
- je velmi uzavřený a na nové lidi si zvyká pomalu

j) práce a finanční zajištění

- pracoval jako obráběč kovů
- nyní nepracuje, pouze příležitostně
- pár stovek od sociálky

9. posouzení možnosti volby

- je rád, že si dělá co chce on sám, podporu očekává finanční

10. Posouzení respektu, kterého se mu dostává

- má OP, není zbaven způsobilosti k právním úkonům
- lidé mu většinou tykají, což je pro něho i přijatelnější
- osobní věci má vždy u sebe
- s hrubým chováním se setkává, také s opovržením

11. Začlenění

- známé má mezi bezdomovci a v hospodě

12. Osobní názory

Je sám se sebou spokojen, protože ze své situace viní společnost a ostatní lidi. V současné době shání bydlení, protože si je vědom, že v zimě to bude těžké, venku nelze být stále. Ubytovna se mu zdá ale příliš drahá a také ho tam již nechtějí.

V azylovém domě být nechce, prý je to tam samý kriminálník. Chtěl by bydlet nadále ve Žďáru nad Sázavou.

V současné době ho trápí nedostatek peněz a neochota lidí mu něco dát.

Radost má hlavně sám ze sebe, ze své soběstačnosti, volnosti a nezávislosti.

13. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- uvádí, že jednou a už neví za co, prý je to dávno

Odpovědi: Respondent č.3

1. 26 let, muž

2. Reakce byl vstřícný, po kratším rozhovoru odpovídal.

Bylo vidět, že zájem o něj ho těší a občas se snažil z rozhovoru získat nějakou výhodu. Po vysvětlení důvodu začal odpovídat na otázky.

3. Rodinná anamnéza

- vztahy s matkou – s matkou má velmi pěkný vztah, matka nad ním drží ochrannou ruku. Je tou u níž hledá útočiště
- otce má, ale raději ho nevyhledává, prý je moc přísný
- vztah s prarodiči – udržuje především s babičkou, často za nimi zajde a oni mu vždy něco dají - myslí tím jídlo a peníze

- Sourozence – nemá

4. diagnóza – odmítá uvést, poté tvrdí že je vše v pořádku

5. Vzdělání

- **Základní škola** – vztahy se spolužáky uvádí jako dobré. Měl hodně kamarádů. Už v této době se začíná věnovat sportu, vše ho zajímalo.

- vztahy s učiteli –s učiteli neměl žádné vážnější problémy, brali ho.
- Co mu činilo problémy – uvádí, že žádné neměl a nemá

Vyšší vzdělání

Střední škola technická – mechanik seřizovač

- opět ve škole uvádí žádné problémy - spíše pozitiva
- učitelé ho brali
- problémy žádné neuvádí, prý ho škola bavila

6. Bydlení

- bydlel u rodičů
- nyní je 2 roky na ulici
- příčinou jsou neshody s otcem
- život na ulici označuje za tvrdý s častými konflikty
- přespává na nádraží, po vagonech, sklepech domů a v létě venku občas u prarodičů a matky
- chce změnu, ale nemá na to sílu

7. Typický den

- vstává nepravidelně, až se vzbudí sám nebo hlukem v okolí
- dopoledne většinou žebrá, vyhlíží u hypermarketu co vyhodí
- obědvá nepravidelně co dostane nebo najde
- odpoledne většinou odpočívá, žebrá peníze na automaty a alkohol pod jinou záminkou
- chodí spát dle situace, většinou pod vlivem alkoholu usne kdekoliv

8. Posouzení stupně postižení adaptačních dovedností.

k) komunikace

- s komunikací s druhými lidmi nemá žádné problémy
- umí číst i psát

l) zvládání sebeobsluhy

- cítí se samostatný na 100procent, hlavně se spoléhá sám na sebe
- nepotřebuje doprovod

m) vedení domácnosti

- sám si vařil, nyní nemá kde
- tvrdí, že s penězi umí dobře hospodařit, umí i vydělávat teď se mu méně daří

n) používání veřejných míst

- jezdí sám vlakem, autobusem a nečiní mu to žádné problémy
- chodí rád do herny, do kina pokud má s kým a peníze
- v současné době chodí na úřad práce
- je velmi společenský a na nové lidi si zvyká rychle

o) práce a finanční zajištění

- nikdy nepracoval, ani příležitostně
- dávky hmotné nouze, pár korun od sociálky

9. posouzení možnosti volby

- pořád si uvědomuje, že rád hraje automaty, ale vidí v tom možnost zisku a nových přátel

10. Posouzení respektu, kterého se mu dostává

- má OP, není zbaven způsobilosti k právním úkonům
- lidé mu většinou tykají, což je pro něho i přijatelnější
- osobní věci má vždy u sebe, nebo schované u prarodičů
- s hrubým chováním se setkává, také s opovržením

11. Začlenění

- známé má mezi bezdomovci a hráči v hernách a hospodách

12. Osobní názory

Necítí se, že by měl nějaký handicap, je sám se sebou spokojen, protože ze své situace viní společnost a ostatní lidi, kteří mu prý nerozumí.

V současné době shání bydlení, protože si je vědom, že v zimě to bude těžké, venku nelze být stále. Ubytovna se mu zdá dobrá, hlavně tam nikdo po něm nic nechce, ale neví jak ji zaplatí, ale až vyhraje půjde bydlet i na hotel ať všichni koukají. Chtěl by bydlet nadále ve Žďáru nad Sázavou.

V současné době ho nic netrápí, nemá s ničím vážné problémy. Někdy ho mrzí lítost jeho mámy, ale je dobře že to tak je má kam přijít když je na tom opravdu špatně.

Radost má ze své soběstačnosti, volnosti a nezávislosti.

13. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- uvádí, že jednou a dodává, ale jen krátce

Odpovědi: Respondent č.4

1. 52 let, muž

2. Reakce byl vstřícný, po kratším rozhovoru ochotně odpovídal. Bylo vidět, že zájem o jeho osobu mu udělal radost. Po vysvětlení důvodu začal odpovídat na otázky, ikdyž řekl, že tomu nerozumí a je mu to jedno.

3. Rodinná anamnéza

- vztahy s matkou – v roce 1990 zemřela. S matkou měl velmi pěkný vztah. Matka ho ochraňovala a ve všem mu pomáhala. Popsal ji, že byla velmi hezká, vypadala mladě, blond vlasy a pěknou postavu. Ani v pubertě se jejich vztah nějak nenarušil
- vlastního otce si nepamatuje, ale asi byl hodný, kdyby ne to by si pamatoval

- vztah s prarodiči si nepamatuje, prý tam rád jezdil na prázdniny
- Sourozenci – má 1 sourozence – bratra. Vztahy mezi nimi nejsou příliš dobré, sourozenci se moc často nestýkají, párkrát za ním byl, ale nerozuměli si, žije v ústavu pro mentálně postižené, kontakt je prostřednictvím telefonu.

4. diagnóza – uvádí, že je zdrav

5. Vzdělání

- **Základní škola zvláštní** – vztahy se spolužáky byli dobré. Často si s nima hrál, ale s některými se i pral aby se mu neposmívali. Bavilo ho vaření a různé domácí práce
- vztahy s učiteli –s učiteli neměl žádné problémy, měl rád pani učitelku, která mu připomínala maminku. I přesto, že byl pomalejší než ostatní se velmi snažil.
- Co mu činilo problémy – matematika a jazyky, bavil ho přírodopis a zpěv

Vyšší vzdělání

Odborné učiliště – kuchař

- ve škole se setkal s posměchem spolužáků hlavně když nastoupil do prvního ročníku
- učitelé se mu snažili opět pomoci
- problém mu dělala matematika a jazyky

6. Bydlení

- bydlel s matkou
- poté 3 roky na ulici
- nyní asi rok v bytě s pečovatelskou službou
- příčinou bylo, že byt prodal
- život na ulici označuje za tvrdý s častými konflikty
- nyní je s bydlením v bytě s pečovatelskou službou spokojen

7. Typický den

- vstává pravidelně, na ulici to bylo různé
- dopoledne většinou dělá různé ruční práce, na ulici žebrol
- obědvá pravidelně, na ulici někdy nejedl, když nic nenašel
- odpoledne většinou odpočívá, na ulici nevěděl co bude dál žil z minuty na minutu
- chodí spát pravidelně, na ulici většinou chodil po městě a pak se někam schoval

8. Posouzení stupně postižení adaptačních dovedností.

p) komunikace

- s komunikací s druhými lidmi nemá žádné problémy, občas se mu stává, že mu trvá déle než něco pochopí.
- umí číst i psát
- v dětství chodil do psychologické poradny, nyní žádné problémy nemá

q) zvládnání sebeobsluhy

- cítí se samostatný na 100procent, hlavně se spoléhá sám na sebe, někdy neví co má dělat, ale to nevadí pečovatelky mu poradí
- nepotřebuje doprovod, problém mu orientace nedělá
- vadí mu zapomínání

r) vedení domácnosti

- sám si vařil, nyní jde na jídlo do jídelny
- tvrdí, že s penězi umí dobře hospodařit, nemá žádné dluhy

s) používání veřejných míst

- jezdí sám v MHD ničím jiným nejedí prý nemá kam
- chodí rád na procházky, chodí rád do kina a do obchodu
- v současné době nechodí na žádný úřad úředník chodí za ním
- s novým kolektivem nemá problém

t) práce a finanční zajištění

- pracoval jako kuchař v bufetu
- nyní nepracuje, má plný invalidní důchod

9. posouzení možnosti volby

- je rád, že si vybral tenhle byt, ví že není úplně zdravý člověk a proto si při vážnějších rozhodnutích nechá raději poradit od lidí, kterým sám důvěřuje

10. Posouzení respektu, kterého se mu dostává

- nemá OP, je zbaven způsobilosti k právním úkonům
- lidé mu většinou tykají, což je pro něho i přijatelnější
- osobní věci měl vždy u sebe, nyní je má v bytě
- s hrubým chováním se setkával, nyní je to už dobré

11. Začlenění

- známé má sousedy z domu s pečovatelskou službou s lidmi z ulice se již nestýká

12. Osobní názory

Necítí se, že by měl nějaký handicap, nyní je sám se sebou spokojen, dříve mu lidé hodně ublížili proto ze své situace vinil společnost, teď je to dobré.

V současné době nepotřebuje ni, prý všechno má, jenom by chtěl větší kapesné.

Chtěl by bydlet nadále ve Žďáru nad Sázavou.

13. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- uvádí, že nebyl

Odpovědi: Respondent č.5

1. 38 let, muž
2. Reakce nebyl moc vstřícný, ale po kratším rozhovoru ochotně odpovídal.
Po vysvětlení důvodu začal odpovídat na otázky.
3. Rodinná anamnéza
  - vztahy s matkou – s matkou měl špatný vztah, velmi často mu nadávala, byla opilá, nebo nebyla doma
  - vlastního otce nezná
  - vztah s prarodiči neudrhuje
  - Sourozenci – má 2 sourozence – setru a bratra. Vztahy mezi nimi nejsou dobré, sourozenci se moc často nestýkají, kontakt je prostřednictvím telefonu, velmi malý
4. diagnóza – uvádí, že je zdrav a žádné problémy nemá
5. Vzdělání

Základní škola

vztahy se spolužáky dobré. Už v této době se začíná věnovat sportu, rád cvičil, běhal. Cvičení se začal věnovat hlavně proto, aby byl silnější a také když byl nešťastný tak běhal.

- vztahy s učiteli –s učiteli neměl žádné problémy
- Co mu činilo problémy – asi všechno, nemohl se na to soustředit

Vyšší vzdělání

Odborné učiliště – strojní zámečnick (nedoučen)

- Škola ho nebavila často chodil místo školy do hospody
- problém mu dělaly všechny předměty a nic ho nebavilo

6. Bydlení

- bydlel u matky
- nyní je 8 roků na ulici
- příčinou jsou hádky a neplacení nájmu
- život na ulici označuje za tvrdý s častými konflikty
- přespává na nádraží, po vagonech, sklepech domů a v létě venku
- neví jestli to chce, asi ano, ale už to párkrát nevyšlo

7. Typický den

- vstává nepravidelně, až se vzbudí sám nebo hlukem v okolí, podle toho kde spal
- dopoledne většinou , vybírá popelnice, vyhlíží u hypermarketu co vyhodí nebo krade
- obědvá nepravidelně co dostane nebo najde
- odpoledne většinou zkouší něco ukrást nebo, žebrá peníze na alkohol pod jinou záminkou
- chodí spát dle situace, většinou pod vlivem alkoholu usne kdekoliv

8. Posouzení stupně postižení adaptačních dovedností.

u) komunikace

- s komunikací s druhými lidmi nemá žádné problémy
- umí číst i psát
- v dětství chodil do psychologické poradny, nyní žádné problémy nemá

v) zvládání sebeobsluhy

- cítí se samostatný na 100procent, hlavně se spoléhá sám na sebe

- nepotřebuje doprovod, problém mu nic nečiní

w) vedení domácnosti

- sám si vařil, nyní nemá kde
- tvrdí, že s penězi umí dobře hospodařit, nemá žádné dluhy

x) používání veřejných míst

- jezdí sám vlakem, autobusem a nečiní mu to žádné vážné problémy
- chodí rád na procházky, chodí rád do obchodů, někdy se tam i nají
- v současné době nechodí na úřad práce
- je velmi zatrpklý

y) práce a finanční zajištění

- pracoval jako závozník nikdy ne oficiálně
- nyní nepracuje
- nic nedostává

9. posouzení možnosti volby

- uvědomuje si , že to tak není na celý život, když je to špatné a není mu dobře tak raději něco ukradne nebo rozbije aby šel do vězení jak říká na zimu je to nejlepší

10. Posouzení respektu, kterého se mu dostává

- má OP, není zbaven způsobilosti k právním úkonům
- lidé mu většinou tykají, což i bere
- osobní věci má vždy u sebe
- s hrubým chováním se setkává, také s opovržením

11. Začlenění

- známé má mezi bezdomovci

12. Osobní názory

Necítí se, že by měl nějaký handicap, je sám se sebou spokojen, ze své situace viní společnost a ostatní lidi. Tvrdí, že se o něho musí stát postarat.

V současné době bydlení neshání a až bude třeba tak když to nepůjde jinak , půjde raději do vězení. Ubytovna se mu zdá příliš drahá. V azylovém domě mu vadí, že se zde neustále střídá kolektiv a nelíbí se mu pravidla, to bude raději venku. Je mu jedno ve kterém městě bude, chtěl by třeba i do Prahy

V současné době ho trápí nedostatek peněz.

Radost má hlavně sám ze sebe, ze své soběstačnosti, volnosti a nezávislosti.

13. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- uvádí, že dvakrát

9.7 Výpis spisového materiálu

Výpis spisového materiálu respondent č. 1

1. Věk, pohlaví 30 let, muž
2. Rodinná anamnéza
  - Vychováván matkou – v roce 1993 zemřela a nevlastním otcem, poté babičkou
  - Vlastní otec se na výchově nepodílel
  - nevlastní otec - časté konflikty
  - má 4 sourozence – nestýkají se, odmítají spolupráci
3. diagnóza – závislost na alkoholu, lehčí mentální retardace, disharmonický vývoj osobnosti, emoční instabilita
4. Vzdělání
  - Základní škola praktická – poruchy chování, narušené sociální vazby se spolužáky, problémy s respektováním autorit
  - Vyšší vzdělání
  - Odborné učiliště – opravářské práce(pomocné práce)
  - Poruchy chování, narušené sociální vazby se spolužáky, nerespektování autorit

- Pomoc od učitelů nepřijal

5. Bydlení

- bydlel u matky posléze u babičky, při vzniklých dluhích na nájemném byl kontaktován sociální pracovnící města a byla mu nabídnuta pomoc při řešení situace, toto opakovaně odmítl, pro dluhy byl vystěhován
- nyní je 3 roky na ulici, přespávání různě dle možností

6. Finanční zajištění

- Částečný invalidní důchod pro rok 2009 částka 5200,-Kč.

7. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- Dle hlášení VS ČR byl ve výkonu trestu odnětí svobody dvakrát a vždy nabízenou pomoc po návratu z VTOS sociálního kurátora odmítl - uvedl, že si chce užít svobodu, domáhá se pouze finančních prostředků

Nabízenou pomoc která by vedla k řešení klientovi situace odmítá. Při jednání se snaží vzbudit lítost, často pláče, snaží se získat finanční prostředky se kterými neumí hospodařit. Je samoobslužný. Ze své situace viní společnost. Zodpovědnost se snaží přenést na druhé.

Výpis spisového materiálu respondent č. 2

1. Věk, pohlaví 46 let, muž

2. Rodinná anamnéza

- Vychováván v dětském domově, matku viděl zřídka
- Vlastní otec se na výchově nepodílel
- Navštěvoval prarodiče o prázdninách - již nežijí
- má 2 sourozence – nestýkají se, odmítají spolupráci

3. diagnóza – závislost na alkoholu, tabáku, léčbu na závislost odmítl

4. Vzdělání

- Základní škola – nejsou uváděny žádné problémy, účastnil se mimoškolních aktivit

Vyšší vzdělání

Odborné učiliště – obráběč kovů

- Narušené sociální vazby se spolužáky
- Pomoc od učitelů přijal, respektování autorit

5. Bydlení

- bydlel ve své garsonce, příčinou vystěhování neplacení nájemného, narušování dobrých mravů v domě pod vlivem alkoholu
- nyní je 5 let na ulici, přespávání různě dle možností

6. Finanční zajištění

- Dávky pomoci v hmotné nouzi ve výši životního minima, možnost zvýšení si dávek po vykonání takzvané veřejné služby, tedy odpracování určeného počtu hodin měsíčně pro město odmítl.

7. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- Dle hlášení VS ČR byl ve výkonu trestu odnětí svobody dvakrát a vždy nabízenou pomoc po návratu z VTOS sociálního kurátora využil v podobě ubytování, které mu bylo poprvé do týdne a podruhé za dva týdny ukončeno pro porušování ubytovacího řádu pod vlivem alkoholu.

Nabízenou pomoc která by vedla k řešení klientovi situace využil, ale nebyl schopen dodržovat stanovená pravidla - spolupráce ukončena. Při jednání se snaží obládnout situaci a vyvolat pocit strachu a domoci se neoprávněných požadavků především

finančních. Je samoobslužný. Ze své situace viní společnost. Zodpovědnost se snaží přenést na druhé.

Výpis spisového materiálu respondent č. 3

1. Věk, pohlaví 26 let, muž

2. Rodinná anamnéza
  - S matkou pěkný vztah, spíše ji zneužívá, má tendenci syna omlouvat
  - otec se na výchově podílel, vyžaduje dodržování pravidel
  - bez sourozenců
  - s prarodiči udržuje kontakt, využívá je

3. diagnóza – závislost na alkoholu, výherních automatech

4. Vzdělání
  - Základní škola – harmonický vývoj bez problémů, velká péče matky
Vyšší vzdělání
Střední škola technická – mechanik seřizovač (s maturitou)
  - Poruchy chování žádné, normální vývoj

5. Bydlení
  - bydlel u rodičů, pro neshody vyvolané tím, že doma kradl peníze a věci k prodeji odešel, s rodiči i sociální pracovníci odmítl vyhledat odbornou pomoc
  - nyní je 2 roky na ulici, přespávání různě dle možností, občasná hygiena a nocleh u matky a prarodičů

6. Finanční zajištění
  - Dávky pomoci v hmotné nouzi - životní minimum, možnost zvýšení dávky pomoci v hmotné nouzi odpracováním hodin ve veřejné službě odmítá.

7. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- Dle hlášení VS ČR byl ve výkonu trestu odnětí svobody jednou, nabízenou pomoc po návratu z VTOS sociálního kurátora využil ubytování v azylové ubytovně, kterou za dva dny na vlastní žádost zrušil - uvedl, že si chce užít svobodu, domáhá se pouze finančních prostředků

Nabízenou pomoc která by vedla k řešení klientovi situace odmítá. Při jednání se snaží získat finanční prostředky se kterými neumí hospodařit. Je samoobslužný. Ze své situace viní společnost. Zodpovědnost se snaží přenést na druhé.

Výpis spisového materiálu respondent č. 4

1. Věk, pohlaví 52 let, muž

2. Rodinná anamnéza

- Vychováván matkou, která vše zajišťovala – v roce 1990 zemřela
- Vlastní otec nežije od respondentova roku života
- má 1 sourozence – nestýkají se, ústav pro mentálně postižené

3. diagnóza – mentální retardace střední pásmo neumožňující si obstarávání životních potřeb, emoční instabilita projevující se raptý
zbaven způsobilosti k právním úkonům

4. Vzdělání

- Základní škola zvláštní – problémy neuvedeny
Vyšší vzdělání
Odborné učiliště – kuchař
- Poruchy sociálních vazeb se spolužáky
- Pomoc od učitelů nepřijal

5. Bydlení

- bydlel u matky posléze byt prodal
- poté 3 roky na ulici, nyní rok v bytě s pečovatelskou službou

6. Finanční zajištění

- Plný invalidní důchod pro rok 2009 částka 9800,-Kč.

7. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- Dle spisového materiálu nebyl

Nabízenou pomoc která by vedla k řešení klientovi situace v době kdy byl na ulici odmítal. Po prostudování jeho spisového materiálu a dohodě s ošetřujícím lékařem byl podán návrh na omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, což na základě znaleckého posudku soud učinil úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům a opatrovníkem stanovil Město Žďár nad Sázavou. Opatrovník respondenta umístil do bytu s pečovatelskou službou a ten je se svojí současnou kvalitou života spokojen. Je samoobslužný. Zodpovědnost se snaží přenést na druhé.

Výpis spisového materiálu respondent č. 5

1. Věk, pohlaví 38 let, muž

2. Rodinná anamnéza

- Vychováván matkou – matka alkoholička, nařízen dohled sociální pracovníce
- Vlastní otec se na výchově nepodílel
- má 2 sourozence – nestýkají se, odmítají spolupráci

3. diagnóza – závislost na alkoholu

4. Vzdělání

- Základní škola – poruchy učení, nesoustředěnost
Vyšší vzdělání

Odborné učiliště – strojní zámečnick nedoučen

- Poruchy učení, chování, časté absence
- Pomoc od učitelů nepřijal

5. Bydlení

- bydlel u matky, pro dluhy na nájemném vystěhován
- nyní je 8 let na ulici, přespávání různě dle možností

6. Finanční zajištění

- Dávky pomoci v hmotné nouzi - životní minimum, možnost zvýšení dávek po odpracování potřebného počtu hodin ve veřejné službě odmítl.

7. Zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody

- Dle hlášení VS ČR byl ve výkonu trestu odnětí svobody pětkrát a vždy nabízenou pomoc po návratu z VTOS sociálního kurátora odmítl - uvedl, že si chce užít svobodu, domáhá se pouze finančních prostředků.

Nabízenou pomoc která by vedla k řešení klientovi situace odmítá. Při jednání se pokouší vzbudit lítost, snaží se získat finanční prostředky se kterými neumí hospodařit. Je samoobslužný. Ze své situace viní společnost. Zodpovědnost se snaží přenést na druhé. Zimní období řeší krádežemi a následným výkonem trestu.

9.8 Konfrontace údajů ze spisového materiálu a z rozhovoru

respondent č. 1

Respondent v údajích týkajících se jeho věku, pohlaví, rodinné anamnézy uvádí údaje shodné s údaji ve spisovém materiálu. V kategorii vzdělání uvádí shodné údaje týkající se škol a oboru vzdělání, avšak uvádí jako důvod neshod se spolužáky jejich posmívání se, což nelze jednoznačně vyhodnotit, neboť ve spisovém materiálu nic takového uvedeno není, ale nevylučuje to pravdivost údaje. V okruhu bydlení uvádí respondent shodně posloupnost bydlení u matky a nevlastního otce a následně u babičky. Z vystěhování viní společnost, ale neuvedl nic o tom, že mu byla nabídnuta pomoc řešení jeho situace a tu že odmítl. U finančního zajištění respondent uvádí příjem několik stovek což je v rozporu s údajem ze spisového materiálu a to částkou 5200,-Kč měsíčně. Respondent úplně zatajil, že byl dvakrát ve výkonu trestu odnětí svobody a odmítnutí následné možnosti pomoci ze strany sociálního kurátora.

respondent č. 2

Respondent v údajích týkajících se jeho věku, pohlaví, rodinné anamnézy uvádí údaje shodné s údaji ve spisovém materiálu. V kategorii vzdělání uvádí shodné údaje týkající se škol a oboru vzdělání. V okruhu bydlení uvádí respondent shodně posloupnost bydlení v dětském domově a poté v garsonce. Důvod ztráty bydlení uvádí shodně neplacení nájemného, porušování dobrých mravů v domě neuvádí. Z vystěhování viní společnost a sousedy, ale neuvedl nic o tom, že mu byla nabídnuta pomoc řešení jeho závislosti na alkoholu závodním lékařem a tu že odmítl. U finančního zajištění respondent uvádí příjem několik stovek což je v rozporu s údajem ze spisového materiálu a to částkou životního minima, odmítnutí možnosti zvýšení si příjmu veřejnou službou neuvedl.

Respondent uvedl jeden výkon trestu odnětí svobody, dle výpisu ze spisové dokumentace byl dvakrát ve výkonu trestu odnětí svobody a vždy po návratu využil služeb azylové ubytovny domluvené sociálním kurátorem, které bylo pro nedodržování pravidel ukončeno.

respondent č. 3

Respondent v údajích týkajících se jeho věku, pohlaví, rodinné anamnézy uvádí údaje shodné s údaji ve spisovém materiálu. V kategorii vzdělání uvádí shodné údaje týkající se škol a oboru vzdělání. V okruhu bydlení uvádí respondent shodně posloupnost bydlení u rodičů a nyní na ulici, střídavě využívá občasnou možnost noclehu u matky a prarodičů. Z odchodu z domu viní otce, neuvádí nic o tom, že doma kradl peníze a vybavení domácnosti a následně zpeněžil. Dále nic neuvádí o tom, že mu byla nabídnuta pomoc řešení jeho situace a tu že odmítl. U finančního zajištění respondent uvádí příjem dávky pomoci v hmotné nouzi což se shoduje s údaji uvedenými v rozhovoru i spisu.

Respondent úplně uvedl jeden pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody.

respondent č. 4

Respondent v údajích týkajících se jeho věku, pohlaví, rodinné anamnézy uvádí údaje shodné s údaji ve spisovém materiálu. V kategorii vzdělání uvádí shodné údaje týkající se škol a oboru vzdělání. V okruhu bydlení uvádí respondent shodně posloupnost bydlení u matky a následný prodej bytu. U finančního zajištění respondent uvádí příjem plného invalidního důchodu v souladu obou materiálů

Respondent neuvedl svoji diagnózu v dotazníku, ale uvedl, že nemá OP a je zbaven způsobilosti k právním úkonům - vzhledem k diagnóze nelze považovat za úmyslné neuvedení. Shodně uvedl, že nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody.

respondent č. 5

Respondent v údajích týkajících se jeho věku, pohlaví, rodinné anamnézy uvádí údaje shodné s údaji ve spisovém materiálu. V kategorii vzdělání uvádí shodné údaje týkající se škol a oboru vzdělání, uvádí jako důvod nedoučení, že ho škola nebavila. V okruhu bydlení uvádí respondent shodně posloupnost bydlení u matky a následné vystěhování pro neplacení nájemného. U finančního zajištění respondent uvádí, že není finančně zajištěn, ale dle spisového materiálu pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi.

Respondent uvedl, že byl dvakrát ve výkonu trestu odnětí svobody, zatímco dle spisové dokumentace byl ve výkonu trestu odnětí svobody pětkrát a neuvádí odmítnutí následné možnosti pomoci ze strany sociálního kurátora.

Závěr

V úvodu mé práce jsem si dal za cíl ukázat a seznámit s problematikou společensky nepřizpůsobivých klientů se zaměřením na bezdomovce a osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody. Přiblížit život společensky nepřizpůsobivých klientů běžné společnosti a charakterizovat psychosociální ukazatele klienta sociální pomoci. Odhalit krizové životní situace a konfrontovat analýzu spisového materiálu klienta s údaji uvedenými ve polostrukturovaném rozhovoru s klientem a tyto údaje poskytnout k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce, prevenci a pomoc v regionu města Žďár nad Sázavou, což se mi i podařilo.

Má diplomová práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části se pokouším objasnit některé základní pojmy týkající se společensky nepřizpůsobivých klientů, tedy např. kdo je vlastně společensky nepřizpůsobivý klient, bezdomovec, specifika společensky nepřizpůsobivých klientů a jak vznikají.

V první kapitole se snažím stručně objasnit pojem občan společensky nepřizpůsobený, v druhé se věnuji pohledu do minulosti bezdomovství a následně faktorům vyvolávajícím bezdomovství.

Ve čtvrtém bodě teoretické části jsem popsal sociální příčiny bezdomovství a následně terénní práci s bezdomovci.

V další kapitole se zabývám organizacemi pracujícími s bezdomovci a jejich strukturou a zaměřením.

Poslední kapitola teoretické části je o bezdomovcích ve Žďáru nad Sázavou. Tuto kapitolu jsem zařadil proto, že vykonávám práci sociálního kurátora a tedy poskytuji pomoc lidem v nouzi a lidem bez přístřeší. Pro lepší přiblížení tématu předkládám v příloze i fotografie z míst obývaných společensky nepřizpůsobivými klienty (viz. foto č.1 až 5) a osoby žebrající na ulici (viz. foto č.6). Chtěl jsem tím zkonkretizovat téma společensky nepřizpůsobených klientů a ukázat jak je ve Žďáru nad Sázavou postaráno o lidi bez domova a v obtížných životních situacích.

Do praktické části práce jsem zařadil případové studie. Rozhovor jsem provedl přímo s lidmi bez domova a člověkem který na ulici žil, ale nedostal se z ní bez cizí pomoci, protože jejich pohled na věc mě zajímal. Také jsem si položil čtyři výzkumné otázky.

1. Potvrdí se, nebo vyvrátí u zkoumaného vzorku respondentů faktory vyvolávající bezdomovectví?

2. Považují respondenti za příčinu svého bezdomovectví objektivní faktory (sociální, zdravotní, bytovou politiku, právní systém, zdravotnictví) ?
3. Uvádějí respondenti pravdivé údaje ?
4. Do jaké míry lze prací sociálního kurátora ovlivnit způsob života respondentů ?

U první výzkumné otázky se mi u uvedeného vzorku respondentů potvrdily faktory vyvolávající bezdomovectví uvedené v teoretické části diplomové práce a to především v závislostech na různé návykové látky, patologické hráčství, zdravotního stavu jak v rovině biologické tak také psychologické. K potvrzení uvedeného výsledku jsem dospěl jak odpověďmi respondentů, tak také analýzou spisového materiálu.

U druhé výzkumné otázky se potvrdilo, že odpovídající respondenti ze své sociální situace viní společnost. Většinou se o takzvané vlastní vině a jakýchkoliv důvodech skončení na ulici buďto nechtějí zmiňovat, nebo je nedávají do souvislostí.

V třetí výzkumné otázce se potvrzuje, že respondenti uvádějí pravdivé údaje týkající se jejich rodinné anamnézy a vzdělání. Neuvádějí pravdivé údaje především v otázkách finančního zabezpečení. (ikdyž byl výzkum prováděn sociálním kurátorem, který má možnost si pravdivost údajů ověřit – předpokládám, že by to respondent mohl vědět). Záměrně uvádějí částky nižší nebo nespecifikují sumu, přestože jsou zabezpečeni částečným nebo plným invalidním důchodem, popřípadě dávkami hmotné nouze. Především u dávek hmotné nouze tyto respondenti odmítají vykonat veřejně prospěšné práce směřující k získání vyšších dávek v rámci pomoci v hmotné nouzi. Také mají tendenci zamlčet nebo snížit údaje o případném výkonu trestu a jeho počtu.

U čtvrté výzkumné otázky je z faktů uvedených ve výpisech ze spisového materiálu zřejmé, že u všech respondentů byla nabídnuta pomoc sociálního kurátora jak při pobytu respondentů na ulici, tak při jejich návratu z výkonu trestu. Při návratu respondentů z výkonu trestu byla takzvaná touha po svobodě převážena nad začleněním se do společnosti. Kurátor mající k dispozici zařízení zabývající se sociálními službami pro občany společensky nepřizpůsobené však může pouze tyto zařízení nabídnout ve formě sociálního poradenství a pomoci, nemůže klienta nutit k jejich využití. Tedy z uvedeného vyplývá, že bez součinnosti a spolupráce založené na vůli klienta nelze provést opětovné začlenění do společnosti.

Praktická část doplňuje teoretické objasnění problematiky společensky nepřizpůsobivých klientů. Charakterizuje psychosociální ukazatele klienta v sociální pomoci v jeho volbě způsobu života, nezvládání životních situací a také odmítnutí pomoci vedoucí k resocializaci.

Dále praktická část odhaluje krizové životní situace a konfrontuje je s analýzou spisového materiálu a uvedené údaje poskytuje k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce. Uvedené údaje mají svoji hodnotu především v praktické ukázce myšlení, chování klientů v konfrontaci s dostupnými fakty o uvedených klientech, jež jsou důležitými údaji především pro začínající sociální profesionály. Také ukazuje, že je možné u některých lidí považovat bezdomovství za projev svobody a nevázanosti. To potvrzuje i některé informace uváděné například manželé Hradecký I. a Hradecká V. podpořil jsem tím i teoretickou část, je možné např. srovnání příčin bezdomovství, zda se teorie skutečně shoduje s praxí. V praxi se však zatím nedaří analyzovat bezdomovectví za pomoci zpětné vazby a tak i vyhodnocovat účinnosti jednotlivých opatření a pomoci, včetně osobních osudů těchto lidí.

Při prováděném výzkumu se dále nabízí ze zjištěných údajů a pozorování v prostředí možnost otevření dalších směrů výzkumu a to především ve sledování zdravotního stavu, zvládnutí a případné prohlubování závislostí, vznik následných demencí společensky nepřizpůsobených občanů. Dále vzniká otázka kolik bývalých bezdomovců je v péči veřejného opatrovníka pro omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům? Případné narození a výchova dětí lidem žijícím uvedeným způsobem života.

Dalším možným směrem výzkumu by mohla být sociální interakce těchto lidí, jejich reakce na sebe navzájem a na své okolí a společnost. U uvedených respondentů je zřejmé, že jejich vztah ke společnosti je zaměřený na takzvaný způsob přežití bez uznávání společenských norem s pocitem dluhu společnosti vůči jim samým.

Ve Žďáru nad Sázavou nikdy v minulosti neproběhlo sčítání bezdomovců. V době provádění výzkumu bylo aktuálně osloveno celkem patnáct lidí žijících na ulici, ale jenom pět z nich bylo ochotno a schopno uvádět hodnotné informace. Z průběhu své praxe sociálního kurátora mám průměrně zmapováno, že ve Žďáru nad Sázavou je roční počet pohybující se okolo třiceti bezdomovců.

Můj prognostický pohled na uvedenou problematiku je takový, že předpokládám nárůst společensky nepřizpůsobivých klientů, jež mohu z praxe potvrdit.

K uvedenému tématu diplomové práce "Společensky nepřizpůsobivý klient v sociální pomoci a problémech" se úzce váže vztah předmětu sociální pedagogiky. Také zastoupením různých životních, výchovných a krizových situací a jejich řešení, jak uvádí (Kraus, Poláčková 2001).

Společensky nepřizpůsobivý klient prochází celou řadou sociálních zařízení a institucí mnohdy celoživotně. Jak od dětství různými dětskými domovy, zařízeními zabývajících se volnočasovými aktivitami, výchovnými ústavami, věznicemi, sociálními zařízeními. Zde si myslím, že je místo pro sociální pedagogy v celoživotním působení výchovného rázu, pomoci směřující ke zlepšení kvality života jedince i celé společnosti. Vycházením z předpokladu, že každá životní situace může mít jistý pedagogický efekt. Na to pak navazující problematika krizových situací a jejich řešení, kde pomáhající profesionál může sehrát významnou roli.

Resumé

Tuto diplomovou práci jsem zpracovával s cílem seznámit s problematikou společensky nepřizpůsobivých klientů se zaměřením na bezdomovce a osoby vracející se z výkonu trestu odnětí svobody. Přiblížit život společensky nepřizpůsobivých klientů běžné společnosti a charakterizovat psychosociální ukazatele klienta sociální pomoci. Odhalit krizové životní situace a konfrontovat analýzu spisového materiálu klienta s údaji uvedenými ve strukturovaném rozhovoru s klientem a tyto údaje poskytnout k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce, který se mi zdařil.

Tato práce je rozdělena na dvě části a to teoretickou a praktickou. V teoretické se snažím seznámit se základními pojmy tématu práce a to především, kdo je společensky nepřizpůsobivý klient, specifika společensky nepřizpůsobených klientů a jak tato specifika vznikají.

Od počátku se snažím stručně objasnit pojem občan společensky nepřizpůsobený, v dále se věnuji pohledu do minulosti bezdomovství a následně faktorům vyvolávajícím bezdomovství.

Ve čtvrtém bodě teoretické části jsem popsal sociální příčiny bezdomovství a následně terénní práci s bezdomovci. V další kapitole se zabývám organizacemi pracujícími s bezdomovci a jejich strukturou a zaměřením.

V závěru teoretické části se věnuji společensky nepřizpůsobivým klientům ve Žďáru nad Sázavou, tuto část jsem zařadil proto, že pracuji jako sociální kurátor a zabývám se i problematikou lidí bez domova. Informací o zařízeních ve Žďáru nad Sázavou zabývajících se problematikou lidí v obtížných životních situacích chci poukázat, jak je o ně v našem městě postaráno a jaké jsou možnosti.

Praktická část doplňuje teoretické objasnění problematiky společensky nepřizpůsobivých klientů. Charakterizuje psychosociální ukazatele klienta v sociální pomoci v jeho volbě způsobu života, nezvládnání životních situací a také odmítnutí pomoci vedoucí k resocializaci. Dále praktická část odhaluje krizové životní situace a konfrontuje je s analýzou spisového materiálu a uvedené údaje poskytuje k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce. Tímto jsem potvrdil teoretickou část a mohl tak porovnat teoretickou a praktickou část práce.

Anotace

Tato diplomová práce je zaměřena na seznámení s problematikou společensky nepřizpůsobivých klientů se zaměřením na bezdomovce a osoby po návratu z výkonu trestu odnětí svobody. Přiblížení života společensky nepřizpůsobivých klientů běžné společnosti a charakterizování psychosociálních ukazatelů klienta sociální pomoci. Odhalit krizové životní situace a konfrontovat analýzu spisového materiálu klienta s údaji uvedenými ve strukturovaném rozhovoru s klientem a tyto údaje poskytnout k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce.

Je rozdělena na dvě části a to teoretickou a praktickou. V teoretické se pokouší objasnit základní pojmy týkající se tématu práce a to především, kdo je společensky nepřizpůsobivý klient pohled do minulosti a faktorům vyvolávajícím bezdomovství. Poté následuje popis terénní práce s bezdomovci a organizacemi s nimi pracujícími a seznámení se stavem bezdomovství ve Žďáru nad Sázavou.

Praktická část doplňuje teoretické objasnění problematiky společensky nepřizpůsobivých klientů. Charakterizuje psychosociální ukazatele klienta v sociální pomoci v jeho volbě způsobu života, nezvládání životních situací a také odmítnutí pomoci vedoucí k resocializaci. Dále praktická část odhaluje krizové životní situace a konfrontuje je s analýzou spisového materiálu a uvedené údaje poskytuje k dalšímu rozvoji sociálně pedagogické práce. Tímto potvrzuje teoretickou část a lze tak porovnat teoretickou a praktickou část práce.

Klíčová slova: Společensky nepřizpůsobivý klient
Bezdomovství
Faktory vyvolávající bezdomovství
Sociální příčiny
Klient po návratu z výkonu trestu odnětí svobody
Prevence
Pomoc

Annotation

This thesis is focused on introducing the issue of social nonconformists clients to focus on the homeless and those returning from serving a prison sentence. Zoom socially adaptable life of ordinary customers and characterize the psychosocial indicators of social assistance clients. Detect critical situations and confront an analysis of material spisovéhoho client with the data provided in a structured interview with the client, and these data provide further development of social educational work.

It is divided into two parts and the theoretical and practical. In theoretical attempts to explain some basic concepts on the theme of work and in particular, who is socially maladjusted clients insight into the past and the factors causing homelessness. Followed by a description of the field work with homeless persons and organizations working with them and getting to know the state of homelessness in Zdar nad Sazavou.

Practical part complements to clarify the issue of social nonconformists clients. Characterizes the client's psychosocial characteristics in social assistance in his choice of lifestyle, nezvládání life situations and failure to help towards rehabilitation. Furthermore, the practical part of life reveals a crisis situation and confronts them with the analysis spisovéhoho material that provides information to further develop social educational work. This confirms the theoretical part and it can compare the theoretical and practical part of the work.

Key words: Socially maladjusted client

Homelessness

Factors causing homelessness

Social cause

Client after returning from serving a prison sentence

Prevention

Help

Literatura a prameny

- 1) ANTONI, P. Postavení sociálního kurátora ve světě propuštěných z výkonu trestu. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2004. Diplomová práce. bez ISBN
- 2) ANTONI, P. Historie funkce sociálního kurátora. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2002. Bakalářská práce. bez ISBN
- 3) ATKINSONOVÁ, R. a kol. Psychologie. 1. vydání. Praha: Victoria publishing, 1995. ISBN 80-85605-35
- 4) AVRAMOV, D. Bezdomovství v zemích přecházejících na tržní hospodářství a v EU. Podobnosti a rozdíly. 1. vydání. Praha: Naděje-občanské sdružení, 1997. bez ISBN
- 5) BARTLOVÁ, S. Sociální patologie. 1. vydání. Praha: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998. ISBN 80-7013-259-0
- 6) ČAKRTOVÁ, T. Postavení sociálního kurátora a význam jeho funkce v systému sociální prevence. Text přednášky k zvláštní odborné způsobilosti, Institut pro místní správu, Benešov. 1999, bez ISBN
- 7) ECO, U. Jak napsat diplomovou práci. 1. vydání. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-173-7
- 8) GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6
- 9) GIRTLE, R. Okrajové sociální kultury. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2001. ISBN 80-210-2728-2
- 10) HARTL, P. Psychologický slovník. 1. vydání. Praha: Budka, 1993. ISBN 80-90 1549-0-5
- 11) HENDL, J. Kvalitativní výzkum. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
- 12) HORÁKOVÁ, M. Současné podoby bezdomovství v ČR. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1997. bez ISBN
- 13) HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. Bezdomovství-extrémní vyloučení. 1. vydání. Praha: Naděje-občanské sdružení, 1996. ISBN 80-902292-0-4
- 14) HRADECKÝ, I. – NEDĚLKOVÁ, M. Sborník ze semináře na téma Bezdomovství v Evropě. Olomouc: Naděje, 1998. ISBN 80-902292-3-9
- 15) JIRÁSKO, L. Církevní řády a kongregace v zemích českých. 1. vydání. Praha: Klášter premonstrátů na Strahově, 1991. bez ISBN
- 16) KOEGEL, P., Burnam, M.A., FARR, R.K. (1990) Subsistence Adaptation Among Homeless Adults. Journal of Social Issues, Vol. 46. Iss.4, pp. 83-108

- 17) KOUKOLÍK, F. – DRTILOVÁ, J. Vzpouora deprivantů. 1. vydání. Praha: Makropulos, 1996. ISBN 80-901776-8-9
- 18) KRAUS, B. a POLÁČKOVÁ, V. Člověk-prostředí-výchova. Brno: Paido 2001. ISBN 80-7315-004-2
- 19) LINTYMER, V. Spektrum služeb pro bezdomovce-Rozsah a principy sociální práce. Praha: Karlova univerzita. 2002. Diplomová práce. bez ISBN
- 20) MAŇÁK, J. Velká města, velké problémy-lidé bez přístřeší. Olomouc: Caritas-závěrečná absolventská práce, 1999. bez ISBN
- 21) MATĚJČEK, Z. a kol. Náhradní rodinná péče. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8
- 22) MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
- 23) MUSIL, L. Vývoj sociálního státu v Evropě. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1996. ISBN 80-85765-62-4
- 24) NEŠPOR, K. Návykové chování a závislost. 2. vydání. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-831-7
- 25) PETRUSEK, M. Sociologické školy, směry, paradigmata. 1. vydání. Brno: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-04-4
- 26) PETRUSEK, M. a kol. Sociologie. 3. vydání. Praha: SPN, 1997. ISBN 80-04-26689-4
- 27) PĚNKAVA, P. Otázky reedukovatelnosti občanů v nepříznivé životní situaci se zaměřením na osoby bez přístřeší. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové 2009. Diplomová práce. bez ISBN
- 28) PĚNKAVA, P. Sociální fotografie. Žďár nad Sázavou 2009
- 29) POSPÍCHAL, J. Bezdomovství extrémní společenské vyloučení. Brno: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně a IMS Brno 2008. Bakalářská práce. bez ISBN
- 30) PROROK, F. Bezdomovství jako fenomén v Libereckém kraji. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Diplomová práce. bez ISBN
- 31) PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4
- 32) ŘEHOŘ, A. Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce. Brno: IMS 2006. bez ISBN
- 33) SEKOT, A. Sociologie v kostce. 1. vydání. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-021-2
- 34) SERGE, P. La disqualification sociale, Essai sur la nouvelle pauvreté, Paris 1994. bez ISBN

- 35) SCHOBEROVÁ, V. Jak se žije lidem bez domova. VOŠ a SOŠ Česká Třebová, 2005
bez ISBN
- 36) SILVERMAN, D. Ako robiť kvalitatívny výskum. 8. vydání. Bratislava: Ikar, 2005.
ISBN 80-551-0904-4
- 37) SKALKOVÁ, J. a kol. Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. 1.
vydání. Praha: SPN, 1983. bez ISBN
- 38) SMOLÍK, P. Duševní a behaviorální poruchy. 1. vydání. Praha, Maxdorf Jesenius,
1996. ISBN 80-85800-33-0
- 39) SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - I.díl. 1. vydání. Liberec:
Technická univerzita, 2001. bez ISBN
- 40) SOCHŮREK, J. Vybrané kapitoly ze sociální patologie - II.díl. 1. vydání. Liberec:
Technická univerzita, 2001. bez ISBN
- 41) STÁRKOVÁ, K. Jsem na ulici, může se to stát i vám. Praha: Nový prostor-č.121,
2002. bez ISBN
- 42) STRAUSS, A. - CORBINOVÁ, J. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a
techniky metody zakotvené teorie. 1. vydání. Brno: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-
- 43) ŠKARBAN, P. Komparace práce sociálních kurátorů a probační a mediační služby
v závislosti na reformě státní správy. Hradec Králové: Pedagogická fakulta University
Hradec Králové, 2003. Diplomová práce. bez ISBN
- 44) VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál,
2002. ISBN 80-7178-678-0
- 45) VAŠÍČEK, E. Postpenitenciální péče v systému resocializace odsouzených. Skriptum
Vysoké školy SNB. Praha. 1982
- 46) VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vydání. Praha: Portál,
2004. ISBN 80-7178-802-3
- 47) Vyhláška MPSV ČR č. 182/1981 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním
zabezpečení a zákon ČNR o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění
pozdějších předpisů
- 48) Zákon č. 100/1988Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů
- 49) Zákon č. 114/1988Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění
pozdějších předpisů
- 50) Zákon č. 111/2006Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Elektronická média (internetové stránky, portály, servery)

- 51) Bezdomovci: <http://www.bezdomovci.cz>
- 52) Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR: <http://www.mpsv.cz>
- 53) Naděje, občanské sdružení: <http://www.nadeje.cz>
- 54) Nevládní organizace a evropská unie: <http://www.ngo-eu.cz>
- 55) Nový prostor-projekty Equal: <http://www.novyprostor.com>
- 56) SAD-Sdružení azylových domů: <http://www.azylovedomy.cz>
- 57) Sdružení Česká katolická charita: <http://www.charita.cz>
- 58) Zpravodajský portál MF DNES: <http://www.idnes.cz>
- 59) Zpravodajský portál SEZNAM: <http://www.seznam.cz>
- 60) Žďár nad Sázavou: [http:// www. zdarns. cz](http://www.zdarns.cz)

Přílohová část

Seznam příloh:

- Fotografie číslo 1. – 3. "obydlení šachty horkovodu"
- Fotografie číslo 4. "klient u šachty odmítající pomoc"
- Fotografie číslo 5. "znečištění okolí šachty"
- Fotografie číslo 6. "klient žebrák"

foto č. 1

foto č. 2

foto č. 3

foto č. 4

foto č. 5

foto č. 6

